

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Systemy právních poradců hraběte Ferdinanda Johanna
Verduga (1653–1672) a hraběte Františka Karla Swéerts-Sporcka
(1739–1742)**

Bc. Michaela Buriánková

**Diplomová práce
2013**

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré prameny, literaturu a další zdroje informací, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury a jsou patřičně citovány. Jsem si vědoma toho, že nedodržení pravidel citací je považováno za protiprávní jednání a je též důvodem k disciplinárnímu řízení.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména ze skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mě požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Karlových Varech dne 11. 6. 2013

Anotace

Tato práce porovnává systémy právních poradců a úředníků hraběte Ferdinanda Johanna Verduga (1635–1672) a Františka Karla Swéerts-Sporcka (1688–1757). V úvodu je představeno dosavadní bádání o šlechtických služebnících a úřednících raného novověku a stručné teoreticko-sociologické pozadí barokních šlechtických sporů. Samotné analýze předchází popis pobělohorského zemského procesního práva.

Další kapitoly se věnují dějinám rodu Verdugo a Swéerts-Sporck a jejich soudním procesům. Dále tato práce sleduje činnost Verdugových a Swéerts-Sporckových právníků a úředníků, jejich vztah k pánovi, vztahy vzájemné a způsob jejich spolupráce a komunikace. Závěrečné shrnutí obsahuje mimo jiné popis ideálního modelu právního aparátu barokního šlechtice vycházejícího z předchozí analýzy. Jeho základní části tvoří advokát, prokurátor a „právní sekretář“ (hofmistr, komorník, agent, sekretář vrchnostenské kanceláře apod.). V neposlední řadě je zdůrazněn význam sítě přátel a patronů.

Klíčová slova

Ferdinand Johann Verdugo – František Karel Swéerts-Sporck – Anna Kateřina Swéerts-Sporck – 17. století – 18. století – šlechta – soudní spory – advokát – prokurátor – agent – šlechtický úředník

Annotation

This paper compares the systems of legal advisors and officials of Count Ferdinand Johann Verdugo (1635–1672) and Franz Karl Swéerts-Sporck (1688–1757). The introduction of the work presents current research on noble servants and officials of the early modern period and brief theoretical and sociological background of baroque aristocratic disputes. Prior the analysis itself, the land procedural law of the period after the Battle of White Mountain is described.

Next chapters are devoted to the history and legal disputes of Verdugo and Swéerts-Sporck houses. The main part of the work follows, describing lawyers and officials associated with house Verdugo and Swéerts-Sporck, their mutual relationships and way of cooperation and communication. The final summary contains among others description of an ideal model of legal system of baroque aristocrat, based on the analysis. Basic model comprises of the lawyer, the prosecutor and the "legal secretary" (hofmeister, butler, agent, secretary etc.). Finally paper emphasizes the importance of networks of friends and patrons.

Keywords

Ferdinand Johann Verdugo- Franz Karl Swéerts-Sporck - Anna Catherine Swéerts-Sporck -
17th century - 18th Century - Nobility - Litigation - Lawyer - Prosecutor - Agent -
Aristocratic officer

Upřímně děkuji mému vedoucímu práce doc. Jiřímu Kubešovi za jeho odborné rady a všechno ostatní.

Obsah

I. Úvod.....	1
II. Pobělohorské právo procesní.....	6
II.1 Písemný proces	7
II.2 Revizní řízení.....	10
II.3 Uvázání s komorníkem	11
III. Ferdinand Johann Verdugo	13
III.1 Korespondence s právníky a úředníky	17
III.2 Spory Ferdinanda Johanna Verduga	23
III.3 Právnícký aparát Ferdinanda Johanna Verduga	35
III.3.1 Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu.....	38
III.3.2 Prokurátoři Scharf a Payer	47
III.3.3 Verdugovi agenti	50
III.3.4 Machtův amanuensis	58
III.3.5 Sekretář Manitzer	60
III.4 Instituce známostí a přímluvců - nižší a vyšší úředníci Království českého.....	65
IV Anna Kateřina a František Karel Swéerts-Sporckovi	76
IV.1 Deníkové záznamy Tobiáše Antonína Seemana.....	81
IV.2 Soudní spory Anny Kateřiny a Františka Karla Swéerts-Sporckových.....	82
IV.2.1 Falešná směnka paní Obernitzové.....	85
IV.3 Právnícký aparát Swéerts-Sporckových.....	91
IV.3.1 Královský prokurátor Johann Christian ze Strolzu	94
IV.3.2 Swéerts-Sporckovi prokurátoři	97
IV.3.3 Hofmistr Tobiáš Antonín Seeman.....	99
IV.4 Instituce známostí a přímluvců - nižší a vyšší úředníci Království českého.....	103
V. Závěr.....	109
VI. Literatura a prameny	113
VII. Obrazová příloha	119

I. Úvod

Předložená diplomová práce se bude v následujících kapitolách zabývat rolí soudních sporů v životě pobělohorské šlechty a především způsobem, jakým se s těmito spory vyrovnávala a jakými prostředky byla schopna své zájmy v rámci těchto soudních sporů hájit. Neustálá přítomnost soudních sporů se stala pro barokního šlechtice prakticky každodenní realitou, soudě podle objemu sporných akt, která zabírají v řadě šlechtických rodinných archivů výrazné místo. Většina těchto pří se týkala především majetkových záležitostí, dědických sporů, vymáhání dlužných pohledávek, vyúčtování správy sirotčího majetku, exekucí apod. Nevyhnutelnou přítomností dluhů v „marnotratném“ životě barokní šlechty a z nich plynoucích sporů se v poslední době zabýval například Aleš Valenta.¹

Než se podíváme zblízka na konkrétní šlechtické soudní spory, dopusťme se na úvod drobného sociologicky laděného zamyšlení nad společenskými konflikty. Konflikty různého druhu jsou v lidské společnosti běžným jevem. Sociologická teorie konfliktu dokonce základní povahu společnosti definuje pomocí protikladů a rozdílných zájmů a z nich plynoucích střetů.² Společenský konflikt má řadu možných řešení a vyústění odvislých od jeho charakteru. Může být vedený ve jménu nějakých konkrétních praktických cílů, k získání zdroje uspokojení či za lepší sociální status, nebo na obranu/prosazení vlastních společenských hodnot a tradic. Některé konflikty mohou být vedeny s cílem opravdu vyřešit reálný spor a jiné jsou jenom prostředkem pro ventilaci agrese.³ Vyústění takového společenského střetnutí samozřejmě závisí také na osobních možnostech a předpokladech jeho jednotlivých aktérů. Jako jedno z možných řešení společenského konfliktu se přirozeně nabízí použití fyzického násilí. V barokní podunajské monarchii ovšem fyzické násilí ve své nejčistší formě dávno neplatilo jako jediný možný prostředek k hájení vlastních zájmů. Tato barokní společnost již došla určitého stupně Eliasovy „civilizace“, ve kterém monopol fyzického násilí postupně převzal stát disponující prostředky k regulaci společnosti a k potrestání nedovoleně použitého násilí.⁴ V této institucionalizované společnosti stát nedisponoval pouze fyzickou silou, ale řečeno slovy Pierra Bourdieua zkoncentroval v sobě

¹ Výrazem „marnotratnost“ Aleš Valenta nahrazuje obvykle používaný pojem reprezentace jako očekávaný životní standard, na který je třeba enormních finančních výdajů. VALENTA, Aleš. *Lesk a bída barokní aristokracie*. České Budějovice, 2011, s. 8. ISBN 978-80-86829-62-3.

² KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. vydání. Praha, 1997, s. 103. ISBN 80-85850-25-7.

³ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha, 2008, s. 119. ISBN 978-80-903786-8-1; KELLER, J. *Úvod*, s. 108.

⁴ ELIAS, Norbert. *O procesu civilizace: Sociogenetické a psychogenetické studie, II. Proměny společnosti. Nástin teorie civilizace*. Praha, 2007, s. 260.

různé druhy kapitálu, pomocí kterých mohl společnost ovládat. Kromě kapitálu fyzické síly se stal stát majitelem jakéhosi meta-kapitálu, který představoval vyústění všech ostatních druhů kapitálu (tedy fyzické síly, ekonomického, kulturně–informačního a symbolického), jenž mu propůjčoval moc nad ostatními držiteli kapitálu a nad kurzem jeho směny.⁵ Kromě nejrůznějších omezení ale stát jedincům poskytl také nové možnosti, jak řešit své konflikty s ostatními. Šlechta se již nemusela a nemohla uchýlovat k ozbrojeným střetům, ale použila k obraně svých zájmů prostředků, jež jí byrokratický stát nabízel – práva.

Právo je jedním z normativních systémů regulujících společnost. Všechny tyto systémy (právo, morálka a náboženství) mají společnou především komplexnost, s jakou si podrobují člověka. Všechny se vyznačují tím, že regulují chování individua vůči jiným individuí, individua vůči společnosti a jejím statkům a hodnotám a zároveň individua vůči sobě samému.⁶ Právo je ale jediným systémem, který je plně ovládán státní mocí, skrze tuto moc se prosazuje a zároveň ji zpět legitimuje a vynucuje.⁷ Ve vztahu práva a moci potom vidí někteří politologové roli práva jako „*omezení arbitrárnosti (libovůle) úředního rozhodování a přináší určitý stupeň normativního dohledu*“.⁸ Podle některých sociologických teorií, především teorií konfliktu, společnost regulační mechanismy (jako právo, morálku a náboženství) potřebuje, aby se s jejich pomocí ocitly partikulární zájmy jejích složek v co možná největším souladu. Odstraňováním konfliktů (a deviací) plynoucích z rozdílných zájmů jednotlivců a skupiny potom tyto regulativy pomáhají udržet řád ve společnosti.⁹ Nabízí se ale otázka, zda regulační systémy skutečně fungují tak bezchybně a přímočaře a zda svým působením nedávají naopak vzniknout novým formám konfliktů a deviací. Ke střetům často dochází už jen mezi těmi jednotlivými normativními systémy a také mezi systémem a člověkem samotným, který si pak v sobě nese konflikt mezi společenskou normou a vlastní přirozeností.¹⁰ Podle antropologických názorů se právo snaží tuto lidskou přirozenost, „*negativní lidské vlastnosti, jež mají kořeny v „animálních elementech“ lidské psychiky (sobectví), eliminovat a naopak podporovat lidský altruismus, odpovědnost za celek*“.¹¹ Takové tvrzení příliš nebere v potaz individuální motivace chování, které si za existence takového systému (práva) slibujícího ochranu společnosti jako celku nekladou povinnost chránit společnost. Takovou potřebu tváří v tvář velkému normativnímu systému jedinec

⁵ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha, 1998, s. 75–76. ISBN 80-7184-518-3.

⁶ MARŠÁLEK, P. *Právo*, s. 17.

⁷ Tamtéž, s. 128.

⁸ VEČEŘA, Miloš – URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. Plzeň, 2006, s. 92. ISBN 80-86898-72-5.

⁹ MARŠÁLEK, P. *Právo*, s. 16

¹⁰ ELIAS, N. *O procesu*, s. 252.

¹¹ MARŠÁLEK, P. *Právo*, s. 98

nepociťuje a naopak se snaží prosadit vlastní zájmy navzdory tomuto odosobněnému systémovému kolosu. Jednotlivci se prosazují navzdory systému a zároveň ho využívají k dosažení svých cílů.

Společenským regulačním mechanismům barokní společnosti českých zemí se jistě podařilo eliminovat výraznější, společnost rozkládající konflikty fyzické. Nicméně šlechta (a člověk obecně) na konflikty nezanevřela úplně. Naopak si našla novou formu prosazování svých zájmů na úkor druhých, za pomoci právního systému a státu jako teoreticky nestranného arbitra. Stát potažmo státní instituce si zachovávaly neutralitu pouze teoretickou z toho důvodu, že za nimi a jejich chodem stáli konkrétní lidé s vlastními partikulárními zájmy, slabostmi, názory a hodnotami. Konflikt v rámci šlechtické společnosti již ale neohrožoval existenci státu. Tím, že šlechta přijala státem nabízené instituce k řešení svých př, nepřímou státní příznávala právo na monopol moci. Čím více konfliktů vznikalo, tím více se legitimizovala a rostla státní moc.

Praxe potom vypadala tak, že se šlechtic už nevybavoval do boje plechovou zbrojí, kovanými meči, střelným prachem, mušketami a hordou vojáků, nýbrž se obklopil dobrými advokáty, hbitými a přesnými ve svém úsudku, úředníky s přehledem o situaci na poli soudních procesů a schopností pružně a neomylně reagovat na strategické kroky protivníka a na pomoc si bere pero, papír a právnícké znalosti svých poradců a dobře mířené argumenty.

Právní systém ovšem neprokazoval (a dosud neproказuje) všem členům společnosti stejné možnosti. Do svých sporů řešených na soudním poli vstupovali jednotlivci vybaveni různě. Jejich výchozí pozici ovlivňoval sociální status, pohlaví, finanční možnosti, šíře a kvalita sociálních kontaktů apod. Jedním z nejdůležitějších prostředků k boji soudní cestou, odvislým od výše jmenovaných dispozic, byla kvalitní právnícká síť. Právě šlechtickému systému právních poradců se bude věnovat tato práce především. Následující řádky se budou zabývat popisem struktury těchto právníckých sítí, jejich fungováním a rolí v rámci šlechtických sporů. Způsob vedení soudních př bude vykreslen na příkladě dvou generačně i společensky vzdálených šlechticů. Porovnávat budu právníckou síť Ferdinanda Johanna Verduga z let 1653–1672 a Františka Karla Swéerts-Sporcka z let 1739–1743. Tato dvě hrabata odděluje zhruba 80 let, každý se těšil jinému postavení v rámci šlechtické společnosti a disponoval různým majetkem, přesto však zjistíme, že systém jejich právních poradců funguje na stejných principech.

Podobu právníckého aparátu rodiny Swéerts-Sporcků se pokusím zrekonstruovat na základě deníkových zápisů jejich hofmistra Tobiáše Antonína Seemana, jehož záznamy pokrývají sledované období. Pro pohled do Verdugova advokátského zákulisí jsem využila

dochovanou korespondenci hraběte s jeho hlavním advokátem Matyášem Maxmiliánem Machtem z Löwenmachtu, s jeho pražskými agenty Lukášem a Augustinem Pichlerem a s několika málo dalšími právními poradci a úředníky. Svým tématem má práce zároveň zapadne do kontextu současného bádání o šlechtickém úřednictvu a přinese další střípky do této badatelské mozaiky.

K tématu úředníků na šlechtických panstvích se čeští badatelé dostali postupně skrze zájem o hospodářské dějiny a ekonomickou stránku šlechtického života. V systému šlechtické ekonomiky nebylo možné význam úředníků přehlédnout, a tak se začali historici věnovat i tomu, jaké místo ve správě šlechtického majetku tito zaměstnanci zastávali. Pozornost byla upřena pochopitelně především na ty nejvyšší úředníky, protože ti stáli v centru ekonomického dění a byli také mnohem častěji v kontaktu s vrchností, díky čemuž mohlo vzniknout větší množství pramenů. Postupně se pozornost od čistě ekonomického aspektu jejich služby začala přesouvat k úředníkům jako svébytným osobnostem, kteří nebyli jen služebníky své vrchnosti.¹²

Pro dobu okolo roku 1600 máme k dispozici již řadu prací s úřednickou tematikou. Úředníkům působícím ve službách Rožmberků, pánů z Hradce či Slavatů se již od devadesátých let věnují práce Josefa Hrdličky či Aleše Stejskala.¹³ Podobně tomu je i v případě úředníků lobkovických či gallasovských.¹⁴ Tyto práce sledují strukturu úřednického aparátu jednotlivých rodů a jeho fungování, zaměřují se i na jednotlivé úředníky, jejich funkce a úkoly. Pokud se ale tyto práce zabývají jednotlivci, tak ve většině případů převažují studie o úřednících rytířského původu. Je to způsobeno omezeností dostupných pramenů k tomuto tématu, neboť vlastní deníky (deníkové zápisy či autobiografie tyto práce využívají často) si nepsal každý bezvýznamný šlechtický služebník. Neměl k tomu ani motivaci ani předpoklady.

¹² V úvodu k edici autobiografie jednoho šlechtického úředníka se Josef Hrdlička věnuje i dějinám zájmu o úřednickou tematiku: HRDLIČKA, Josef. *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*. České Budějovice, 2003, s. 7–14. ISBN 80-7040-522-8.

¹³ Například; HRDLIČKA, J. *Autobiografie*. TÝŽ. Úředník. In BŮŽEK, V. – KRÁL, P. *Člověk českého raného novověku*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7203-694-3; Z prací Aleše Stejskala jmenujme například STEJSKAL, Aleš. *Matyáš Fuch z Fuchýřova: kariéra sluhy dvou pánů*. *Historický obzor* 8, 1997, č. 1-2, s. 22–33. ISSN 1210-6097; TÝŽ. *Deníky nebo úřednické zápisníky? Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků*. *Archivum Trebonense* 10, 2002, s. 116–151. ISSN 0231-7486; TÝŽ. *Prosopografická analýza rožmberského a švamberského úřednictva (1550–1616): Model a jeho fungování*. *Sborník archivních prací* 54, 2004, č. 2, s. 323–458. ISSN 0036-5246. K rožmberským úředníkům také ještě KUBEŠ, Jiří. *Jan Libra ze Soběnova: Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604–1609)*. *Pražský sborník historický* 31, 2000, s. 93–148. ISSN 0555-0238.

¹⁴ K lobkovickému úředníkovi KOPIČKA, Petr. *Deníky roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611–1625*. Praha, 2003, ISBN 80-86791-05-X; Pro úředníky na dvoře gallasovském SVOBODA, M. Jáchym Ulrich z Rosenfeldu: *Hejtman v mikrosvětě autobiografie ze 16. století*. In *Pax bello potio : Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc.* Liberec, 2004, s. 126–154. ISBN 80-7083-816-7.

K poznatkům o dějinách barokního šlechtického úřednictva a šlechtických služebníků přispěl sborník z nedávno pořádané konference o „barokním úředníkovi a jeho šlechtici“ podunajské monarchie, jehož velkým přínosem byla mimo jiné řada studií nejen o služebnících z bezprostřední blízkosti šlechtice, ale také o správcích jeho vzdálených statků, jeho agentech a zpravodajích a komunikačních sítích obecně.¹⁵ Tematikou agentů a zpravodajů pobělohorské šlechty se v nedávné době zabývali také Lenka Maršálková či Tomáš Parma.¹⁶ Také tato předkládaná práce by měla přispět k prohloubení znalostí o zpravodajských a agentských sítích, neboť agent hrál významnou roli také v rámci právnických aparátů barokních šlechticů, kterým je tato práce věnována.¹⁷ Nuže, ponořme se nyní do světa šlechtických právních sporů a tahanic, světa advokátů a agentů, úředníků a úplatků.

¹⁵ Jmenujme za všechny například práce Jiřího Hrbka či Rostislava Smíška. HRBEK, Jiří. *Hledat a nalézat: Barokní Valdštejnové a jejich informační síť*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 313–332. ISSN 1802-2502; SMÍŠEK, Rostislav. *Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století*. *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 333–356. ISSN 1802-2502.

¹⁶ MARŠÁLKOVÁ, Lenka. Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století. In *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové*, Hradec Králové, 2009, s. 103–125. ISBN 978-80-7405-065-7. PARMA, Tomáš. *Olomoucký biskup František kardinál Ditrichstein a jeho vztahy k římské kurii*. Brno, 2010. Disertační práce.

¹⁷ Moje diplomová práce tak nepřímou navazuje na práci bakalářskou, která byla věnována osobě pražského agenta hraběte Ferdinanda Johanna Verduga v letech 1668–1672. Na jejím základě vznikla studie BURIÁNKOVÁ, Michaela. *Pražský agent hraběte Ferdinanda Jana Verduga v druhé půli 17. století*, *Historica Olomucensia* 41, 2012, s. 169–190. ISSN 1803-9561.

II. Pobělohorské právo procesní

Než se pustíme do samotného tématu této práce, bude třeba pro snadnější orientaci ve spleťtých soudních sporech obou sledovaných rodů alespoň rámcově popsat ideální průběh soudní pře a dalších mimořádných procesů, jak je definovalo Obnovené zřízení zemské v roce 1627 a Deklaratoria a Novely o 13 let později.¹⁸ Na následujících stránkách poznáme, že se ideální podoba soudního procesu definovaná státní normou od praxe lišila. Uvidíme, že norma nedokáže nikdy podchytit a předvídat všechny proměnné reálného sociálního života a že je podle situace často velice jednoduché s ní manipulovat či ji rovnou obcházet, především pokud se jedinci dostává vhodných prostředků.

Ve středu zájmu této práce budou především soudní spory řešené u zemského soudu většího, protože takové spory vedli Verdugové a Swéerts-Sporckové nejčastěji. Nicméně ze zřetele úplně nepustíme ani soudy ostatní, minimálně proto, abychom si neustále uvědomovali složitost a spleťtost právního systému pobělohorských českých zemí. Jak napovídá název zemského soudu většího, existovala také varianta menšího zemského soudu, jenž zasedal dva až tři dny před soudem větším a jehož působnost byla vymezena spory „o dluhy nižší než 100 kop grošů českých, pro nevydání zběhlých poddaných a čeledí, o výšku hradeb při stavbě jezů, o běžných záležitostech myslivosti“.¹⁹ Úřad desek zemských vystupoval také v tzv. mimořádném řízení, které měli na starost menší úředníci scházející se dvakrát ročně a rozhodující především ve věci neshod ohledně dělení zděděného majetku, sirotčích záležitostí a vdovského věna či plnění dluhů a námitek proti uvázání s komorníkem (druh exekuce zadluženého majetku, vysvětleno níže). Specialitou tohoto mimořádného řízení měla být jeho rychlost a pohotovost, kterou mělo zajistit ústní řešení sporné záležitosti přímo u soudu nahrazující zdlouhavé písemné řízení, které bylo od vydání Obnoveného zřízení zemského obvyklé u většiny ostatních soudních procesů.²⁰ Svůj soud provozovalo také nejvyšší purkrabství. Tento soud rozhodoval především v záležitostech vymáhaných dluhů a

¹⁸ JIREČEK, Hermenegild. *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království českého*. Praha, 1888; MALÝ, Karel – SOUŠA, Jiří – KUČEROVÁ, Klára. *Deklaratoria a novely Obnoveného zřízení zemského*. In MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav (edd). *Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918*. Praha, 2006, s. 822–873. ISBN 80-246-1209-7.

¹⁹ KADLECOVÁ, Marta. *České a moravské právo procesní v první polovině 17. století*. Praha, 2005, s. 113–114. ISBN 80-86861-83-X.

²⁰ Tamtéž, s. 117–119.

nesplacených pohledávek, proto se s nim na následujících stránkách několikrát setkáme.²¹ Při sledování šlechtických sporů o dluhy narazíme také na sou komorní, neboť jeho působnost se prakticky shodovala s působností zemského soudu většího a záleželo na rozhodnutí žalobce, na který soud se obrátí. Jedinou výjimkou byly spory o svobodné statky zapsané v zemských deskách, nad nimiž držel rozhodovací moc pouze zemských soud větší.²² Proces u zemského soudu většího, purkrabského i komorního probíhal podobně, tj. písemně, za výměny několikera odpovědních akt mezi oběma stranami. Jenom u purkrabského soudu bylo toto písemné řízení výrazně zkráceno. Soudní systém v Čechách potom doplňoval např. soud škodní rozhodující o náhradě škod vzniklých soudním řízením, soud apelační jako odvolací instance pro soudy městské a pro poddané a neusedlé a soud dvorský dohlížející především na spory týkající se královských zemských lén a odúmrti.

II.1 Písemný proces

Podívejme se důkladněji na procedurální pravidla zemského soudu většího a na to, jak do jeho podoby zasáhlo nové zemské zřízení v roce 1627. Zároveň si pro lepší orientaci v dalším textu přiblížíme terminologii zemského procesního práva. Nejmarkantnější změnu v českém soudnictví oproti právu předbělohorskému znamenalo především definitivní prosazení písemného procesu namísto ústní žaloby a obhajoby vedených přímo u soudu. Zavedení písemného procesu souviselo se státní byrokratizací a s úsilím státu získat pod svou kontrolu co nejširší pole lidského jednání. Jak již termín napovídá, během takového procesu bylo třeba zaznamenat veškeré kroky písemně, od žaloby přes několikero odpověď protistran až po výpovědi svědků, a teprve soubor těchto písemností byl předán k projednání soudu, jenž na jeho základě vynesl rozsudek.

Všechny případy, které se měly projednávat na zasedání většího zemského soudu, musely projít nejprve radou místouředníků, jež byla základem jednání úřadu desek zemských. Tato rada projednávala veškerá podání, žádosti a žaloby k zemskému soudu a měla na starosti vyřízení všech písemností vzešlých z jeho zasedání. Rozhodovalo se hlasováním a případné sporné záležitosti měli řešit prokurátoři či advokáti pověřeni vedením sporu s vyššími úředníky. Ke všem aktům souvisejícím s případem se měla nejprve vyjádřit tato rada a teprve až uznala za vhodné, doporučila první část řízení uzavřít či-li **inrotulovat** všechny spisy a předat je k projednání k zemskému soudu.²³ V polovině 17. století se také již definitivně

²¹ Tamtéž, s. 124–125.

²² Tamtéž, s. 131–132.

²³ BURDOVÁ, Lenka. *Úřad desek zemských*. Sborník archivních prací 36, 1986, s. 286–287. ISSN 0036-5246.

prosadila praxe zastupování stran prokurátory či advokáty, která sice započala již dříve, ale teprve Obnovené zřízení zemské a ještě přísněji Deklaratoria a Novely se tuto praxi pokusily regulovat zavedením povinné přísahy pro všechny právní zástupce a omezeného počtu schválených zemských advokátů a prokurátorů. Jednotlivé články zřízení se dotýkají také konkrétní činností právníků a jejich chování vůči stranám, které zastupují.²⁴ Právě prokurátoři měli na starosti dohled na inrotulací soudních spisů, aby se k zasedání zemského soudu skutečně dostaly všechny potřebné doklady.

Celý proces začínal podáním **písemné žaloby** k úřadu Desek zemských. Obnovené zřízení ještě připouští výměnu tzv. řezaných cedulí, jež měly předcházet podání žaloby a které dávaly prostor k mimosoudnímu vyřešení sporu. Nové zřízení ale naopak zrušilo instituci půhonu, kterým žalující strana dříve vyzývala obžalovaného, aby se dostavil k obhajobě k soudu. Počátek sporu se jeho zrušením významně urychlil, neboť předání půhonu bylo zatíženo spoustou komplikovaných formalit. Po podání žaloby úřad obžalovanou stranu **obeslal** a vyzval ji k sepsání odpovědního spisu, nebo-li **excepce**, což měl dotyčný stihnout během šesti týdnů.²⁵

Prvotní šestitýdenní lhůtu k dodání odpovědi bylo možné speciální žádostí prodloužit o tři a pak ještě o další dva týdny a důvodů k této žádosti mohla být celá řada. Pozdržení mohlo způsobit řízení zkoumající dostatečné majetkové zázemí žalobce, vedlejší či incidentální proces o přípustnosti žaloby či potřeba získat více času na shánění všech svědků a důkazů. V praxi se potom stávalo, že dokonce i prodloužené lhůty předepsané Obnoveným zřízením zemským se vlivem všech možných komplikací, způsobených nedokonale definovaným procesním právem, překračovaly.

Na obhajující excepci měl žalobce právo odpovědět svými protiargumenty v tzv. **replíce**, na jejíž sepsání měl opět šest, tři a další dva týdny. Zřízení myslelo také na to, jak zabránit zbytečnému protahování soudních pří, a proto určilo, že replika se má sepsat výhradně jako dokument vyvracející předchozí excepci. Pokud by se pisatel repliky tohoto příkazu nedržel, čekal ho soudem vymezený trest za zdržování práva. Repliku potom mohla následovat **duplika** obžalovaného a na ni ve výjimečném případě žalobce odpovídal **triplikou**, ovšem jen v případě, že duplika předkládala nové důkazy, které obžalovaný neměl k dispozici v době sepsování excepci. Tvrzení obsažená v triplíce potom obžalovaný vyvracel posledním spisem tzv. **kvadruplicou**. K odevzdání většiny dokumentů přiřklo Obnovené zřízení stranám

²⁴ JIREČEK, H. *Obnovené právo*, s. 111–118 (články B XLIX–B LX); MALÝ, K. – SOUŠA, J. – KUČEROVÁ, K. *Deklaratoria*, s. 829–830 (články B.b.1 – B.b.6)

²⁵ KLABOUCH, Jiří. *Osvícenské právní nauky v Českých zemích*. Praha, 1958, s. 191–193.

vždy šest, tři a dva týdny, přičemž ale triplika a kvadruplika měly následovat již po čtyřech týdnech bez možnosti prodloužení.²⁶ Představa, že proces probíhal jednoduše jako hladká výměna jednotlivých odpovědních spisů by byla ovšem příliš naivní a zjednodušující. Jednotlivé kroky často přerušovaly a oddalovaly různé žádosti o prodloužení lhůty a přezkoumání některých jednotlivostí, protestace proti konání protistrany apod. Komplikace celému procesu přinášelo také důkazní řízení, které probíhalo souběžně s výměnou odpovědních spisů.

Co se týče listinných důkazů, strany je odevzdávaly současně s odpovědními spisy, a to ve dvou exemplářích. V průběhu celého řízení stačilo dodat k úřadu pouze kopie těchto důkazních listin a originály bylo nutné odevzdat až k závěrečné inrotulaci. Pokud ovšem protistrana zpochybnila jejich pravost a požádala o jejich deponování u úřadu desek zemských a jejich úřední ohledání („**rekognoskování**“), byl dotyčný povinen předložit originál důkazní listiny ihned. Žádost o rekognoskování podala např. hraběnka Swéerts-Sporcková v případě pochybné obligace paní Obernitzové, jak uvidíme níže. Kromě důkazních listin měly obě strany právo předvolat také své svědky. Žalobce tak provedl po doručení své žaloby a obžalovaný po odevzdání své excepcce. Výsledky předvolaných svědků potom probíhaly přímo u úřadu desek zemských bez účasti stran. Výslech vedl úředník podkomořího či úředník královny české a zápis výpovědí prováděl menší ingrosátor.²⁷ Role úředníka provádějícího výslech měla být neutrální, svědkům pokládal pouze otázky předem formulované oběma stranami (tzv. **articulos positionales** za stranu, která svědka povolala, a **interrogatoria** protistrany) a výpovědi neměl nijak ovlivňovat ani klást otázky doplňující. Pouze ve výjimečných případech bylo možné dodat k úřadu písemné svědecké výpovědi, především výpovědi příslušníků šlechtického stavu potvrzené vlastní pečeti, pokud se ovšem spor netýkal cti, hrdla nebo zemských statků.²⁸

Strany obsah svědeckých výpovědí neznaly do té doby, než jedna z nich požádala o jejich **publikaci**, tj. úřední obelání obou stran kopiemi těchto svědeckých výpovědí. Zda budou svědecké výpovědi publikovány, tedy záleželo na rozhodnutí jedné ze stran. K jejich publikaci a následné výměně několika dalších spisů s komentáři nemuselo vůbec dojít, pokud ani žalobce ani obžalovaný neuznali za nutné použít oněch výpovědí pro další právní argumentaci. Vzhledem k tomu, že teoreticky ani jedna ze stran nemohla znát obsah těchto výpovědí, stalo se rozhodnutí, zda je publikovat, či ne, poněkud choulostivou záležitostí. Pokud k publikaci došlo, otevřel se

²⁶ Tamtéž, s. 194–195.

²⁷ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 335–336.

²⁸ MARKOV, Jiří. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12. – 17. století*. Praha, 1967, s. 236 – 238.

stranám prostor pro vyjádření se k obsahu výpovědi skrze **probatorní** (k vlastním svědkům) a **impugnatorní** (k svědkům protistrany) spisy. K probatornímu či impugnatornímu vyjádření protistrany bylo opět možno sepsat odpověď v tzv. **reprobatorním** spisu. Celé svědecké řízení završovala shrnutí argumentů v **salvatorních** a **konklusorních** spisech, v nichž strany vysvětlovaly, v čem svědecké výpovědi podporují jejich vlastní tvrzení a kde vidí mezery či rozpory. Celý proces svědeckého řízení opět neprobíhal tak jednoduše a přímočaře, jak by se mohlo z naznačeného shrnutí zdát. Do jeho plynulého chodu strany často zasahovaly nejrůznějšími protestacemi jak proti osobám svědků („**protestatio contra testes**“), tak kvůli nedodržení některých formalit. Mohly dokonce prohlásit výpověď svědka protistrany za lživou a na podporu svých tvrzení povolat další svědky v novém řízení, které mělo výpověď lživého svědka vyvrátit.²⁹

Když strany vyčerpaly všechny možnosti, jak se k probíhajícímu sporu vyjádřit a jak ovlivnit jeho konečný výsledek, požádaly tedy o definitivní inrotulaci všech spisů, na kterou dohlížel jeden z deklamátorů úřadu desek zemských (Deklamátor český nebo německý byl od 18. století, kdy se jako úřední řeč prosadila převážně němčina, k jednotlivým případům přiřazován prakticky libovolně).³⁰ Uzavřené spisy potom projednal zemský soud větší na některém ze svých nejbližších uzavřených zasedání a vynesl rozsudek.³¹

II.2 Revizní řízení

Vynesení rozsudku zemským soudem ovšem zdaleka nemuselo znamenat definitivní konec celé sporné záležitosti. I když rozsudek nikdo nezpochybnil, následovalo vyrovnání všech soudních nákladů, které měla svému protivníkovy většinou uhradit strana, jež soud prohrála. Kvůli vyúčtování nákladů potom proběhlo likvidatorní řízení u škodního soudu desek zemských, ve kterém se dokládaly nároky na proplacení vynaložených nákladů. Nárokovatel musel předložit své účty a podepsané kvitance, o kterých měl škodní soud rozhodnout, zda se na ně vztahuje nárok na proplacení.³²

Jenže výrok zemského soudu většího nebyl konečný. Obnovené zřízení určilo do té doby nejvyššímu zemskému soudu odvolací instanci v podobě české dvorské kanceláře, resp. panovníka, jenž od této doby disponoval tzv. institucí revize, která měla zajistit větší

²⁹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*, s. 197–199.

³⁰ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 342–344.

³¹ V 17. století zasedal zemský soud větší třikrát do roka dva týdny v kuse, a to v suché dny postní před nedělí *reminiscere* (druhá neděle postní), v suché dny letniční a po sv. Jeronýmovi (30. září). Tamtéž, s. 313.

³² KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*, s. 202.

„ochranu spravedlnosti a prokázat nevinu toho, kdo o revizi žádal.“³³ Úředníci české dvorské kanceláře nejprve rozhodli, zda bude žádost o provedení revize vyslyšena. Pro povolení revize muselo být splnění několik podmínek. Především nebyla přípustná revize hrdelních rozsudků a interlokutorních rozhodnutí, případně pří, které už dospěly do stádia probíhající exekuce. Pokud ovšem žadatel stihl podat svou žádost do dvou měsíců od vynesení rozsudku zemským soudem a jeho případ nepodléhal některé z nepřípustných výjimek, byl vyzván ke složení přísahy „ošemetnosti“ („iuramentum calumniae“) a zaplacení příslušné kauce, jejíž výši určila česká dvorská kancelář podle ekonomické situace žadatele a druhu sporu. Minimální výše kauce musela ale činit jednu sedminu hodnoty předmětu sporu. Spolu s kaucí potom žadatel zaplatil také zvláštní poplatek za práci úředníků rozhodujících v revizní komisi (tzv. „sfortelgeld“).³⁴

Po vyřízení počátečních formalit jmenoval panovník devítičlennou komisi, ve které od vydání Novel a Deklaratorií musel zasedat minimálně jeden z nejvyšších zemských úředníků (komorník, sudí či písař). Komise se nejpozději do šesti měsíců sešla v české dvorské kanceláři, kde projednávala akta revidovaného případu, odůvodnění žádosti o revizi a také odpověď odpůrce, a posoudila, zda byl rozsudek zemského soudu (případně komorního, dvorského či na Moravě panského soudu) spravedlivý a případně připravila návrh rozsudku nového. Teprve panovník potom rozhodl, jak s výsledkem šetření revizní komise naložit, a po prostudování připraveného materiálu vydal rezoluci o revizi s konečným verdiktem.³⁵

II.3 Uvázání s komorníkem

Pro lepší orientaci v soudních záležitostech Verdugů a Swéerts-Sporcků, je třeba přiblížit si detailněji ještě jednu instituci českého právního systému, a sice tzv. „**uvázání s komorníkem**“ (německý termín: „Einführung mit dem Cammerling“). Jednalo se o formu exekučního řízení, kterému ovšem nepředcházelo žádné soudní řízení a probíhalo pouze na základě zápisu v zemských deskách.³⁶ Podobný průběh měl také „**zvod na panství**“, či na jiný nemovitý majetek nebo peníze (v němčině se pro „zvod“ i „uvázání“ používá shodně termínu „Einführung“), který ale na rozdíl od uvázání s komorníkem následoval až po vynesení rozsudku zemským či jiným soudem. K žádosti o komorníka se mohl věřitel uchýlit

³³ KADLECOVÁ, M. *České a moravské zemské právo*, s. 140–141.

³⁴ Pojem sfortelgeld a celá problematika kolem revizního řízení a skládání příslušné kauce se objeví v kapitole o soudních sporech hraběte Verduga.

³⁵ KADLECOVÁ, M. *České a Moravské zemské právo*, s. 144.

³⁶ JIREČEK, H. *Obnovené právo*, s. 292–296 (čl. G XLVIII–G LI).

v případě, že jeho nároky byly nezpochybnitelné, a pokud chtěl získat možnost vymoci své peníze rychlejší a méně komplikovanou mimosoudní cestou.

Věřitel, který vznesl nárok na tuto mimosoudní věcnou exekuci, požádal menší úředníky o poskytnutí komorníka na uvázání. O tomto aktu byl srozuměn také dlužník, který měl od zápisu do desek o vydání komorníka k uvázání šestitýdenní lhůtu ke splacení dluhu či obeslání věřitele-exekutora před menší úředníky zemských desek jako obranu proti uvázání. Pokud dlužník žádné námitky nevznesl ani nesplatil dluh, vydali menší úředníci exekutorovi **obranní list**, po jehož předložení mu nejvyšší purkrabí dal k dispozici tzv. „holomka“ (úředního zřízence), který veřejně vyhlásil, že se uvázaná, tedy exekvovaná nemovitost stala skutečnou držbou exekuci vedoucího věřitele. Tato skutečná držba ovšem trvala většinou jen potud, dokud výnosy z tohoto majetku nesplatile celý dluh. Potom už nesměl věřitel po svém dlužníkovi požadovat nic víc a zápis o této držbě se z desek vyškrtl jako neplatný. Pokud ovšem dlužník včas žadatele o uvázání obeslal a vznesl proti němu své námitky, museli menší úředníci nejprve rozhodnout o oprávněnosti žádosti o uvázání, případně, když se zdál menším úředníkům případ příliš složitý, požádat u zemského soudu o naučení či mu celý případ rovnou postoupit.

Jak vidno, soudní proces v době pobělohorské se stal pro soudící se poněkud náročnější záležitostí, především co se týče nároků na organizaci a pořádek a přehled o všech písemnostech, jejichž objem výrazně stoupal. Také z toho důvodu bylo potřeba vybavit se kvalitními úředníky a právníky, kteří by byli schopni postarat se spolehlivě o veškerou organizaci spojenou se soudním řízením. Pro raněnovověkého šlechtice, který by vedle svých dalších správních a úředních povinností sám tuto byrokracii spojenou se soudními spory sledovat nestačil, se stával dobrý úřednický aparát čím dál důležitější součástí správně-mocenského systému.

III. Ferdinand Johann Verdugo

První část této práce věnujeme hraběti Ferdinandu Johannu Verdugovi. Tento říšský hrabě pocházel z měšťanského rodu původem ze Španělska, jenž se teprve během 16. století dopracoval k šlechtickému stavu. O této části dějin rodu nemáme k dispozici mnoho podrobných informací.³⁷ Je známo, že měšťanský rod Verdugů sídlil v Talaveře u Toleda a prvním, kdo využil svých válečnických schopností k postupu ve společenském žebříčku, byl Francisco Verdugo. Jako voják španělské armády v Nizozemí se dopracoval postupně až na polního maršálka a později guvernéra Fríska a za své zásluhy získal od císaře šlechtický titul. V Čechách se objevili až Franciscovi tři synové z druhého manželství, kteří pokračovali úspěšně v otcových stopách. Také sklízeli nemalé úspěchy v armádě pod španělskou korunou a podobně jako Francisco každý z nich dosáhl nějaké vysoké armádní hodnosti.

Jako první přišel do Čech druhorozený Franciscův syn Guillermo (Vilém) Verdugo. Ten se osobně účastnil bitvy na Bílé hoře jako velitel pluku Valónů a za významnou pomoc proti stavovskému vojsku mu císař umožnil výhodně zakoupit česká panství Doupov, Mašťov a Neprobylice, zkonfiskovaná hraběti Šlikovi.³⁸ Sám se na nově získaných panstvích ale neusadil. Brzy po bitvě znovu vytáhl s vojskem do pole a do Čech se už nevrátil, protože našel uplatnění ve španělských službách. Zemřel v Kreuzenachu v roce 1628 jako guvernér města a kraje Geldern a Dolní Falce a pohřben byl v Lucemburku v kostele sv. Ducha vedle svého otce Francisca. Svůj majetek nechal v závěti rozdělit na tři díly. První díl připadl jeho dvěma bratrům Juanovi (Janovi) a Franciscovi II. (Františkovi), druhý díl jeho vlastnímu synovi Franciscovi III. Třetí měli dědici jako legáty v hotových penězích částečně vyplatit

³⁷ O tomto rodě jsou dohledatelné jen základní informace v přehledových příručkách viz ZEDLER, Johann Heinrich: *Grosses vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste, Bd. 6.* Halle – Leipzig 1733. [citováno 8. 12. 2012] <http://www.zedler-lexikon.de/>; dále také SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého, díl třináctý, Plzeňsko a Loketskó.* 2. vydání. Praha, 1937; Nejnovější prací o rodu Verdugů je KUBEŠ, Jiří. *Ze Španělska až do Horního Slezska. Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku.* In BRŇOVJÁK – Waclaw GOJNICZEK – Aleš ZÁŘICKÝ (usp.), *Šlechtic v horním Slezsku / Szlachcic na Górnym Śląsku. Vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.-20. století) / Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV-XX wiek).* Katowice – Ostrava 2011, s. 223-240. ISBN 978-80-7368-936-0 (Ostravská univerzita v Ostravě), ISBN 978-83-932082-0-3 (Uniwersytet Śląski w Katowicach); dále srov. IGÁLY-IGÁLFFY, Ludwig. *Verdugové, hrabata z Talavery v Čechách a ve Slezsku.* Heraldika a genealogie 23, 1990, s. 121–132. ISSN 0232-0304. Historii rodu také stručně shrnul v archivní pomůcce k rodinnému fondu Verdugo Jan Haubert. Tento fond obsahuje ucelené množství pramenů jak úřední povahy (Ferdinand Johann zastával funkci hejtmana žateckého kraje), tak prameny k dějinám rodu Verdugo, včetně bohatého fondu korespondence mezi jednotlivými členy tohoto rodu a mezi Verdugovými a přáteli a příbuznými viz HAUBERT, Jan. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov.* Inventář. SOA v Plzni, pracoviště Klášter, 1976, s. 1–2.

³⁸ HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*, s. 2 – 3.

klášterům augustiniánek a benediktinek ve španělské Talaveře (jako díl sestřám) a částečně bruselské patricijské rodině Rutgeertsů, ze které pocházela Vilémova žena.³⁹

Po menších peripetiích se veškerý český verdugovský majetek (ten, o který rodina nepřišla kvůli dluhům) nakonec opět spojil pod vlastnictvím jediné osoby. Francisco III. zemřel brzy po svém otci Guillermovi (1630), bratr Guillerma Juan, který vlastnil panství Mašťov, opustil svět bezdětný, a tak veškeré dědictví připadlo v roce 1655 synovi třetího z bratrů Verdugových, osmnáctiletému Ferdinandu Johannovi.⁴⁰

Ferdinand Johann se narodil v roce 1635 Franciscu II. Verdugovi a jeho ženě Anně Marii Zajícové rozené z Házmburka ovdovělé z Nagarolla. Od narození vyrůstal v Čechách a pro život v českém prostředí byl také vychováván, ostatně i jeho matka pocházela z významného starobylého českého rodu. Také Ferdinand Johann si vybral manželku v řadách tradiční české šlechty a v roce 1656 se oženil s dcerou Viléma Bedřicha Libštejnského z Kolovrat Maxmiliánou Apolonií, vlastně sousedkou z Libořic nedaleko od Doupova.⁴¹ Jako první z Verdugů se Ferdinand Johann rozhodl prosadit v Čechách jako královský úředník (v letech 1665–1669 zastával místo hejtmana žateckého kraje) a správce svých venkovských panství. Naneštěstí udržet zděděný majetek pohromadě nebylo snadné, protože na něm vážlo příliš mnoho dluhů, a tak musel brzy prodat statek Vintřív a krátce nato roku 1661 i Mašťov. Nehledě na tyto ztráty se mu podařilo udržet panství Doupov a celkově stabilizovat rodinné finance postupným splácením dluhů, i když se to neobešlo bez sáhodlouhých sporů s věřiteli. Tento slibný vývoj přerušila jeho předčasná smrt 2. září 1672. Správu majetku převzala po jeho smrti vdova Maxmiliána Apolonie rozená Libštejnská z Kolovrat, jež si také počínala velice obratně, nicméně postupný úpadek rodového majetku v Čechách se Verdugům zvrátit nepodařilo a už syn Ferdinanda Johanna František Julius své západočeské panství v roce 1705 definitivně ztratil.⁴²

Vraťme se zpět k hraběti Ferdinandu Johannovi. V následujících řádcích poslouží jako první ze dvou příkladů barokního šlechtice – sudice, jehož právním sporům a systému právních poradců se budeme nadále věnovat. Dědicem verdugovských statků se Ferdinand Johann stal v roce 1653 v době dovršení svých osmnáctých narozenin. Do té doby byla jeho část dědictví spravovaná jeho strýcem Juanem a nevlastní matkou Sabinou Lukrecií

³⁹ Tamtéž, s. 3; NA Praha, DZV, sign. 145, Kvaterní trhový zlatý 1628–1630, C17r – C24v.

⁴⁰ HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*, s. 4.

⁴¹ BORŮVKA, V. Rodopis rodu pánů z Kolovrat. In BORŮVKA, V. – KRÁM, J. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*. Praha, 2000, s. 71–72. ISBN 80-85228-61-0.

⁴² HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*, s. 5–6.

Minkwicz-Minkwiczburg, mezi kterými se dlouho rozhodovalo o poručnictví nad dětmi a majetky po Franciscovi II.⁴³

Ferdinanda Johanna Verduga a jeho soudní spory bude tato práce sledovat od roku 1653 (kdy převzal rodový majetek) až do jeho smrti v roce 1672. V prvních pěti letech od svého převzetí Doupova a později Mašřova byl Ferdinandu Johannovi alespoň částečnou podporou a rádcem strýc Juan, který se Mašřova v roce 1655 vzdal ve prospěch synovce ještě za svého života. Od svého strýce čerpal Ferdinand Johann nejen rady, ale převzal od něj také spolehlivé úředníky či právní poradce, shodnou okolností ty nejdůležitější, kteří se na vedení jeho sporů v dalších letech podíleli nejvýrazněji a také nejdéle. Jednalo se konkrétně o advokáta Matyáše Maxmiliána Machta z Löwenmachtu a agenta Lukáše Pichlera, kterým se budu věnovat detailněji v dalších kapitolách.

Shrňme si, které statky v západních Čechách Ferdinand Johann spravoval. Jeho majetkovou základnu představovalo panství Doupov zděděné po otci Franciscovi II. Verdugo. Součástí tohoto panství bylo ve druhé polovině 17. století samotné město Doupov s ornou půdou o výměru 694 strychů (cca 196 ha). Podle berní ruly z roku 1654 bylo „*toto městečko na stavení prostřední, roli žitný a pšeničný, mezi vrchy leží, luk s potřebou, živnost jejich z řemesel*“. Ve městě stál také panský pivovar, kterým Verdugové nahradili ten městský, po tom co doupovským měšťanům odebrali várečné právo, jenž „*vařil 7 sudův 7věderných*.“⁴⁴ Kromě města náleželo k panství ještě 11 vsí: Dirmaul (Trnová), Rednitz (Řednice), Jurov (Jírov), Prochmuth (Prachometry), Dorfles (Víska), Sachsengrün (Zakšov), Pettersdorf (Petrov), Okenau (Okounov), Koslau (Kozlov), Totzau (Tocov) a Olischau (Oleška).⁴⁵ Hrabě Verdugo zde měl také k dispozici tři poplužní dvory – v Doupově, Gottersdorfu a Duncfelsbergu.⁴⁶ Panství Mašřov po strýci Juanovi s jedním městem a třemi vesnicemi, na kterém vázl dluh již přes 30 000 zlatých, musel Ferdinand Johann v roce 1661 prodat Janovi z Goltzu.⁴⁷ V roce 1662 zakoupila Maxmiliána Apolonie původní součást rodových statků Libštejnských z Kolovrat panství Železnou. Část tohoto panství zdědila po matce a ze zbylé části své sourozence vyplatila. Rodina Verdugů od té doby trávila hodně času nejen na Doupově ale i na Železné, ale dlouho si její pohostinnosti neužívala, neboť v roce 1668

⁴³ NA Praha, Stará manipulace (SM), sign. V 6/4, kart. 2456.

⁴⁴ LIŠKOVÁ, Marie (ed.). *Berní rula. 32. Kraj Žatecký. I. díl.* Praha, 1954, s. 100.

⁴⁵ Tamtéž, s. 100–108.

⁴⁶ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 23, inv. č. 324, dopis faráře Fridricha Georga Mayera. konzistorii pražského arcibiskupství z 1672 (někdy po 9. září).

⁴⁷ NA Praha, SM, kart. 2455, inv. č. V 6/1. K prodeji Mašřova SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště klášter, kart. 25, inv. č. 337, dopis M. M. Machta z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 10. 11. 1661.

Maxmiliána Apolonie Železnou prohrála v dědickém soudním sporu se svým bratrem Jaroslavem Libštejnským z Kolovrat a přišla o ni.⁴⁸

Majetky vlastnil Ferdinand Johann také v Praze. Jednalo se o dva domy na postranním právu sv. Jiří na Malé Straně, které pravděpodobně zdědil ještě po svém strýci Guillermovi,⁴⁹ minimálně jeden dům na postranním právu purkrabském a vinice pod Starými zámeckými schody.⁵⁰ Domy to nebyly zřejmě příliš výstavní. Nejednen nájemce si stěžoval na jejich chátrající stav a rozpadající se střechu či zdivo často komentoval ve svých zpravodajských dopisech z Prahy také Verdugův agent Augustin Pichler.⁵¹ Nájemy ze všech tří domů vystačily sotva na jejich provoz a vzhledem k tomu, že zde hrabě pobýval velice zřídka, většinou jednou do roka, neměl potřebu investovat do nich víc peněz a jejich stav měnit. Tím spíše, když měl jistotu, že v případě nouze ho v Praze ubytuje jeho advokát Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu.⁵²

Vinice vlastnil Ferdinand Johann Verdugo v Praze dvě. Rozlišoval je pojmenováním dolní a horní. Tu dolní často nazýval agent v dopise jen slovem „*garten*“ (zahrada) místo slova „*weingarten*“ (což by znamenalo výhradně vinice), využívali ji tedy nejen k pěstování vína, ale i jiných druhů ovoce jako broskví a kdoulí, o kterých se v dopisech také objevují zmínky.⁵³ Verdugova pražská vinice nepatřila zdaleka mezi ty největší, které se zde rozkládaly. Svou rozlohou se například nemohla rovnat s velkou pražskou vinicí rožmberskou z počátku 17. století. Zatímco pražský hospodář Petra Voka z Rožmberka nechával pro vinici zhotovit každý rok 15 000 – 18 000 viničních tyček, Verdugův agent Augustin Pichler jich na jaře obvykle sháněl sotva pětinu.⁵⁴ Zdánlivě okrajová zmínka o drobných majetcích hraběte v Praze je pro pokračování této práce stejně důležitá jako představení jeho velkých západočeských resp. severočeských panství, neboť jak všechny tři zmíněné domy, tak vinice se nejednou staly zdrojem drobných půtek se sousedy, nájemci či městským právem, jež bylo

⁴⁸ K okolnostem ztráty panství Železná viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, Augustin Pichler, dopisy z roku 1668 a Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu dopisy z 1668.

⁴⁹ Guillermo je podle poznámek Václava Lívy k edici pražské berní ruly koupil v roce 1627 viz LÍVA, Václav. *Berní rula. Pražská města*. Praha, 1949, s. 134. Zmínka o Verdugových nákupech v roce 1627 je i v práci VLČEK, Pavel. *Umělecké památky Prahy. 3. díl. Malá strana*. Praha, 1999, s. 226. ISBN 978-80-7203-694-3.

⁵⁰ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, dopis A. Pichlera F. J. Verdugovi z 3. 6. 1670.

⁵¹ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 19. 5. 1668, 25. 5. 1670 či 3. 6. 1670.

⁵² Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, koncept dopisu F. J. Verduga M. M. Machtovi z Löwenmachtu z 27. 3. 1672.

⁵³ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 20. 9. 1668 a 29. 9. 1669.

⁵⁴ O vinici pánů z Rožmberka viz KUBEŠ, J. *Jan Libra*, s. 110. V dubnu roku 1668 oznamoval agent hraběti, že letos bude potřeba 1500–2000 tyček a v roce 1672 jich podle účetních záznamů zakoupil 4000. Viz SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 13. 4. 1668; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 36, inv. č. 332, účty A. Pichlera z dubna – října 1672.

nutno řešit soudní cestou. Také tyto spory ovlivnily činnost hraběcího právníckého aparátu, přestože se neodehrávaly u zemského soudu, jehož agendě se bude tato práce věnovat především.

III.1 Korespondence s právníky a úředníky

Představme si prameny, s jejichž pomocí bude rekonstruována síť Verdugových advokátů a pomocných úředníků. Vycházela jsem především z různorodé korespondence Ferdinanda Johanna Verduga či jeho sekretáře s ostatními služebníky a úředníky, uložené v rodinném archivu Verdugo v pracovišti Klášter Státního oblastního archivu v Plzni. Největší soubor pro naše účely použitelných dopisů po sobě v tomto fondu zanechali Verdugovi agenti Lukáš a Augustin Pichlerovi.⁵⁵

Dopisy od Lukáše Pichlera pocházejí z let 1655–1666, tedy z doby, kdy se Ferdinand Johann ujal správy celého verdugovského majetku, a čítají přibližně 80 kusů o jednom až třech listech. Kromě dopisů se v souboru jako přílohy nacházejí Pichlerem podepsané kvitance a vyúčtování jeho služeb či koncepty dopisů od hraběte Ferdinanda Johanna Verduga. Korespondence s Augustinem Pichlerem se dochovala pro roky 1668–1672, tzn. bez několika prvních měsíců Augustinovy agentské služby až do smrti hraběte. Na první rok jejich písemného styku připadá více jak 20 dopisů, tedy průměrně jeden až tři dopisy na každý měsíc, ovšem s postupujícími léty četnost dopisů klesá, a to spíše z nedbalosti při jejich ukládání do rodinného archivu, než z nedostatku témat k řešení. Mezi jednotlivými dopisy se totiž začínají od roku 1671 objevovat znatelné obsahové mezery a dopisy na sebe přestávají tematicky navazovat. Také tento soubor písemností obsahuje přídatky v podobě dopisů adresovaných hraběcímu sekretáři Pavlu Manitzerovi a hraběcích konceptů.

Vedle dopisů od Verdugových pražských agentů byla hojně využita také korespondence Ferdinanda Johanna s jeho advokáty a prokurátory, rovněž uložená v rodinném archivu Verdugo v Klášteře u Nepomuku. Autorem nejobsáhlejšího souboru právnícké korespondence čítajícího kolem 90 kusů převážně jednostránkových dopisů, která provázela Ferdinanda Johanna od převzetí celého rodového majetku, tedy od roku 1655, až do jeho smrti v roce 1672, je zemský advokát Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu.⁵⁶ Počet zpráv od

⁵⁵ Lukáš Pichler: SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 9, inv. č. 154, Lukáš Pichler (1649–1655); Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, Lukáš Pichler (1655–1666); Tamtéž, kart. 33, inv. č. 403, Lukáš Pichler (1656). Augustin Pichler: SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, kart. 27 a kart. 34, inv. č. 404.

⁵⁶ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 9, inv. č. 157, Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu (1654–1655) a kart. 25, inv. č. 337, Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu (1655–1672).

ostatních dvou prokurátorů Sebastiana Zikmunda Scharfa a Sebastiana Franze Payera a Machtova amanuensa Zachariáše Ignáce Gebharda ze stejného archivního fondu se pohybuje kolem 10 až 20 kusů, neposkytují tedy kontinuální pohled na celé období jejich služby pro hraběte, nicméně poslouží jako důležité kamínky do mozaiky o pracovním životě právníků.⁵⁷ Všechny shora vyčtené soubory korespondence jsou také doplněny několika různými kvitancemi, účty a koncepty dopisů od hraběte. Zlomek informací o prokurátorech a advokátech jsem čerpala také z mnohem méně obsáhlé korespondence zmíněných úředníků s Verdugovou ženou Maxmiliánou Apolonií a z několika málo dopisů a pražských účtů Verdugova sekretáře Pavla Manitzera, jenž pro hraběte pracoval do roku 1670.

Dopisy od všech Verdugových právníků a úředníků mají vesměs stejné rysy, a to jak v použitém písmu a jazyku, tak ve formální úpravě a struktuře. Všechny jsou psány v němčině německou novogotickou kurzívou a poměrně dobře čitelným rukopisem, přičemž nejuhlednější písmo užívali oba pražští agenti. Slova latinského původu, případně slova s latinským základem a poněmčenou koncovkou (například slovesa „*vidimiren*“, „*conferiren*“, „*tractiren*“, „*procuriren*“ apod.) se vyskytují především jako součást právnícké terminologie a jsou psány humanistickým písmem. Kromě latiny a němčiny se zde objevují také výrazy pocházející z francouzštiny, rovněž psány humanistickým písmem. V textech se objevují drobné pravopisné anomálie ve srovnání se současnou německou gramatikou. Časté je zaměňování písmen „d“ a „t“, jako je tomu na příklad ve slově „*tachwerk*“ (podle současných pravidel „*Dachwerk*“), a v některých slovech se píše za písmenem „m“ dnes nepoužívané „b“ („*gehorsamber*“, „*umb*“ či „*sambtlich*“).⁵⁸

Pro zjednodušení používají všichni pisatelé řadu zkratk, především u slov, která se v textu často opakují. Například při oslovení hraběte a hraběnky jsou zkracována slovní spojení „*gräfliche gnaden*“ na pouhé „*Gräfl. Gnd.*“, „*Gräff. Gnad.*“ či pouhé „*Gd.*“. Také oslovení Jeho excelence či Jeho veličenstvo se ve všech dopisech zkracuje alespoň jako „*Excell.*“ a „*May*“. Svoji zkratku písmenem „H“, jak je nejen pro 17. století běžné, má také oslovení Pan. Ostatní méně časté zkratky se v textech označují buď tečkou, nebo dvojtečkou za slovem, či speciální kličkou na konci slova. Především Augustin Pichler ve svých dopisech zkracuje slova končící na „*-der*“ o dvě poslední písmena a zakončuje je kličkou pod řádek a zpět nahoru, takže místo „*oder*“ vzniká pouhé „*od*“ a místo „*wider*“ zase „*wid*“. Kromě

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Úryvky dopisů budou v textu citovány podle pravidel definovaných v knize ŠTOVÍČEK, Ivan a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha 2002. ISBN 80-86466-00-0. Zkratky oslovení a slov končících na „*-der*“ apod. budu kvůli plynutí textu rozepisovat tak, jak je naznačeno v této kapitole. Méně pravidlené zkratky rozepíšu do hranatých závorek. Ostatní zkratky označující měrné jednotky ponechám v jejich původní podobě.

těchto zkratk se v textu vyskytují ještě různá označení měnových, hmotnostních a jiných jednotek, z těch nejčastějších: „*fl*“ pro zlaté, „*xr*“ pro krejčary, „*sßm*“ pro kopy grošů míšeňských, „*Rthl*“ pro říšské tolary, „*lb*“ pro libry apod.

Struktura textů odpovídá dobovým teoriím psaní dopisů, které přesně definovaly, jak má být dopis členěn a jaký vyjadřovací styl je vhodnější pro kterou příležitost.⁵⁹ Například čím oficiálnější vztah dopisovatele poutal, tím vyšší a komplikovanější musela být i konstrukce vět a bohatší a barvitější slovník. Základním pravidlem, jak psát barokní dopis, bylo vytvořit formální rámec, do nějž měl být teprve vložen samotný sdělný obsah („*narratio*“). Tento rámec teoreticky tvořilo na začátku pozdravení („*salutatio*“) a fráze, kterými se pisatel ucházel o adresátovu přízeň („*captatio benevolentiae*“), a na konci poděkování a pozdrav („*conclusio*“) následované podpisem, datací a lokací. Pro tyto rámcové fráze bylo samozřejmě nutno použít rétorické figury odpovídající situaci, vztahu pisatele a adresáta apod. Jednotlivé části textu bylo záhodno oddělit i graficky, aby dopis nejen správně zněl, ale také správně vypadal.

V našich dopisech se jako úvodní formule objevují s různými drobnými obměnami tato slova: „*Hoch und wolgeborner graff, gnadig undt hoch gebittender herr herr*“. O něco obsáhlejší „*conclusio*“ na závěr dopisů má rozmanitější formy, nicméně jejich obsah zůstává stejný. Pisatel se hraběti a jeho rodině uctivě poroučí, přeje mu dobré zdraví a zůstává poslušným služebníkem.

Konkrétní znění závěrečného pozdravení mohlo vypadat v podání velice uctivého agenta Augustina Pichlera takto: „*Warmit schliesslich Euer Gnaden, dero frawen gemahlin und jungen herschafft zu bestendigen göttlichen gnaden schuz deren gesambten gräflichen hulden und gnaden aber mich gehorsamb befehle. Verbleibendt Gräfflichen Gnaden gehorsamber trewer diener...*“ či „*Warmit letstlich Ihro gnädige frawen grafîn und jungen herschafft mich gehorsamb recommendire dieselbe sambtlich zu beharrlichen starken gnaden schuz gottes empfehlen verbleibe...*“. Podobně uctivě se v dopisech loučil Machtův amanuens Zachariáš Ignác Gebhard: „*Mich aber beynebenst unterthänigest in schutz Gottes und Euer Hochgräfflichen gnaden alß meiner gnädigsten obrigkheit gehorsambist empfohlen wollen. Verbleibend Euer Hochgräfflichen Gnaden undterthänig gehorsambister...*“. O poznání chudší závěrečné pozdravení, jež prakticky neobměňoval, používal Augustinův otec agent Lukáš Pichler: „*Warmit Eurer Gnaden ich mich gehorsamblich befehle. Eurer Gnaden gehorsamber diener...*“. Podobně stroze se s hrabětem v dopisech loučil také advokát Matyáš

⁵⁹ Heslo Brief. In *Encyklopädie der Neuzeit* 2, Stuttgart – Weimar, 2005, s. 406–417. ISBN 978-3-476-01935-6.

Maxmilián Macht: „*Welchemnach Euer Gräfflichen Gnaden mich dienstlichen befehle, verbleibend Euer Gräfflichen Gnaden dienstbeflissener*“ a podobně krátce uzavírají své dopisy také oba prokurátoři Sebastian Zikmund Scharf a Sebastian Franz Payer i sekretář Pavel Manitzer. Vysvětlení k těmto drobným formálním nuancím v dopisech, jež vznikají kvůli různému postavení jejich pisatelů, podám na jiném místě této práce.

Úvodní formulí často následuje již jako součást fáze „*narratio*“ ujištění o tom, že všechny dopisy od hraběte dorazily v pořádku a že komunikace plyne, jak má. Tato ujištění nezapomínají ve svých dopisech uvést především oba agenti Lukáš a Augustin Pichlerovi, neboť mimo jiné hráli důležitou roli jako prostředníci komunikace s ostatními služebníky. Ale také advokáti či prokurátoři se zmiňují o došlých dopisech, zvláště když je potřeba naléhavě vyřešit komplikovanější problém, k němuž je zapotřebí přesných a především co nejaktuálnějších hraběcích instrukcí. V další části textu referují pisatelé o záležitostech, jejichž řešení mají na starost, navrhují řešení, pokládají otázky, aby vyzvěděli, jak mají dále postupovat, a nakonec přidávají všelijaké prosby týkající se jejich služby či soukromých záležitostí.

Zajímavé je porovnání dopisů od Augustina Pichlera určených hraběti a sekretáři, ze kterého je patrné, jak při sepisování oficiální korespondence záleželo nejen na vnitřní struktuře, ale také na vnější podobě listů. Dopisy psané pro sekretáře jsou na rozdíl od těch určených hraběti méně úpravné a jiným způsobem členěné. Zatímco listy pro hraběte popisuje Augustin na délku odshora dolů, list pro Pavla Manitzera je většinou popisován na šířku postupně po polovinách. Po obsahové stránce korespondence se sekretářem dodržuje všechny výše popsané složky barokního dopisu: oslovení, potvrzení o přijetí předchozích dopisů, vlastní sdělení a na závěr uctivé rozloučení, včetně pozdravů pro hraběte a jeho rodinu s podpisem a datací. Mají ovšem trochu jiný charakter, daný vztahem, který váže agenta k sekretáři. Z dopisů je patrné, že Augustin Pichler a Pavel Manitzer se stýkali na méně oficiální úrovni, spíše více přátelské, i když stále uctivé. Pavel Manitzer nebyl urozeného původu stejně jako Augustin, proto odpadají některé prvky nezbytné při oslovování šlechtického adresáta. Např. v úvodním pozdravení nenajdeme ono „*Wolgebormer Gräfflicher Herr Herr*“ určené pro hraběte, ale pouhé „*Edl ehrenvest sonders vielgeehrter Herr Paul*“. Dopisy uzavírají dosti podobná rozloučení jako v hraběcí korespondenci: „*Warmit schliesßlich neben begrüesßung seiner liebsten, demselben sambt ihr und dem Hannßl in keller zu göttlichen schuz und mich beharrlichen fauor empfehle verbleibent...*“

Vyjmenované soubory dopisů z rodinného archivu Verdugo posloužily jako pramenná základna první části práce věnované verdugovskému právníckému aparátu, která ale musela být kvůli doplnění některých dílčích informací rozšířena dalšími prameny jiného původu, z nichž je třeba výslovně zmínit především úřední akta uložená ve sbírce Stará manipulace Národního archivu týkající se testamentu Guillerma Verduga a z něj vycházejících majetkových sporů.⁶⁰ Ostatní drobné exkurzy do jiných archivních fondů necht' čtenář sleduje v poznámkách.

K tématu této práce poslouží popsaná korespondence jako ideální hlavní pramen, neboť mým cílem není zrekonstruovat průběh všech Verdugových sporů, k čemuž by se pouhá jednostranná korespondence ukázala nedostatečnou, nýbrž popsat činnost jednotlivých právníků a úředníků a jejich vzájemné vztahy. Jako podklad pro rozvinutí Verdugovy právnícké sítě sice bude potřeba alespoň rámcově zjistit, jak se jednotlivé spory vyvíjely, nicméně předem upozorňuji, že se v případě těchto popisů nebude jednat o žádné právnícké pojednání. Důraz bude kladen především na osoby právníků, k čemuž jejich korespondence s hrabětem poslouží dostatečně.

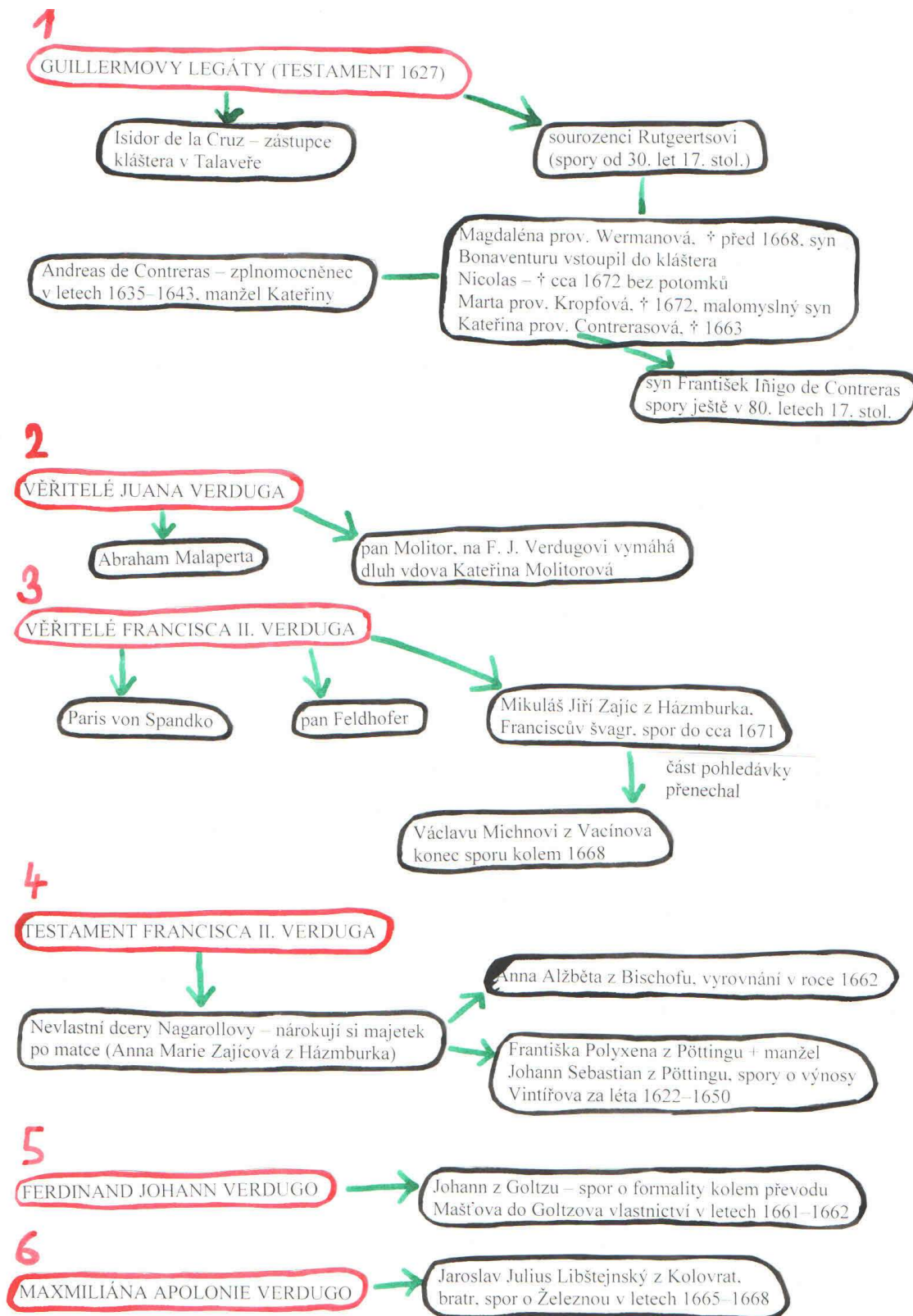
III.2 Spory Ferdinanda Johanna Verduga

Abychom porozuměli komplikované situaci Ferdinanda Johanna Verduga, který se proplétal několika různými spory najednou a musel uhýbat neustálým výpadům všemožných vymahačů pohledávek, musíme se vrátit zpět do roku 1628, kdy zemřel jeho strýc Guillermo Verdugo. Ten po sobě sice zanechal svým bratrům a synovi poměrně velký majetek, konkrétně panství Doupov, Mašťov a Neprobylice, ale zároveň je svou závětí postavil do složité situace a nechtě tak na několik desetiletí dopředu negativně ovlivnil osud české větve Verdugů.⁶¹ Problémy způsobil dodatek v testamentu, který říkal, že jedna třetina hodnoty odkázaného majetku má být vyplacena jako legáty Verdugovým sestrám Magdaléně a Dorotě, potažmo klášterům augustiniánek a benediktinek ve španělské Talaveře, kde sestry pobývaly, a rodině Rutgeertsů, ze které pocházela Vilémova žena. Velká část Vilémova odkazu měla být také věnována nadacím kostelů a klášterů na zádušní mše. Na tyto položky Vilémovy závěti bylo potřeba hotových peněz, kterých se jeho dědicům nedostávalo. Zděděná panství, pustošená válečnými událostmi, příliš nevnášela a situaci nepomáhal ani velkorysý

⁶⁰ NA Praha, SM, kart. 2456–2457, sign. V 6/1 – V6/12.

⁶¹ NA Praha, Desky zemské větší (DZV), sign. 145, Kvatern trhový zlatý 1628–1630, C17r – C24v.

Obr. 3 Schéma kořenů soudních sporů Ferdinanda Johanna Verduga

a nákladný způsob života Vilémových nástupců, který do budoucna nesl také velký podíl na obrovském zadlužení verdugovského rodového majetku.⁶²

Jelikož v roce 1630 zemřel jediný Guillermov syn, rozdělili si celé dědictví Guillermovi dva bratři. Juan se stal majitelem většího Mašťova, z něhož měl část vyplatit Franciscovi, jenž získal menší Doupov a Neprobylice. Už tento závazek se stal zdrojem několikaletých sporů mezi oběma bratry a prvním z mnoha dluhů, jímž byl Mašťov později zatížen.

Předmětem prvního vážnějšího dlouhodobého sporu se staly Guillermovy legáty. S rodinou Rutgeertsových, potažmo jejich potomky, se Verdugové soudili minimálně do roku 1684. Neshody s Rutgeertsovými se objevily již ve třicátých letech 17. století. Od té doby se obě strany snažily střídavě mimosoudně dohodnout, či využít k dosažení svých cílů soudních prostředků. Nejednou bylo požádáno u úřadu desek zemských o uvázání na verdugovská panství, čemuž se Francisco bránil podáním odporu. Celý tento proces vymáhání a vyjednávání se v dalších letech opakoval ještě několikrát, jen za výměny konkrétních protagonistů, než spor konečně v osmdesátých letech 17. století alespoň k částečné spokojenosti vyřešili.⁶³

Věc se komplikovala také tím, že předmětem sporů se nestala pouze otázka, zda bratři Francisco a Juan požadované legáty vyplatí. S Franciscem Verdugem se Rutgeertsové nemohli dohodnout ani na výši splátek, neboť Vilémova závěť v tomto směru nemluvila úplně jednoznačně.⁶⁴ Zatímco legátoři si text závěti vysvětlili tak, že jim bude vyplácena pravidelná roční renta z výnosů jedné třetiny verdugovského majetku, tedy z panství Neprobylice (Rutgeertsové si často nárokovali také výnosy z Doupova), Francisco se proti takovému tvrzení ohrazoval. Podle něj by vyplácení renty přicházelo v úvahu pouze tehdy, kdyby ji žádala vdova či sirotci. Dalším argumentem, jímž se bránil nebezpečí spláct příliš velké dluhy, poukazyval na fakt, že Doupov byl testamentem prohlášen za fideikomis a tím pádem nemohla vzniknout povinnost odvádět z něj roční legáty.⁶⁵

Proti Franciscu II. Verdugovi stáli na straně Rutgeertsů čtyři sourozenci. Nicolas († po roce 1672), Marta později provdaná Kropfová († kolem roku 1672), Magdalena provdaná Wermanová († před rokem 1668) a Kateřina († cca 1663), provdaná za císařského plukovníka Andrease de Contreras. Protože Kateřina jako jediná ze čtyř sourozenců pobývala se svým

⁶² Poukazem na nízkou resp. nulovou výnosnost Neprobylic a Doupova, způsobenou mimo jiné válečnými kontribucemi, se v roce 1636 Francisco II. Verdugo bránil exekuci vedené sourozenci Rutgeertsovými. Viz NA Praha, SM, kart. 2455, sign. V6/2, vyúčtování peněz z Doupova a Vintřfova odevzdaných na válečné účely v letech 1631–1636.

⁶³ NA Praha, SM, kart. 2456 – 2457, sign. V 6/1–V6/12.

⁶⁴ NA Praha, DZV, sign. 145, Kvaterní tržový zlatý 1628–1630, C17r – C24v.

⁶⁵ NA Praha, SM, kart. 2455, sign. V6/2, extrakt sporu Rutgeertsových s Franciscem II. z 27. 8. 1636.

mužem v Čechách, neboť ten zde získal v roce 1630 inkolát, stali se Contrerasovi na čas zástupci ostatních členů Rutgeertsovy rodiny.⁶⁶ Také Kateřina nechala veškerou starost o své majetkové záležitosti na svém muži Andreasovi, což se nápadně podobá situaci z druhé části této práce o Anně Kateřině Swéerts-Sporckové, která vyřízení svých soudních záležitostí ponechala na svém muži Františku Karlu Swéerts-Sporckovi. Od roku 1632, kdy podepsali sourozenci zplnomocňující dokument, se tedy stal jediným vymahačem rutgeertsovských pohledávek Andreas de Contreras. Ten pověřil v roce 1635 plnou mocí ve všech svých záležitostech jako svého advokáta a pražského agenta, jak bylo v té době již nejen obvyklé, ale i nutné, doktora Johanna Georga Wendlingera, který z nedostatku času hned v roce 1636 zplnomocnil svého kmotřence Heinricha Krumpacha, aby za něj dál vedl právě probíhající exekuční proces kvůli nesplaceným legátům Rutgeertsových.⁶⁷

Takto jednotný postup si všichni sourozenci zachovali až do roku 1643, kdy jim Francisco Verdugo odstoupil Neprobylice, aby tím alespoň částečně splatil dluh a umožnil jim, aby sami čerpali roční rentu z tohoto panství, na kterou měli podle svého výkladu Guillermovy závěti nárok.⁶⁸ Od té doby se soudili sourozenci Rutgeertsovi s Verdugy zvlášť, vymáhaje tak jeden každý své pohledávky, na jejichž splacení měli podle svého soudu po proběhlém sourozeneckém vyrovnání nárok. V letech 1655–1672 vypadala proto situace Ferdinanda Johanna Verduga na poli soudním mnohem komplikovaněji. Své požadavky proti němu vznášeli současně Marta Kropfová, Nicolas Rutgeerts, Magdaléna Wermanová i Kateřina Contrerasová, v té době již vdova a majitelka Neprobylic, a v roce 1663 vystřídal svou zemřelou matku Kateřinu František Iñigo de Contreras.

Žalobě paní Kropfové čelil hrabě Ferdinand Johann Verdugo již v červenci roku 1655, kdy se tato pokusila na hraběti soudně vymoci 900 říšských tolarů, které jí měly být podle Guillermova testamentu ročně vypláceny.⁶⁹ Tomuto útoku se hraběti podařilo celkem bez větších nesnází vyhnout a již v březnu dalšího roku docílit vynesení pro něj příznivého rozsudku.⁷⁰ Mnohem složitější situace se zásadnějšími možnými dosahy nastala kolem roku 1667. Ferdinand Johann se nikdy zcela nevzdal nároků na panství Neprobylice, které byl jeho otec nucen v roce 1643 odstoupit Guillermovým legátorům. Po důkladném úředním šetření a zkoumání závěti Guillerma Verduga z roku 1628 byly v lednu 1667 Neprobylice zpětně

⁶⁶ MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. I. díl*. Praha, 2008, s. 149. ISBN 978-80-257-0027-3.

⁶⁷ NA Praha, SM, kart. 2455, sign. V6/2, plné moci z dubna 1632, dubna 1636 a září 1635.

⁶⁸ Tamtéž, komise z listopadu 1660 mezi Martou Kropfovou, Kateřinou de Contreras a opatem Isidorem de la Crux.

⁶⁹ SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 3. 7. 1655.

⁷⁰ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 30. 3. 1656.

prohlášeny součástí verdugovského fideikomisu, čímž získal Ferdinand Johann k tomuto panství dočasně dědické právo.⁷¹

Toto úřední rozhodnutí bylo součástí soudní pře, kterou tentokrát vyvolal svou akcí hrabě Verdugo zřejmě již koncem roku 1665. Požádal tehdy u desek zemských o zvod na panství Neprobylice, odvozuje tak svůj nárok od fideikomisního statutu tohoto panství. S Verdugovým nároky nesouhlasila paní Kropfová, jejíž legátorské nároky by změna majitele Neprobylic poškodila. Do věci se tentokrát pochopitelně vložil také František Iñigo de Contreras, jehož jako současného skutečného majitele Neprobylic Verdugova akce ohrožovala mnohem výrazněji. Paní Kropfová a pan de Contreras zřejmě společně podali k úřadu desek zemských odpor proti verdugovskému zvodu. Dořešení této záležitosti se aktéři nedočkali ještě ani v roce 1674. V červnu onoho roku žádal František Iñigo de Contreras místodržitelství o zřízení komise k této záležitosti.⁷²

Konec celého sporu oddálilo mimo jiné čekání na výsledek revize ohledně dílčího rozhodnutí úřadu desek zemských, které trvalo do roku 1670.⁷³ Zřejmě se mělo jednat především o otázce dědického práva Ferdinanda Johanna Verduga k Neprobylicím, jež oba odpůrci zpochybňovali. Podle komentáře agenta Augustina Pichlera v této fázi sporu nešlo o potvrzení fideikomisního statutu Neprobylic, nýbrž o obhájení práva Ferdinanda Johanna k tomuto fideikomisu. Testament jeho otce Francisca II. se týkal pouze panství Doupov, kdežto Neprobylice se objevily naposledy v závěti jeho strýce Guillerma Verduga, tudíž bylo potřeba prohlásit Ferdinanda Johanna tzv. „náhradním fideikomisním dědicem“ Guillerma Verduga.⁷⁴

Ani samotné revizní řízení ve Vídni neprobíhalo hladce. Čtyři a dalších šest týdnů trvalo sepisování žádosti o revizi a kompletování všech potřebných dokumentů. Revizní spisy byly proto odeslány do Vídně až v lednu roku 1668. Po delším čekání na rozhodnutí, zda budou spisy k revizi vůbec přijaty, přišlo hraběti z Vídně první rozhodnutí o výši kauce, jež měla činit 4 651 zlatých a k tomu úřední poplatek (tzv. „*sfortelgeld*“) ve výši 325 zlatých. Jak je vysvětleno ve druhé kapitole, kauce před provedením revize se běžně určovala jako jedna sedmina hodnoty sporného majetku, ale bylo na úřednících české dvorské kanceláře, aby o konečné výši kauce rozhodli po zvážení současné finanční situace žadatele o revizi a dalších faktorů. Proto hraběte tak vysoká částka požadovaná českou dvorskou kanceláří nemile

⁷¹ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 26. 1. 1667.

⁷² SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 34, inv. č. 404, A. Pichler M. A. Verdugové z 3. 6. 1674.

⁷³ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 22. 1. 1668.

⁷⁴ „...ob vermög deß Don Guilielm. Verdugischen testament Euer Gnaden für einen fideicommissarischen substituirten erben zu halten oder nicht.“ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 26. 2. 1668.

překvapila. Také jeho právní poradci a úředníci byli udiveni a ujišťovali hraběte, že jistě došlo k nějakému omylu. Hrabě a jeho advokáti proto zmobilizovali všechny síly a pomocí memoriálů a všemožných přímluv se pokusili přinutit českou dvorskou kancelář její rozhodnutí změnit. V září 1668, po třech měsících, se jejich snaha setkala s úspěchem. Kauci dvorská kancelář hraběti snížila na 1862 zlatých a 34 krejcarů a úřední poplatky na 125 zlatých.⁷⁵ V prosinci téhož roku byly revizní spisy odeslány z Vídně přes místodržitelství paní Kropfové, aby k nim během šesti týdnů sepsala excepci. Její žádost o prodloužení lhůty u dvora odmítli, a proto již v únoru 1669 žádal Verdugův agent Augustin Pichler o inrotulaci excepcie paní Kropfové spolu se všemi revizními materiály a jejich odeslání přes místodržitelenskou kancelář do Vídně k definitivnímu projednání úředníky české dvorské kanceláře. Proces uzavírání spisů trval kvůli úředním průtahům až do června 1669, kdy byla revizní akta teprve odeslána ke dvoru. Dlouhé čekání na inrotulaci vystřídal čekání další, tentokrát na samotné projednání revize. Hrabě a jeho advokáti a úředníci ale nepřihlíželi dění ve Vídni s rukama v klíně a naopak se všemi silami snažili proces uspíšit pomocí přímluv u vlivných známých, leckdy podpořených nějakým drobným darem v podobě zvěřiny či několika zlatých rýnských (viz níže „Institute známostí a přímluvců - nižší a vyšší úředníci Království českého“).

Jako poslední krok k úspěšnému uzavření revizního řízení zbývalo vyúčtovat a vyplatit zbylé peníze z kauce. Ale ani tento krok neproběhl v případě revize sporu s paní Kropfovou bez komplikací. Ukázalo se, že při kompletování revizních spisů přiložil bývalý Verdugův sekretář Manitzer k inrotulovaným revizním spisům pouze jednu ze dvou císařských obligací na zaplacenou kauci. Konečná císařská rezoluce ve věci revize povolující mimo jiné také zpětné vyplacení této kauce jmenuje tedy pouze jednu obligaci, čímž vznikl při vyplácení kauce problém. Úřad nechtěl povolit proplacení obou Verdugových obligací, protože císařská rezoluce se vztahovala pouze k jedné z nich. Hrabě se pokusil nařízení císaře obejít a dodatečně odevzdal k úřadu desek zemských také druhou obligaci doufaje, že zemští úředníci v čele s depozitorem a taxátorem úřadu desek zemských Janem Jiřím Hochem si vyloží císařské rozhodnutí ve prospěch hraběte a vztáhnou ho na obě obligace zároveň. Chybělo málo a skutečně se tak stalo, jenže se do věci vložil sekretář české dvorské kanceláře Gervasius Wilhelmem von Gollen, který měl Verdugův případ na starost, jenž zemské úředníky za pokus vyplatit Verdugovi obě obligace dokonce pokáral. Řešení problému se opět přesunulo ke dvorské kanceláři. Mezi Prahou a Vídní začal létat poštou nespočet memoriálů

⁷⁵ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 9. 9. 1668 a Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 21. 6. 1668.

a přímluvných dopisů, jenže ani tato snaha nepomáhala a kauce nebyla vyplacena ještě ani v srpnu 1673, skoro rok po smrti Ferdinanda Johanna Verduga.⁷⁶ Událost s nevyplacenou kaucí poskytuje důležité informace také k činnosti advokátů a poradců, neboť po splacení všech úředních poplatků měl zbytek peněz z kauce připadnout pánům Machtovi a Pichlerovi jako odměna za jejich služby hraběti.⁷⁷

Současně s výměnou hlavních spisů k tomuto soudnímu sporu probíhalo také svědecké řízení, o jehož provedení chtěl pan Contreras požádat již v únoru 1668. Hrabě Verdugo se pokusil výslech svědků oddálit, ale jeho protestaci nakonec u úřadu desek zemských odmítli, takže se k výslechu svědků přistoupilo již mezi 18. červnem a 1. červencem roku 1669.⁷⁸ Na to následovala publikace svědeckých výpovědí, odevzdání probatorních spisů oběma stranami během ledna až února 1670 a jejich následné uzavření a čekání na císařskou rezoluci z Vídně zmíněnou výše.

S příchodem císařského rozhodnutí mohlo být konečně přikročeno k uzavření všech akt týkajících se odporu paní Kropfové. Také v tomto momentě se spor pozastavil a jenom pomalu se blížil ke svému zdárnému či nezdárnému konci. O inrotulaci akt, což byl nutný předpoklad pro jejich odeslání k projednání zemským soudem, musel požádat iniciátor sporu, v tomto případě paní Kropfová či pan Contreras. Jenže paní Kropfová na jaře 1671, kdy mělo ke konečnému uzavření sporu dojít, vážně onemocněla a někdy před rokem 1673 také zemřela.⁷⁹ Panu Contrerasovi s její nemocí a následnou smrtí vyvstaly nové starosti, a proto svou pozornost přesunul od soudního sporu s Verdugem k pro něj důležitějším záležitostem. Předně bylo třeba vyřešit formality kolem posledního pořízení paní Kropfové, která pana Francisca Iñiga de Contrerasa jmenovala exekutorem své závěti a hlavním poručníkem svého dospělého, ale psychicky nemocného syna Francisca von Cortens.⁸⁰ Smrtí Marty Kropfové se stal Francisco Iñigo de Contreras posledním vymahatelem legátů čtyř sourozenců Rutgeertsových. Magdalena Wermanová zemřela již kolem roku 1668 a zanechala po sobě pouze syna Bonaventuru Wermana, jenž vstoupil do kláštera karmelitánů v Praze a jehož nároky dosud hájila paní Kropfová.⁸¹ Nikolas Rutgeerts zemřel před rokem 1672 bezdětný a také jeho dědičkou se stala Marta Kropfová. Ve své závěti tak přenechala starost o zbývající pohledávky sourozenců Rutgeertsových jako jedinému Franciscu Iñigu de Contreras.

⁷⁶ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 34, inv. č. 404, A. Pichler M. A. Verdugové z 9. 8. 1673.

⁷⁷ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, koncept dopisu F. J. Verduga A. Pichlerovi z 12. 7. 1671.

⁷⁸ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 11. 7. 1669.

⁷⁹ NA Praha, DZV, sign. 264, Kvatern trhový olivový kšaftový 1668–1673, testament paní Marthy Kropfové zapsaný 9. 5. 1673.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž; Zmínka o testamentu paní Wermanové viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 22. 1. 1668.

Inrotulaci spisů verdugovského soudního sporu tyto okolnosti odložily na neurčito. Případ se navíc zkomplikoval také na straně Verdugů, neboť v září roku 1672 zemřel samotný hrabě Ferdinand Johann Verdugo. Teprve v polovině roku 1673, když se vyjasnila otázka testamentu paní Kropfové, se korespondence hraběnky s pražským agentem opět začala zabývat také contrerasovským soudním sporem. Tehdy podal pan Contreras na místodržitelství žádost o zřízení komise v této záležitosti.⁸²

Provázanost všech legátorských sporů se ukázala také v případě nároků španělských klášterů benediktinů a augustiniánů v Talaveře, které zastupoval opat kláštera na pražském Karlově Isidor de la Cruz. Od roku 1660 měl klášter v držení Velikou Ves (Michelsdorf), která původně patřila k panství Neprobylice. Její oddělení bylo výsledkem majetkového mimosoudního vyrovnání z roku 1652 mezi karlovským opatem a sourozenci Rutgeertsovými.⁸³ Výnosy z Veliké Vsi měly klášteru vynahradit nesplacené legáty ještě z doby Francisca II. Do věci se navíc zapletla otázka světského a duchovního, která sporu dodala další rozměr. Legátoři tedy museli své nároky obhajovat nejen před dědici Guillerma Verduga, ale také před sebou navzájem. Zdánlivě idylickému a spokojenému vyrovnání mezi sourozenci Rutgeertsovými a klášterem totiž předcházely opatův zvod na Neprobylice a odpor sester Rutgeertsových. Ani vyrovnáním z roku 1652 se vody legátorských sporů neutišily, neboť sestry Rutgeertsovy v roce 1660 žádaly císaře o „provedení komise“ mezi nimi a karlovským opatem.⁸⁴

Veliké Vsi se týkaly také některé soudní, častěji spíše mimosoudní, pře Ferdinanda Johanna Verduga. Důležitá záležitost se řešila například v letech 1670 – 1671, kdy opat Isidor de la Cruz opakovaně žádal na hraběti Verdugovi ujištění, že jeho zvodem na Neprobylice nevznikne klášteru žádná majetková škoda. Krátce na to se opat rozhodl Velikou Ves prodat, proti čemuž zase protestoval hrabě jako její původní majitel. Všechny neshody mezi opatem a Ferdinandem Johannem Verdugem se ale podařilo vyřešit mimosoudní cestou.

Soudní spory o nejrůznější pohledávky, jejichž kořeny sahaly až ke Guillermovu testamentu, brzy doplnily spory další. Počet verdugovských věřitelů se totiž rychle a do široka rozrůstal také po Guillermově smrti kvůli nákladnému životu jeho dvou pozůstalých bratrů, jenž se neobešel bez častých a nemalých půjček od vzdálených příbuzných či vojenských kolegů. Takové jednání nijak nevybočovalo z obvyklých kolejí života barokního šlechtice, pro kterého se život na dluh stal prakticky každodenní realitou až nutností, aby mohl dostát

⁸² SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 34, inv. č. 404, A. Pichler M. A. Verdugové z 9. 8. 1673.

⁸³ NA Praha, SM, kart. 2455, sign. V6/1, příloha k žádosti o komisi z listopadu 1660.

⁸⁴ Tamtéž, žádosti o komisy říjen a listopad 1660 (P630).

životnímu stylu, jenž se od člověka jeho postavení očekával. Nákladný zadlužený život byl také příčinou bankrotů celé řady šlechtických rodů.⁸⁵ První z bratrů Juan svými půjčkami nemálo zatížil panství Mašťov. Především na Mašťově visel dluh bratru Franciscovi z roku 1630, kdy si mezi sebe bratři dělili Guillermovu pozůstalost. Další půjčky zaručené panstvím Mašťov si Juan vzal např. od pana Molitora, jehož pohledávku ve výši 1600 zl. vymáhala od Ferdinanda Johanna vdova Kateřina Molitorová, či od pana Abrahama Malaperta. U svého švagra Jaroslava Mikuláše Jiřího Zajíce z Házmburka si udělal dluh zase don Francisco.⁸⁶ Počet vymáhaných pohledávek se rozrůstal také tím, že je celé nebo jejich části Verdugovi věřitelé předávali svým věřitelům. Například Jaroslav Zajíc z Házmburka přenechal část svých finančních verdugovských pohledávek Václavu Michnovi z Vacínova. Mezi další verdugovské věřitele z doby Juana a Francisca, se kterými se setkáváme ještě v korespondenci Ferdinanda Johanna Verduga, patřily také plukovník Paris von Spandko či pan Feldhofer, jejichž pohledávky v době Ferdinanda Johanna vymáhaly jejich vdovy.⁸⁷

Ne všemi výše vyčtenými pohledávkami se sledovaná korespondence zabývá důkladně. Největší pozornost je v ní věnována nárokům Jaroslava Zajíce z Házmburka a Václava Michny z Vacínova, což nám umožňuje alespoň rámcově popsat průběh jejich soudních sporů s hrabětem Ferdinandem Johannem Verdugem. V lednu 1660 požádal Zajíc z Házmburka u úřadu desek zemských kvůli svým stále ještě nesplaceným pohledávkám o uvázání na Mašťově a Doupově a udělal tak prakticky souběžně s Václavem Michnou z Vacínova.⁸⁸ Proti Házmburkově akci v roce 1660, stejně jako proti té další z roku 1662, se hrabě Verdugo bránil připomínkou mimosoudních vyrovnání, kterých mezi nimi od roku 1651 proběhla již celá řada.⁸⁹ Zatímco spor o házmburskou část pohledávky skončil již roku 1668, soudní pře s Václavem Michnou z Vacínova se protáhla o něco déle. Mezi Verdugem a Michnou došlo do konce roku 1662 k výměně všech šesti spisů (od žaloby až po kvadrupliku) a souběžně s tím probíhalo komplikované svědecké řízení, ve kterém se pokusila verdugovská strana

⁸⁵ K problematice zadlužení barokní šlechtické společnosti viz VALENTA, Aleš. *Lesk a bída barokní aristokracie*. České Budějovice, 2011. ISBN 978-80-86829-62-3. Dále také LEDVINKA, Václav. *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách: finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596*. Praha, 1985 či BŮŽEK, Václav a kol. *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*. Praha, 1989.

⁸⁶ HÁŠ, Jiří. *Zajícové z Házmburka*. Heraldika a genealogie 26, 1993, č. 2, s. 90. ISSN 0232-0304.

⁸⁷ Paris von Spandko: MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. II. díl*. Praha, 2010, s. 292. ISBN 978-80-257-0294-9. Pan Feldhofer: Pravděpodobně se jedná o Arnošta Feldhofera z Feldhofenu, pocházejícího z Pruska, jenž byl v roce 1636 povýšen do rytířského stavu. MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. I. díl*, s. 226.

⁸⁸ SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 23. 1. 1660.

⁸⁹ Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, L. Pichler F. J. Verdugovi z 19. 1. 1660 a kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 16. 3. 1662.

protestovat proti jednomu z Michnových svědků a celá záležitost se nakonec protáhla minimálně do roku 1671.⁹⁰

Michna i Házmburk se svůj postup proti hraběti Verdugovi pokoušeli sjednotit nebo alespoň domluvit tak, aby si neškodili navzájem. O tom, že se jel Jaroslav Zajíc z Házmburka poradit s Václavem Michnou do Vídně, píše ve svém dopise hraběti například prokurátor Sebastian Zikmund Scharf.⁹¹ Také hrabě měl zájem na tom, aby se se svými protivníky domluvil a vyhnul se tak soudním tahanicím a zbytečným výdajům s nimi spojeným. Proto když se naskytla v květnu 1660 příležitost pohovořit osobně s Michnou i Házmburkem současně při jejich společném pobytu v nedalekých Karlových Varech, neměl ji hrabě Verdugo podle nabádání Lukáše Pichlera minout.⁹²

O házmburské pretensi se dopisy zmiňují naposledy v roce 1668, kdy se se svým nárokem ozvala vdova po Jaroslavu Zajíci z Házmburka († 1663), jež se po smrti svého manžela ocitla ve finanční nouzi, a tento akt měl být jedním z prostředků jejího materiálního zajištění.⁹³ Naštěstí pro Ferdinanda Johanna neměla vdova dost prostředků na to, aby vymáhala pohledávku soudní cestou, a proto jí hrabě nabídl mimosoudní vyrovnání. Předpokládal, že vzhledem k její situaci vdova na vyrovnání přistoupí a celá záležitost se obejde bez dalšího soudu. Pokud ovšem bude vyrovnání domluveno dříve, než pretensi po svém manželovi postoupí některému ze svých věřitelů, či prodá.⁹⁴

K zajímavé situaci s paní Házmburkovou došlo, když jako nemajetná vdova prakticky bez střechy nad hlavou a navíc vzdálená příbuzná Ferdinanda Johanna přemluvila matku Augustina Pichlera, aby ji bez předchozího Verdugova svolení ubytovala v jednom z jeho pražských domů, a to právě v době, kdy na hraběti Verdugovi vymáhala zmíněný dluh. Tato paradoxní situace ale neměla dlouhého trvání a vdova Házmburkově se od hraběte Verduga odstěhovala do jiného pražského kvartýru, hned jak jen to bylo možné.⁹⁵

Majetkové nesrovnalosti vznikly také po smrti Francisca II. Už jeho testament psaný ve španělštině způsobil spoustu komplikací, neboť podle českého zemského právního řádu nebylo možno takovou závěť přijmout. Nejasnou se tehdy stala otázka poručnictví Franciscových dětí a dočasné správy verdugovského majetku, resp. části pozůstalé po

⁹⁰ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 3. 8. 1662.

⁹¹ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 338, Š. Z. Scharf F. J. Verdugovi z 30. 5. 1661.

⁹² Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, L. Pichler F. J. Verdugovi z 25.5.1660.

⁹³ Jaroslav Zajíc z Hasenburka † 1663 viz HÁŠ, Jiří. *Zajícové z Házmburka*, s. 90.

⁹⁴ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi ze srpna 1668 až června 1669.

⁹⁵ Nastěhování vdovy Házmburkové: Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 9. 9. 1668; Vystěhování: Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 2. 6. 1669.

Franciscovi.⁹⁶ Do tahanic o Franciscovu pozůstalost se zapletly také jeho nevlastní dcery Anna Alžběta z Bischofu a Františka Polyxena z Pöttingu rozené Nagarollovy.

Předmětem sporů se setrami Nagarollovými se stal pražský dům stojící vedle Týnského chrámu, jenž zdělila po svém manželovi Ferdinandu Nagarollovi Anna Marie roz. Zajícová z Házmburka. Dům po její smrti přešel na jejího druhého manžela Francisca II. Verduga, na kterém ale byla ještě v roce 1644 vymáhána částka 1500 zl. jako splátka jeho kupní ceny.⁹⁷ Nevíme, zda tuto částku nakonec splatil, či nechal on, či jeho syn dům přejít do vlastnictví Františky Polyxeny z Pöttingu roz. Nagarolla i s váznoucím dluhem. Jisté je, že v roce 1654 se již v pražské berní rule objevuje jako majitelka domu v Týnské č. p. 627 „*panna slečna z Pettingku*“, tedy zřejmě dcera Františky Polyxeny z Pöttingu.⁹⁸

Pravděpodobně došlo k převodu tohoto pražského majetku současně s převodem panství Vintířov v roce 1650. Vintířov u Kadaně vlastnil původně hrabě Ferdinand z Nagarollu, který nechal své ženě Anně Marii (později Verdugové) na tomto panství pojistit věno.⁹⁹ Vintířov se jejím sňatkem s hrabětem Franciscem sice stal na čas součástí verdugovského rodového majetku, nicméně po smrti Francisca II. si jeho vlastnictví jako dědictví po matce nárokovaly sestry Nagarollovy. Proto se již v roce 1650 majitelkou Vintířova stala Františka Polyxena rozená z Nagarolla provdaná z Pöttingu, potažmo její manžel Johann Sebastian z Pöttingu.¹⁰⁰

Změnou majitele Vintířova se neshody Verdugových se sestrami Nagarollovými neutišily. Současně s Vintířovem si totiž v roce 1655 dělal hrabě Pötting zálušk také na samotný Doupov, jako na údajnou součást dědictví po jeho tchyni Anně Marii Verdugové.¹⁰¹ Současně s tím se v 50. letech 17. století hrabě Pötting soudil s Ferdinandem Johannem Verdugo o výnosy z panství Vintířov z let 1622–1650, na něž měla mít jeho žena Františka Polyxena rozená z Nagarollu zpětně nárok.¹⁰² Otázka výnosů z let 1622–1630 a 1638–1650 a všechny doprovodné dílčí procesy se projednávaly u zemského soudu většího a údajné nesrovnalosti ve vyúčtování z let 1631–1635 dostal na starosti soud komorní. Také druhá ze sester Nagarollových, Anna Alžběta provdaná z Bischofu, o sobě nechala slyšet ohledně dědictví po matce, resp. po nevlastním otci Franciscovi II. Verdugovská obrana proti jejím nárokům

⁹⁶ NA Praha, SM, kart. 2456, sign. V 6/4.

⁹⁷ KUBEŠ, Jiří. Ze Španělska, s. 231.

⁹⁸ LÍVA, Václav. *Berní rula. Pražská města*. Praha, 1949, s. 21.

⁹⁹ SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z srpna 1655.

¹⁰⁰ KUBEŠ, Jiří. Ze Španělska, s. 231.

¹⁰¹ SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi ze srpna 1655.

¹⁰² Seznam všech soudních pří vedených proti hraběti Pöttingovi viz SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, koncept pracovní smlouvy F. J. Verduga s M. M. Machtem z podzimu 1658.

ovšem nikdy nepřerostla ve velký soudní spor a v roce 1662 se celá záležitost zřejmě vyřešila mimosoudním vyrovnáním, neboť začínat další soud by bylo bývalo podle slov Matyáše Maxmiliána Machta riskantní a nákladné.¹⁰³

Ještě za života Ferdinanda Johanna se jedna soudní pře týkala také samotné hraběnky Maxmiliány Apolonie Verdugové. Její bratr Jaroslav Julius Libštejnský z Kolovrat se nesmířil se ztrátou panství Železná, jež sourozenci Libštejnští z Kolovrat zdědili po své matce.¹⁰⁴ V roce 1664 totiž své sourozence z podílu na panství Železná na základě společného vyrovnání Maxmiliána Apolonie vyplatila a sama se stala jeho majitelkou.¹⁰⁵ Již v roce 1665 si ale Jaroslav Julius Libštejnský z Kolovrat, zdá se, vše rozmyslel, zpochybnil sourozenecké vyrovnání z roku 1664 a požádal u úřadu desek zemských o uvázání s komorníkem na panství Železná. Hraběnce Verdugové se vlastnictví před bratrem obhájit nepodařilo, a Železná tak v roce 1668 přešla na Jaroslava Julia Libštejnského z Kolovrat. Speciálním rysem tohoto sporu je, že ho verdugovští právníci a úředníci řešili přímo s hraběnkou. O průběhu informovali Maxmiliánu Apolonii v dopisech adresovaných přímo jí a čekali na instrukce, které jim zpět posílala také samotná hraběnka.¹⁰⁶ Také konečný rozsudek z roku 1668 měl být doručen přímo hraběnce.¹⁰⁷ Kromě tohoto výjimečného případu se další korespondence hraběnky s právníky v Praze dochovala až od roku 1672, tedy z doby po smrti Ferdinanda Johanna Verduga. Nicméně pohotovost a plynulost, s jakou veškerou správní agendu po smrti hraběte přebrala, a také fakt, že své majetkové záležitosti v 60. letech skutečně vzala za své a nenechala za sebe v této věci jednat svého manžela (jako uvidíme v případě hraběnky Kateřiny Swéerts-Sporckové), svědčí o tom, že zřejmě nestála úplně mimo dění již za života Ferdinanda Johanna a na správě majetku se určitým dílem, více či méně pasivním, sama podílela.

Poslední drobnou spornou záležitostí Ferdinanda Johanna se stal prodej panství Mašřov Janovi z Goltzu. Převod peněz proběhl bez komplikací, nicméně s převodem samotného majetku nastaly v letech 1661–1662 drobné neshody. Podmínky, za kterých měl pan z Goltzu Mašřov získat, byly dohodnuty jen ústně za přítomnosti apelačního prezidenta Františka

¹⁰³ „So viel es die Pischhoffin belanget, weher mein unmaßgebiger rath, man solte sich mit ihr [...] vergleichen [...], dan es möchte einer unverhaffte sentenz erfolgen undt sie khundte mit ihren procurator oder andern etwan ein pactum gemacht haben, daß der procurator ein gewießer theil zum gewin haben solte, welcher nachmahls gantz hart sein wurde undt große molestias zu fügen khundte, da mir doch ohne den große proceß undt schwierigkeiten verhanden haben, alß daß beßer weher, solche abzuschneiden.“ SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 24. 1. 1662.

¹⁰⁴ BORŮVKA, V. Rodopis, s. 71.

¹⁰⁵ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 26, inv. č. 340, L. Pichler F. J. Verdugovi z 11. 11. 1668.

¹⁰⁶ Tamtéž, kart. 33, inv. č. 403, Lukáš Pichler (1656).

¹⁰⁷ Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, koncept dopisu F. J. Verduga L. Pichlerovi z 21. 11. 1668.

Karla Libštejnského z Kolovrat a zdá se, že se hrabě Ferdinand Johann tyto písemně neukotvené podmínky nechystal splnit. Stížnosti pana z Goltzu se týkaly stavu, v jakém měl Mašťov převzít. Jednalo se o objem obilí a dalších mašťovských zásob a především o počet poddaných, kterých mělo na Mašťově zůstat stejně jako v době uzavření kupní smlouvy a to včetně těch poddaných, kteří původně pocházeli z Doupova a na Mašťově se usadili jen dočasně. Nedorozumění se naštěstí pro hraběte Verduga nakonec obešlo bez zásahu soudů a vyřešilo se několikerou výměnou dopisů a domluvou apelačního prezidenta.¹⁰⁸

III.3 Právní aparát Ferdinanda Johanna Verduga

V následující kapitole se podíváme blíže na to, kteří lidé (úředníci, služebníci, poddaní, známí a příbuzní) stáli kolem hraběte Ferdinanda Johanna Verduga a větší či menší měrou se podíleli na bezproblémovém průběhu všech jeho soudních i mimosoudních sporů. Lidí se kolem Verdugových právnických záležitostí pohybovalo vskutku nemálo a k hraběti je vázaly různě volné či těsné vztahy od poddanských přes služební až po příbuzenské či přátelské. Tito lidé se od sebe také lišili svými rolemi, charakterem a mírou svého přínosu k hraběcímu úspěchu na soudním poli. Hraběte obklopovali nejen studování právníci a odborníci kovaní v právní teorii, ale také různí sekretáři, agenti a jiní drobnější pomocníci, kteří mu na různých úrovních pomáhali zvládat byrokracii spojenou se soudním řízením.

Pro lepší přehlednost dalšího textu budou v následujících řádcích Verdugovi úředníci a poradci rozděleni do několika pomocných kategorií. Je třeba si uvědomit, že se jedná o kategorie uměle vytvořené, které neexistovaly reálně, a jedinec mohl například prolínat několika kategoriemi najednou. Vykreslený systém poslouží tedy pouze jako metodická pomůcka pro lepší znázornění toho, jak hraběcí právní síť fungovala. V první řadě se zaměříme na oficiální služebníky hraběte, kteří se dále lišili svou odborností a svěřenými úkoly a pravomocemi, tedy na advokáty, právní poradce, prokurátory, sekretáře a agenty. Tito lidé tvořili jádro samotného právního aparátu a od jejich spolupráce se odvíjelo vše ostatní. Kromě svých služebníků využíval hrabě také pomoc svých příbuzných či jiných právníků, které nevázal k hraběti žádný pracovní smluvní vztah a jejichž pomoc měla spíše charakter přátelské známosti. Kolem Verdugových soudních pří se vyskytovala také celá řada lidí, kteří mu nepomáhali ani s vidinou odměny ani ze známosti a ani zdaleka je nelze počítat jako součást právního aparátu řízeného hrabětem, a přesto měli na výsledek soudního řízení velký vliv a hrabě s nimi musel počítat. Mám na mysli na jedné straně nižší úředníky

¹⁰⁸ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 10. 11. 1661 – 16. 3. 1662.

desek zemských, jejichž účast a míra pomoci byla dána a zároveň omezena jejich úřední službou, a na straně druhé úředníky Království českého na vyšších postech, které hrabě využíval jako přímluvce.

Vraťme se nyní k samotnému jádru právního aparátu, tvořenému služebníky či poddanými hraběte Verduga, jejichž úkolem bylo bezchybně spolupracovat a zajistit hraběti výhru soudního sporu. Hraběti Verdugovi samozřejmě sloužila celá řada služebníků, lokajů, čeledínů, úředníků, písařů či sekretářů, kteří se starali o něj a jeho rodinu, chod jeho domácnosti a celého panství. Většinu z nich by bylo možno shrnout pojmem aristokratický dvůr, nicméně tento pojem je prozatím v české historiografii příliš nejasný, nejen z hlediska vnitřní struktury dvora, ale také jeho vnějších hranic. V dobové terminologii pojem dvůr (Hof, Hofstaat apod.) jistě nezahrnoval všechny šlechtické služebníky, tak jak onen pojem vymezuje většina dosavadních prací o raněnovověké aristokracii.¹⁰⁹ Jeho hranice byly silně proměnlivé a záležely na osobě šlechtice, jeho preferencích, majetkových a jiných možnostech a na situaci, ke které se pozorovatel onoho dvora vztahoval. Ovšem ani nepřilíší konkrétní Petrem Mařou používané rozlišení celého aristokratického služebnictva na „dvořany“ a „úředníky“ se nezdá příliš vhodné, neboť jak sám naznačuje, obě tyto skupiny šlechtických služebníků se leckdy prolínaly a dobová praxe jejich odlišení výrazně komplikuje.¹¹⁰

V následujících řádcích se ovšem nebudeme věnovat oněm nuancím mezi příslušností ke dvoru či k pouhému šlechticově úřednickému systému. Abychom předešli možným pojmovým zmatkům při definování předmětu našeho zájmu, rezignujme v tuto chvíli na pojem dvůr. Vystačíme si s jednoduchým konstatováním, že se v našem zorném poli objeví specifická skupina Verdugových služebníků, jejichž povinnosti souvisely především s jeho soudními spory, tedy prokurátorů, advokátů a agentů. Specifikum této skupiny úředníků plyne z jejich dlouhodobého pobytu mimo centrum Verdugova panství a ze služby, již vykonávali v nepřítomnosti hraběte. Druhým jejich specifikem, tentokrát již skutečně signifikantním, byla skutečnost, že službu pro hraběte nebrali jako hlavní směr své kariéry. Nebo minimálně ne jako jediný směr. Těžiště příjmů, materiální závislost a prestiž těchto lidí ležely především v jejich profesích, jež vykonávali v zemských metropolích. Tito úředníci nebyli jen Verdugovými služebníky, ale také (nebo především?) zemskými advokáty a prokurátory,

¹⁰⁹ Veškerí služebníci jednoho aristokrata podle těchto definic tvoří dvůr, jenž se zcela schematicky rozlišuje na dvůr tzv. „užší“ a „širší“. Viz BŮŽEK, Václav a kol. *Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*. Praha, 1997, s. 52–51. ISBN 80-204-0651-4; BŮŽEK, Václav a kol. *Věk urozených: šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha, 2002, s. 201–205. ISBN 80-7185-417-4.

¹¹⁰ MAŘA, Petr. *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha, 2004, s. 241–243. ISBN 80-7106-312-6.

kancléři a primátory Starého Města pražského, účetními české komory či zpravodajskými agenty. Shodou okolností se jedná o stejnou skupinu lidí, které ona definice mluvící o „užším“ a „širším“ aristokratickém dvoře shrnuje pojmem „virtuální dvůr“, který je ale znám především z prostředí panovnického dvora a jehož význam není na tyto skutečné, nejen „virtuální“, aristokratické služebníky aplikovatelný.¹¹¹

Jako nejsamozřejmější součást hraběcího právního aparátu se jeví právníci. Ty měl hrabě Ferdinand Johann Verdugo k dispozici dva, a sice advokáta doktora Matyáše Maxmiliána Machta z Löwenmachtu a prokurátora Sebastianu Zikmunda Scharfa, později vystřídaného Sebastianem Franzem Payerem. Tím ovšem výčet pomocníků ve Verdugových soudních záležitostech nekončí. Jako třetí, neméně důležitý článek tohoto aparátu vystupuje Verdugův pražský agent, jehož role prostředníka a koordinátora práce všech ostatních, se velice podobá roli Swéerts-Sporckova hofmistra Tobiáše Antonína Seemana z druhé části této práce. Na místě Verdugova pražského agenta se během sledovaného období vystřídali otec a syn Lukáš a Augustin Pichlerovi.

Spolupráce trojúhelníku „advokát – prokurátor – agent“ představovala, alespoň v případě Verdugů, základní a nejužší článek jedné šlechtické právní sítě, na který se napojovaly všechny její ostatní části. Toto schéma načrtnul již Juan Verdugo v roce 1651, když kvůli ulehčení své situace komplikované soudními spory, do nichž se zapletl přijetím bratrovy pozůstalosti, najímal agenta Lukáše Pichlera (tehdy ještě ve smlouvě označeného jako tzv. „*solicitor*“). Podle Juanových představ mělo vypadat základní rozdělení povinností jeho právních pomocníků následovně: **advokát** „*advokátuje*“, nebo-li vytváří soudní spisy, **prokurátor** „*prokurátoruje*“, tj. je přítomen všem soudním termínům, a **agent** celou situaci sleduje a má o všem přehled. Všichni dohromady potom musí komunikovat a spolupracovat.¹¹²

¹¹¹ Tzv. „virtuální“ panovníkův dvůr zahrnoval nesčetné množství dvořanů, honosících se tímto titulem spíše symbolicky, neboť se chodu panovníkova dvora fakticky nijak neúčastnili a dokonce se ani dlouhodobě nevyskytovali v jeho přítomnosti. Jejich příslušnost ke dvoru fungovala pouze jako „virtuální“ čestná hodnost. Okrajově ho zmiňuje např. MAŤA, P. *Svět*, s. 365, jenž ho převzal z díla HENGERER, M. *Adelsintegration am Kaiserhof (1618–1665)*, Zeremoniell, Personal, Finanzen, Netzwerke, Frühneuzeit-info 9, 1998, s. 274–179.

¹¹² Advokát M. M. Macht z Löwenmachtu: „...*unß seinem bestens fleiß, vorstandt und vermögen nach treulich aduocieren, rathen, beystehen, dienen, schriefften, welcher zu stellen nothwendig sein werden, jedesmahl zeitlich verfertige...*“ viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 9, inv. č. 157, dohoda o práci mezi M. M. Machtem z Löwenmachtu a J. Verdugem z 15. 12. 1654; prokurátor: „...*unß seinem bestens fleiß, vorstandt und vermögen nach treulich procurieren, rathen, dienen und beystehen, unsern nuzen befordern und spaden verhützen helffen, auf die termin bey den gericht jederzeit fleißig acht haben...*“ Tamtéž, dohoda mezi neznámým prokurátorem a J. Verdugem z 15. 12. 1654; agent Lukáš Pichler: „...*zu einem sollicitanten dergestalt bestellt und angenomben, daß er allerseits treulich invigitiren und guete aufsicht halten, meinen advocaten und procuratoren, es sey mit schreyben oder sonsten, wo sie seiner person [...] alß eines sollicitatoris benötigt notturfftiglich zur hand stehen...*“ Tamtéž, kart. 9, inv. č. 154, dohoda mezi L. Pichlerem a J. Verdugem z 14. 8. 1651.

Ferdinand Johann Verdugo od svého strýce Juana s dosažením plnoletosti přebíral nejen správu nad rodovým majetkem, ale také strýcovy úředníky a některé jeho správní principy. Z rozboru korespondence Ferdinanda Johanna je patrné, že se Juanem nastíněný systém spolupráce právních poradců udržel i za nového pána. Samozřejmě je důležité mít na paměti, že kvůli lepšímu znázornění uvažujeme o ideálním modelu, jehož fungování v praxi mohla narušovat a modifikovat řada nečekaných a naléhavých faktorů, jako například smrt jednoho z těchto tří služebníků, nemoc či jakákoli jiná neschopnost reagovat pohotově. Detaily onoho „*prokurátorování*“ a „*advokátování*“ si představíme v následujících řádcích.

K práci této trojice, spojené Verdugovými soudními spory, se potom přidávali ostatní Verdugovi služebníci. Agentem podobným Pichlerovi, ale s menší šíří úkolů disponoval hrabě Verdugo také ve Vídni, odkud ho o řízeních u dvorské kanceláře pravidelně informoval Sebastian Schott a později také Jiří Fridrich Schierel. Neméně důležitým úředníkem, jenž kontroloval především finanční hospodaření pražských služebníků hraběte, byl jeho doupovský sekretář Pavel Manitzer. Také doktor Macht měl své asistenty, tzv. amanuensy, kteří čas od času také přišli do styku s hrabětem Verdugem. První Machtův asistent se jmenoval Gotfried Ignaz Schran, kterého potom vystřídal Zachariáš Ignác Gebhard, jenž si jako doupovský poddaný s hrabětem a potažmo jeho sekretářem Manitzerem dopisoval mnohem častěji.

III.3.1 Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu

Doktor Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu († 1680) vykonával advokátskou službu pro Ferdinanda Johanna Verduga od prvního okamžiku jeho převzetí vlády nad celým rodovým majetkem, tedy od roku 1655. Tehdy Ferdinand Johann spolu se správou majetku převzal od svého strýce Juana také onoho výborného advokáta. Doktor Macht potom zůstal ve verdugovských službách ještě dlouho po smrti hraběte Ferdinanda Johanna, a to minimálně do roku 1679. Z tohoto roku pochází poslední advokátem psaný dopis uložený v rodinném archivu Verdugo.

Tento vysoce vzdělaný právník pocházel z poddanské rodiny z Pňovan a mezi jeho potomky se stala kariéra v advokacii dá se říci rodinnou tradicí.¹¹³ On sám studoval od roku 1641 na pražské filozofické fakultě a roku 1644 se stal posluchačem fakulty právnické. Své obzory a znalosti si rozšířil také studiem na univerzitě v Lovani, kde je doložen 19. června

¹¹³ Hlavní literatura k dějinám rodu Machtů z Löwenmachtu: MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti : I. díl*, s. 594 a ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal. *Praha 1648: nobilitační listiny pro obránce pražských měst roku 1648*, Praha, 2001, s. 251. ISBN 80-238-8053-5.

roku 1648.¹¹⁴ Přínosem jeho univerzitních studií mu byly nejen nabitě znalosti, ale také budoucí vlivné kontakty, neboť právě na univerzitě v Lovani zřejmě navázal kontakt s hrabětem Adolfem Vratislavem ze Šternberka, pozdějším místokancléřem české dvorské kanceláře, nevyšším zemským sudím a nejvyšším purkrabím Království českého, jehož jméno bylo do matriky Lovaňské univerzity zapsáno o šest dní dříve než Machtovo.¹¹⁵ Matyáš Maxmilián Macht ovšem na rozdíl od svého „spolužáka“ Adolfa Vratislava ze Šternberka na univerzitě příliš dlouho nepobyl, neboť podle některých autorů se ještě ten rok objevil v Praze, kde jako člen studentských legií bránil Staré a Nové Město proti útoku švédského vojska.¹¹⁶ Po uklidnění nejisté atmosféry během švédského obléhání Prahy získal Macht v roce 1651 doktorský titul a rozhodl se usadit se na Starém Městě pražském, kde zanedlouho také obdržel městské právo.

Na úspěšná studia navázal neméně úspěšnou právní a úřední kariérou. V roce 1652 se stal adjunktem a o tři roky později už plnoprávným zemským advokátem.¹¹⁷ Jeho schopnosti ho vynesly až k funkci staroměstského kancléře, kterou od roku 1656 vykonával společně s advokací. Roku 1678 dokonce zanechal advokacie a až do své smrti působil jako primátor Starého Města pražského. Kromě toho ještě mezi léty 1678 a 1679 zastával funkci zemského berníka. Jeho osobou byl také rod Machtů v roce 1669 povýšen do českého rytířského stavu s predikátem „z Löwenmachtu“. Rytíř Macht z Löwenmachtu je jedním z příkladů nové tzv. úřednické šlechty, jež se začala objevovat s pobělohorskou dobou a přinášela konkurenci tradiční „urozené“ šlechtě. V jeho případě se ovšem nejednalo o čistě úřednický společenský postup, neboť jeho nobilitace je spojována s vlnou nobilitací pro obránce Prahy během jejího švédského obléhání v roce 1648.¹¹⁸

Doktor Macht pracoval pro hraběte Ferdinanda Johanna Verduga, potažmo jeho strýce Juana, od samého začátku své právní kariéry a stal se vlastně verdugovským hlavním advokátem a autorem všech jejich velkých právních strategií. Jeho spolupráce s Verdugovými započala roku 1654, kdy s ním jako s čerstvě jmenovaným zemským advokátem Juan

¹¹⁴ Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Sběrka matrik, sign. M 12, Nomina studiosorum facultatis iuridicae universitatis Pragensis (1638-1762), fol. 0056r; WILS, J. (ed.). *Les étudiants des Régions comprises dans la nation germanique a l'université de Louvain (1642-1776)*. Louvain, 1909, s. 99.

¹¹⁵ WILS, J. (ed.). *Les étudiants*, s. 99. K osobě Oldřicha Adolfa Vratislava ze Šternberka obecně viz JOUZOVÁ, Miroslava – JOUZA, Ladislav. Adolf Vratislav ze Šternberka jako stavebník pražského paláce na Malé Straně a barokního areálu v Zásnukách. In *Život pražských paláců. Documenta Pragensia*. Praha, 2009, s. 193–218. ISBN 978-80-86852-30-0.

¹¹⁶ ŽUPANIČ, J. – FIALA, M. *Praha 1648*, s. 250.

¹¹⁷ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 373.

¹¹⁸ O povyšování úředníků do šlechtického stavu nejen za službu při obléhání Prahy viz ŽUPANIČ, J. – FIALA, M. *Praha 1648*.

Verdugo uzavřel pracovní smlouvu (tzv. „*Bestallung*“).¹¹⁹ Jako **advokát** dostal Macht na starost především právní argumentaci, zatímco vedení pře (tj. komunikaci s úřadem desek zemských, případně jiným pověřeným úřadem, do jehož kompetence spor spadal), stání u všech úředních úkonů a odevzdávání hraběcích akt zastal druhý z Verdugových právních poradců **prokurátor** Scharf (a po něm Payer). Zjednodušeně řečeno vypadala praxe tak, že advokát Macht vytvářel všechny Verdugovy soudní spisy a prokurátor tyto spisy doručoval k soudu.

Machtův podíl na znění Verdugových soudních akt nebyl stoprocentní, neboť svůj názor na věc vyjadřoval také samotný hrabě a vedle něj i prokurátoři a pražský agent. Poslední slovo mělo vždy připadnout hraběti, který shlédl finální koncept dokumentu jako výsledek debaty mezi pražskými právními poradci, opřipomínkoval ho a schválený poslal zpět do Prahy k vypracování definitivní verze.¹²⁰ V krajním případě se mohlo stát, že hrabě poslední verzi konceptu zkontrolovat nestihl, neboť termíny odevzdávání akt k soudu byly neúprosně pevné. V takovém případě se hrabě Verdugo spolehl na úsudek svých právních poradců.¹²¹ Ostatně sledoval vždy sepisování akt od začátku a přidával své návrhy na úpravu jejich podoby již během celého tvůrčího procesu. Také proto s jistotou věděl, že se jeho právní záležitosti neocitají v nebezpečí, když nechá sepsání originálů plně pod kontrolou doktora Machta a ostatních.

Největší váhu ze všech Verdugových právních poradců mělo odborné slovo pana doktora Machta - když tedy pomineme závěrečné slovo hraběte, které neplynulo z autority odborníka, ale z autority nejvýše postaveného člověka v tomto právním kolektivu a z rozložení sociálních rolí v něm. Machtova odborná autorita se prosadila především v pozdějších letech jeho práce pro hraběte, po několika letech dokazování a osvědčování svých schopností. Počáteční Machtův vliv byl jen o něco málo větší než vliv prvního z Verdugových agentů Lukáše Pichlera (†1665). V 50. letech 17. století se oba poradci účastnili koncipování taktiky obhajoby prakticky vyrovnaně. Z oné doby nejsou ani v dopisech Lukáše Pichlera výjimkou dlouhé pasáže rozebírající stávající situaci na soudním poli a navrhuující její řešení.¹²² Dokonce měli Macht i Pichler za vynaloženou námahu při řešení sporů s hrabětem Pöttingem o výnosy panství Vintřív z let 1622 – 1650 podle hraběcí obligace dostat stejnou odměnu

¹¹⁹ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 9, inv. č. 157, dohoda o práci mezi M. M. Machtem z Löwenmachtu a Juanem Verdugo z 15. 12. 1654. Zemským advokátem od 30. 1. 1653 viz BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 373.

¹²⁰ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 14. 4. 1669 či koncept dopisu F. J. Verduga A. Pichlerovi z 6. 1. 1670.

¹²¹ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, koncept dopisu F. J. Verduga M. M. Machtovi z Löwenmachtu z 11. 3. 1662.

¹²² Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, L. Pichler F. J. Verdugovi 3. 7. 1655.

2000 zl.¹²³ Taková rovnost v hodnocení právních a úředních výkonů mezi Machtem a nástupcem Lukáše Pichlera Augustinem Pichlerem už byla na přelomu 60. a 70. let nemyslitelná. Vysoké hodnocení zásluh Lukáše Pichlera ve srovnání se zásluhami studovaného advokáta Machta plynulo zřejmě především ze skutečnosti, že byl Lukáš Pichler starší a zkušenější a že před tím, než se stal agentem Ferdinanda Johanna, působil ve službách Verdugů celých 15 let, zatímco advokát Macht strávil před Ferdinandem Johannem službou u Juana Verduga pouhý rok.¹²⁴

V pozdějších letech, tedy zvláště od doby, kdy se na místě hraběcího pražského agenta vystřídal Lukáš Pichler s mladým Augustinem Pichlerem, můžeme pozorovat velký rozdíl mezi prací advokáta Machta a agenta. Jakýkoli dokument či dopis, týkající se probíhajících soudních sporů, bylo nutno vždy dodat přímo Machtovi. Tento postup by se nezdál tolik výjimečný vzhledem ke skutečnosti, že stejně tak všichni ostatní právní poradci včetně agenta Pichlera museli znát obsah všech důležitých dokumentů, aby jejich kooperace skutečně fungovala bezchybně. Macht ovšem měl veškeré dokumenty číst přednostně. V situaci, kdy nezbývalo příliš času, Augustin Pichler nově příchozí materiály pouze zběžně pročetl a co nejrychleji je dodal hlavnímu advokátu Machtovi, aby ten měl dost času důkladně je projít a pečlivě promyslet další kroky.

¹²³ Tamtéž, obligace podepsaná F. J. Verdugem z června 1657.

¹²⁴ Lukáš Pichler pracoval již pro Francisca II. Verduga minimálně od roku 1640 viz Tamtéž, kart. 6, inv. č. 108, Lukáš Pichler. Matyáše Maxmilián Machta najal Juan Verdugo 15. 12. 1654 viz Tamtéž, kart. 9, inv. č. 157, dohoda o práci mezi M. M. Machtem z Löwenmachtu a Juanem Verdugo z 15. 12. 1654.

Obr. 4 Primátor Starého Města pražského Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu

Ačkoli mezi hrabětem Verdugem a jeho advokátem Machtem probíhala po celá léta jejich spolupráce častá a vcelku pravidelná korespondence a přesto, že doktorova úloha (jak je popsáno výše) byla tolik důležitá, délka většiny právníkových dopisů hraběti nepřesáhla jednu stranu. Vzhledem ke své časové zaneprázdněnosti přenechával Macht detailní popis situace u soudu či v právnícké kanceláři na agentu Pichlerovi (a to jak na Lukášovi, tak později na Augustinovi). Úkoly totiž dostali Verdugovi úředníci jasně rozděleny. Roli informátora plnil agent Pichler, proto Macht neztrácel čas sepisováním sáhodlouhých zpráv, a tak mohl věnovat energii pro hraběte důležitějším činnostem. Ve svých dopisech se vyjadřuje stručně, většinou komentuje pouze nejnovější skutečnosti a řeší s hrabětem převážně aktuální otázky, na které je třeba spěchat a jejichž řešení by korespondence přes prostředníka Pichlera příliš zpomalila. Pokud se nejednalo o záležitost spěšnou, zmínil ji Macht v dopise jen krátce s dovětkem, že detaily už hraběti vysvětlí agent Pichler.¹²⁵

Kromě odborných znalostí si hrabě na doktoru Machtovi cenil také jeho kontaktů s vlivnými úředníky Českého království. Macht byl například častým hostem v Zásmukách u tehdejšího českého místokancléře Adolfa Vratislava ze Šternberka a při těchto návštěvách se neopomněl přimlouvat za hraběte o úspěšné vyřízení jeho vídeňské revize.¹²⁶ Také Machtova příměluva za hraběte u jiných vysokých úředníků, se kterými doktor dokonce nikdy před tím kontakt nepěstoval, měla pro hraběte vysokou hodnotu.¹²⁷ Nejen Machtovy odborné znalosti, ale také jeho dobrá reputace spořádaného a ctěného nižšího šlechtice a úředníka Starého Města pražského ho kvalifikovala pro pozici Verdugova hlavního advokáta, neboť instituce příměluvců také velkým dílem přispívala k úspěšnému zakončení soudního sporu (jak bude popsáno níže).

Za svou snahu měl být advokát patřičně odměněn. Podle dohody s hrabětem Ferdinandem Johannem Verdugem dostával doktor Macht za své advokátské služby ročně 75 zlatých.¹²⁸ Kromě této pravidelně vyplácené částky si doktor Macht vysloužil jednorázovou a svým způsobem bonusovou odměnu za úspěšné zastupování svého klienta ve sporech s hrabětem

¹²⁵ „Herr Pichler wird berichten, wie das meine meinung seye, man solle in allweege auf die haasenburg. praetnsion bedacht sein.“ SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 20. 8. 1668.

¹²⁶ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, I. Z. Gebhard F. J. Verdugovi z 3. 7. 1669 či 9. 7. 1670.

¹²⁷ „...auch in meinung gewesen bin, alß wurde derselbe [M. M. Macht – pozn. autorky] den an herrn hof secretarium von Gollen mit etwa außfertigung eines missius selbst zuschicken wollen, zumahlen ich aber von ihme vernommen, daß er khein sonderliche correspondenz mit ihme biß dato gepflogen...“ viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 4. 10. 1670.

¹²⁸ Tamtéž, kart. 9, inv. č. 157, dohoda o práci mezi M. M. Machtem z Löwenmachtu a Juanem Verdugo z 15. 12. 1654; Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, kvitance podepsaná L. Pichlerem 12. 5. 1657.

Pöttingem. Tato odměna je definována v konceptech dohody (potažmo obligace) uzavřené mezi doktorem Machtem a hrabětem Verdugem z ledna 1657 a podzimu roku 1658. Za námahu při řešení oněch pöttingovských sporů, pokud nedopadnou podle nejhoršího očekávaného scénáře, měl Macht dostat vyplaceno v půlročních splátkách celkem 2000 zlatých.¹²⁹

I přes existenci celkem jasně znějící smlouvy neprobíhalo vyplácení advokátovy půlroční mzdy tak pravidelně, jak by s dalo očekávat. Přístup samotného advokáta ke zpožděným splátkám se ale zdál poměrně benevolentní. Několikrát byl Macht ochoten přejít skutečnost, že hrabě neplatí včas, a přijmout platbu alespoň v podobě naturálií – tedy másla, piva, vepřového masa a jiných potravin, kterých se v Praze dostávalo mnohem dráž než na venkově, alespoň podle stížností samotného advokáta.¹³⁰ Hrabě využíval hojně možnosti nahradit hotové peníze, kterých se mu nedostávalo, vikuáliemi nejen při placení advokátu Machtovi a všichni jeho pražští úředníci přijímali tuto náhradu peněžní mzdy celkem ochotně.

Stejně speciální jako postavení odborníka mezi ostatními právními poradci byl i Machtův mimoslužební vztah k hraběti. Zřejmě jeho šlechtický stav mu umožnil navázat s hrabětem Ferdinandem Johannem Verdugem kontakt poněkud důvěrnější. Machtovy dopisy nezaplňují pouze právnické záležitosti a prázdné zdvořilostní fráze. Macht se na hraběte Verduga obrací také jako na přítele, svěřuje se mu se svými soukromými problémy a je plný účastného zájmu, když se jedná o soukromé záležitosti hraběte. V Machtových dopisech se proto objevují témata, která není možno nalézt v dopisech ostatních Verdugových právních poradců a úředníků.

Hned v prvních letech jejich vzájemného kontaktu měl Macht příležitost projevit přátelský zájem o Verdugovo soukromí, když si v roce 1655 Ferdinand Johann začal namlouvat dceru Viléma Bedřicha Libštejnského z Kolovrat Maxmiliánu Apolonii, se kterou o rok později skutečně uzavřel sňatek.¹³¹ Během tohoto roku Macht často neopomněl hraběti popřát hodně štěstí při jeho námluvách a vyjádřit optimistické přesvědčení, že vše jistě dobře dopadne. Svá přání a pozdravy doprovázel také střípky ze svého soukromého života. V těchto prvních letech se jednalo nejčastěji o šťastné zprávy novopečeného otce o narození dítěte či o neblahé nemoci, která potkala členy jeho rodiny. Dokud hrabě Ferdinand Johann čekal na svou

¹²⁹ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, koncept smlouvy mezi M. M. Machtem z Löwenmachtu a F. J. Verdugem z 13. 1. 1657 a před sv. Havlem 1658.

¹³⁰ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 25. 10. 1658.

¹³¹ „Euer graflichen gnaden amour betreffendt wünschte Euer gräflichen gnaden darin ein glicklichen progress undt möchte wohlwünschten, daß ich Ihr gnaden die freylle auch khennen thetten will. Beynebens verhoffen Euer gräfliche gnaden werden die sachen wohl zu stattrichten, damit alles ein glicklichen außgang nehme.“ viz Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 3. 7. 1655; K datu svatby BORŮVKA, V. Rodopis, s. 72.

nevěstu a narození prvního potomka, dělil se s ním Macht o vlastní převelikou radost z narození malého pokračovatele rodu sice ochotně, ale ohleduplně přeje mladému hraběti, aby ho také co nejdřív potkalo takové štěstí.¹³²

Vzájemná výměna zpráv o rodinném štěstí či neštěstí by se mohla zdát jako pouhá zdvořilostní hra plná prázdných frází a ne nutně jako důkaz důvěrného vztahu mezi hrabětem a jeho advokátem. Otázkou totiž zůstává, do jaké míry můžeme považovat takové informace ve druhé polovině 17. století za důvěrné a intimní. Rodinný život raně novověkého šlechtice byl částečně veřejnou záležitostí, zvláště jednalo-li se o narození pokračovatele rodu.¹³³ Proto sdílení takových informací ještě nedělá z Machta speciálního přítele a důvěrníka hraběte. Jiný náznak z jejich vzájemné korespondence ovšem již mluví přesvědčivěji. Doktor Macht se neostýchal požádat hraběte a především jeho ženu o pomoc v jakési delikátní záležitosti, jejíž podrobnosti měl znát pouze Lukáš Pichler a hrabstvo, jak Macht výslovně hraběte nabádal.¹³⁴ Hrabě s hraběnkou (a agent Lukáš Pichler) se měli stát jedinými důvěrníky doktora Machta a jeho rodiny.

Hrabě a doktor se také navzájem často navštěvovali. Jednalo se především o pracovní návštěvy, neboť v osobním rozhovoru se komplikované soudní kličky vysvětlují jednodušeji než v korespondenci. Při svých pražských cestách hrabě svého advokáta Machta nikdy neopomněl navštívit a Macht zase jako jediný z pražských Verdugových úředníků několikrát navštívil hraběte na jeho venkovském panství, případně v nedalekých Karlových Varech, kam hrabě čas od času jezdíval.¹³⁵ Z pochopitelných důvodů převažovaly návštěvy hraběte u Machtů nad těmi Machtovými na Doupově, neboť hrabě se musel čas od času v Praze ukázat, aby zkontroloval své domy, zjistil, v jakém stavu se nacházejí jeho vinice, a aby osobně vyřešil záležitosti, které se na dálku z venkova řešit nedají. V takových případech navštívil hrabě doktora Machta jako jednoho z mnoha svých pražských úředníků. Nicméně v březnu 1672 pokročil vztah hraběte k doktoru Machtovi do té míry, že místo aby během svého pobytu v Praze přebýval ve svém chátrajícím domě, požádal svého dobrého advokáta

¹³² SOA v Plzni, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi ze srpna 1655.

¹³³ Očekávaný potomek jako široce sledované téma šlechticova života viz BŮŽEK, Václav. Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku. In LENDEROVÁ, Milena (ed.). *Eva nejen v ráji: Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2000, s. 46–60. ISBN 80-246-0375-6.

¹³⁴ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 2. 12. 1661.

¹³⁵ „*Avisire beynebens, daß Ihro Excellenz herr cammerpraesident [Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat – pozn. autorky] dieser tagen in Pilsen creise zureisen will, wobey ich villeichte auch in der reise mit nacher Carlsbath, umb Euer hochgräfliche gnaden aufzuwartehn, khommen möchte.*“ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 20. 5. 1656.

a přítele o poskytnutí ubytování v jeho domě.¹³⁶ Také tato drobná událost nám naznačuje, že doktor Macht byl v té době na vrcholu své kariéry a těšil se významnému postavení a bohatství, vzhledem k tomu, že si mohl dovolit ubytovat hraběte s celou jeho rodinou a doprovodem (hraběcí manželé, tři dcery, sestra a pět služebníků). Dokonce sám hrabě uznal Machtův byt za vhodné pražské obydlí pro něj a jeho rodinu.

Ostatně v té samé době už Macht poskytoval útočiště jinému z členů Verdugovy rodiny. Malý pokračovatel rodu, devítiletý Franz Julius Verdugo, pobýval u Machtů již od podzimu roku 1670, neboť mu tehdy navštěvováním pražského jezuitského gymnázia začalo období šlechtických studií mimo domov.¹³⁷ Machtova role v životě mladého šlechtice se neomezovala na pouhé poskytování střechy nad hlavou a stravy. V Praze, daleko od domovského Doupova, nahrazoval doktor Macht malému šlechtici každodenní otcovský dohled. Přihlížel jeho studijním pokrokům, leckdy mu byl svými znalostmi v jeho prvních tápavých krocích studia nápomocen, dohlížel na slušné a mravné chování Franze Julia a staral se, aby také jeho volný čas byl vyplněn smysluplně a ke spokojenosti mladého hraběte i jeho otce. Macht také kontroloval svědomitost a spolehlivost hraběcího preceptora Jana Ignáce Sokolíka, za kterého se sám jako za bývalého preceptora svého vlastního syna zaručil.¹³⁸ V neposlední řadě musel Macht o detailech ze života mladého Verduga zpravovat jeho hraběcí rodiče na Doupov.

Jak vidno, životy hrabat Verdugů a Matyáše Maxmiliána Machta z Löwenmachtu se proplétaly nejen na pracovní úrovni s postupujícími léty čím dál tím víc. Potom už jistě nepřekvapí další detaily, které vztah hraběte a jeho advokáta doprovázely, jako například výměna sloužících (resp. sloužících a právní asistenti posílaní z Doupova do služeb doktora a jeho rodiny) či Machtovy nákupy potravin na doupovském panství, které prováděl skrze hraběte či jeho sekretáře. Zprostředkování doupovských nákupů ostatně nebylo výjimkou ani v případě ostatních pražských úředníků hraběte Verduga, neboť výhodu známosti na venkově a tedy možnosti nakoupit kvalitní venkovské potraviny, jichž se ve městě nedostávalo vůbec či pouze draho, využívali s úspěchem také oba prokurátoři, oba agenti a další.

Na závěr podkapitoly o Verdugovu hlavním advokátovi si poslechněme jeho vlastní slova o náročnosti a významu jeho úkolů. Pochopitelně jsou v těchto výrocích jeho zásluhy zkresleny a nazírány skrze sebevychvalující čočky ve snaze vypadat v očích svého pána

¹³⁶ Tamtéž, koncept dopisu F. J. Verduga M. M. Machtovi z Löwenmachtu 27. 3. 1672.

¹³⁷ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 1. 1. 1671; K výchově a vzdělání malého hraběte viz KUBEŠ, Jiří. *Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681–1683*, Folia Historica Bohemica 25, 2010, č. 2, s. 29–65. ISSN 0231-7494.

¹³⁸ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi z 4. 9. 1670 a Tamtéž, J. I. Sokolík F. J. Verdugovi 4. 9. 1670.

užitečně, neboť nestačí pouze dobře pracovat, ale je potřeba vystavit svou dobře vykonanou práci patřičně na odiv. Nicméně ono zkreslení se musí minimálně opírat o soudobou představu o očekávané užitečnosti dobře placeného advokáta, podle které měl být pomocníkem nenahraditelným a potřebným, neboť „*kdyby byla práci [na obhajobě – pozn. autorky] přítomna sama jeho hraběcí milost, brzy zešediví*“.¹³⁹ Jakákoli sebedrobnější chyba mohla znamenat totální prohru celého sporu, a proto přirovnal sekretář Pavel Manitzer advokátovu práci ke snaze „*vznášet se mezi vodou a ohněm bez jediného zranění*“.¹⁴⁰

III.3.2 Prokurátoři Scharf a Payer

Mezi další hraběcí zaměstnance přímo se účastníci jeho právních záležitostí patřili prokurátoři. Hrabě Verdugo disponoval vždy jedním prokurátorem, který vystupoval především jako jeho zplnomocněnec u soudu. Prokurátor měl sice také vliv na Verdugovu soudní taktiku, jeho slovo se počítalo, ale rozhodně nemělo váhu a finalitu slova Machtova. Hlavní prokurátorův význam spočíval ve vykonávání všech potřebných formalit, jež vyžadovalo procesní právo, neboť dobrá obhajoba spočívala ve dvou různých na sobě závislých činnostech. Na jedné straně byl důležitý kvalitní právně teoretický podklad, který ovšem na straně druhé neznamenal nic bez včasného a podle pravidel procesního práva vedeného zásahu.

V ideálním případě by vykonával obě tyto činnosti jediný advokát. Ovšem varianta se dvěma právníky spolupracujícími na jednom případě byla nejen v souladu s pravidly definovanými v Obnoveném zřízení zemském a jeho novelách, ale navíc také alespoň v případě hraběte Ferdinanda Johanna Verduga perfektně fungující. Doktor Macht měl sice dostatečné vzdělání a schopnosti na to, aby zvládl zastat roli šlechtického prokurátora v její plné šíři, bohužel pro hraběte se ale Machtova kariéra rozprostírala mnohem dál, daleko za povolání obyčejného zemského advokáta. Při jeho funkci staroměstského kancléře mu nezbyvalo příliš času na rutinní, ale přesnost a včasnost vyžadující práci prokurátora – šlechtického zplnomocněnce. V tomto okamžiku proto vstupují na scénu prokurátoři. Od roku 1655 do roku 1664 podepisoval všechny dokumenty spolu s Machtem, odevzdával veškeré dokumenty k úřadu, komunikoval s úředníky a byl přítomen jako zplnomocněný prokurátor všem důležitým soudním termínům Sebastian Zikmund Scharf. V roce 1665 (tedy po

¹³⁹ „*Wann Euer Hochgräffliche gnaden bey dem laboribus gegenwertig sein solten, wurden baldt graue hahr wachßen.*“ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 14. 8. 1662.

¹⁴⁰ „*Es ist halt schwehr zwischen fewer und wasser schweben undt sich nit verletzen.*“ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 335, P. Manitzer F. J. Verdugovi 6. 10. 1669.

Scharfově smrti) nastoupil na místo verdugovského prokurátora zemský advokát Sebastian Franz Payer.

Od rutiny prokurátorské činnosti se odvíjel charakter platu. Vzhledem k tomu, že prokurátor dostal za úkol několik předem odhadnutelných přesných úředních úkonů, uzavřel s ním hrabě dohodu na pevnou půlročně vyplácenou odměnu. Její výše se sice pohybovala v řádově nižších částkách než Machtův výsledný plat (po započítání oněch bonusových 2000 zlatých), na druhou stranu ale prokurátor našel relativní jistotu v pravidelném půlročním příjmu nehledě na průběh a výsledek soudního sporu. Z dochovaného konceptu smlouvy hraběte Verduga s advokátem Payerem vyplývá, že měl prokurátor dostávat vyplaceno každý rok 24 kop grošů míšeňských (tj. 28 zlatých), a to po celou dobu své služby u hraběte Ferdinanda Johanna.¹⁴¹ Smlouva jeho předchůdce Sebastiana Zikmunda Scharfa se nedochovala, nicméně z četných zmínek v korespondenci hraběte Verduga a z dochovaných kvitancí podepsaných agentem Lukášem Pichlerem vyplývá, že také Scharfovi hrabě vyplácel pravidelnou roční rentu 28 zlatých.¹⁴² Ze skutečnosti, že prokurátoři dostávali vyplaceno o 50 zlatých ročně méně než doktor Macht, lze také odvodit rozdílný důraz, který hrabě kladl na práci doktora Machta a na práci svých prokurátorů. Jak už bylo zmíněno v textu věnovaném doktoru Machtovi z Löwenmachtu, plat v hotovosti se dal také v případě obou prokurátorů zaměnit za naturálie z doupovského panství.

Verdugův prokurátor měl splňovat několik základních charakteristik. Především musel být graduovaným právníkem a patřit mezi přísežné zemské advokáty a prokurátory Království českého. Další vlastnosti a schopnosti, které se od prokurátora očekávaly, jsou zaměnitelné za charakteristiky ostatních hraběcích úředníků, tedy spolehlivost, pracovitost a loajalita. Jako prokurátoři přebírali Scharf a po něm Payer následující právní povinnosti: především stát u všech Verdugových soudních řízení jako jeho právní zástupci a sledovat všechny soudní termíny, aby nic nebylo promeškáno, nebo-li slovy samotného hraběte Juana Verduga „*prokurátorovat*“. Vedle toho poskytoval prokurátor hraběti Verdugovi právnické rady a pomáhal mu řešit drobnější právní záležitosti, na které nebylo třeba plýtvat Machtovým časem a energií. Ostatně oba prokurátoři Ferdinanda Johanna Verduga měli právnické vzdělání a v pracovní dohodě s hrabětem se zavázali sloužit mu nejen jako prokurátoři, ale také jako „*právní přátelé*“. Hrabě zkrátka využíval jejich schopností v jejich plné šíři, přesně

¹⁴¹ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 25, inv. č. 339, pracovní dohoda mezi S. F. Payerem a F. J. Verdugem z 31. 1. 1665.

¹⁴² SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 25, inv. č. 338, S. Z. Scharf F. J. Verdugovi 14. 3. 1662 či Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, kvitance podepsaná L. Pichlerem 12. 5. 1657.

podle znění oboustranné písemné dohody, pouze předem podle důležitosti a náročnosti úkolu pečlivě rozhodl, kterému z článků svého právního aparátu jaký soudní případ přidělí.

Prokurátor proto mohl kromě komunikace s úřady a poskytování vedlejších právních rad týkajících se velkých případů hraběti pomáhat se sepisováním závěti, zastupovat ho v drobných rozmíškách s pražskými sousedy a ve sporech o placení pozemkové daně svatojiřskému klášteru či úřadu nejvyššího purkrabství. Z pochopitelných důvodů se četnost korespondence hraběte s prokurátory ani zdaleka neblíží četnosti Machtových dopisů. Čas od času bylo sice potřeba vyřešit s vědomím hraběte některou z výše zmíněných drobných právních záležitostí, ale ve většině případů nepotřeboval prokurátor pro svou činnost znát okamžité Verdugovy instrukce, neboť zadané úkoly měly poměrně jednoznačné znění. Stejně tak pozbývalo smyslu pravidelně informovat hraběte o stavu soudních řízení za situace pevně a účelně rozdělených rolí v rámci hraběcího právního aparátu, kde roli spolehlivého informátora plnil agent Lukáš či Augustin Pichlerovi. V neposlední řadě oceňoval hrabě na svém prokurátorovi, stejně jako na svých ostatních služebnících, jeho užitečné známosti v nejrůznějších úřadech, které se daly využít ve Verdugův prospěch.¹⁴³

Z korespondence s prokurátory se proto nedozvíme příliš detailních informací o jejich konkrétní činnosti. Není to potřeba. Jejich úkoly vyplývají již ze samotné definice prokurátora jako právního zplnomocněnce a o jejich kooperaci s ostatními články právního aparátu získáme dostatek informací z korespondence ostatních úředníků. Jejich vlastní dopisy nechť nám vystačí k dokreslení obrazu vztahu hraběte a jeho prokurátora. Hrabě navázal se svými prokurátory kontakt čistě pracovní, na rozdíl od speciálního důvěrného vztahu, který ho poutal k doktoru Machtovi. Dokonce i mezi ním a agenty vzniklo po několika letech spolupráce a štosech obsáhlé korespondence svým způsobem zvláštní pouto. Z témat diskutovaných ve vzájemné korespondenci hraběte a prokurátora je ale patrný odstup. Většinou se od právních záležitostí odchyľují pouze kvůli vzájemným svátečním blahopřáním, prokurátorovým děkovným frázím, které následují zdvořilostní vánoční, velikonoční a masopustní Verdugovy dary, a nikdy nekončící otázce prokurátorova platu. Z dopisů opět silně vystupuje rozdílná realita městského a venkovského života, tak jak ji vnímali současníci. Zvláště v tak velkém městě, jako byla Praha, nedostačovalo zemědělské zázemí města k zajištění obživy vlastních obyvatel, takže byli závislí na dovozu a cenách zemědělských

¹⁴³ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 339, S. F. Payer F. J. Verdugovi 4. 5. 1665.

plodin a potravin ze vzdálenějších oblastí.¹⁴⁴ Dokonce i v rámci tak striktně pracovního vztahu mezi prokurátorem a hrabětem se našel prostor pro obchod s venkovským zbožím, což svědčí o tom, že využít venkovské známosti k získání levnějších potravin či dokonce levného sukna z místního trhu, bylo běžnou a nikoli nevhodnou praxí.¹⁴⁵

III.3.3 Verdugovi agenti

Konečně se dostáváme k poslednímu z trojice základních kamenů hraběcího právního aparátu – pražskému agentovi. Osobou agenta se propojila práce všech ostatních úředníků a právníků a díky jeho stmelovací úloze mohly všechny články onoho aparátu bez větších nedorozumění úspěšně spolupracovat na zdárném vyřešení hraběcích soudních sporů. Jeho role ve Verdugově právnickém aparátu by se dala částečně přirovnat k roli hofmistra Tobiáše Antonína Seemana v soudních sporech hrabat Swéerts-Sporcků z následujících kapitol.

Na pozicích pražských Verdugových agentů se během sledovaného období vystřídali otec a syn Lukáš a Augustin Pichlerovi. Kromě hlavního pražského agenta disponoval hrabě ještě agenty pro vídeňské záležitosti. Na této pozici pracovali pro hraběte Sebastian Schott a později také Jiří Fridrich Schierel.

Funkce šlechtického či městského agenta obecně se neomezovala pouze na úkoly související se soudními spory.¹⁴⁶ Zjednodušeně řečeno sloužil agent šlechtici jako pravá ruka v jakékoli úřední či správní záležitosti, na kterou si ho dotyčný najal. Od předbělohorských šlechtických hospodářů a úředníků se lišili především tím, že nesloužili pouze jednomu pánovi.¹⁴⁷ Většinou zároveň zastávali nějakou funkci v zemském či dvorském úřadě. Výjimkou nebyli ani agenti „z povolání“, pracující pro několik šlechticů či městských rad najednou.¹⁴⁸ Zrod tohoto nového druhu šlechtických služebníků souvisí zřejmě s čím dál větší byrokratizací pobělohorské společnosti, pro kterou bylo výhodnější najmout specializovaného

¹⁴⁴ K ekonomice raněnovověkých měst střední Evropy např. v nedávné době vyšla shrnující monografie MILLER, Jaroslav. *Uzavřená společnost a její nepřátelé: město středovýchodní Evropy (1500–1700)*. Praha, 2006, s. 304. ISBN 80-7106-805-5.

¹⁴⁵ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 25, inv. č. 338, S. Z. Scharf F. J. Verdugovi 18. 12. 1660, 26. 12. 1660, 13. 3. 1661, 23. 12. 1661 či 14. 3. 1662.

¹⁴⁶ Šlechtickými agenty se začínají badatelé systematicky zabývat teprve v nedávné době, viz poznámka č. 16. Agenty si najímali nejen šlechtici, ale také městské rady. K tomu viz starší práci ŠIMEČEK, Zdeněk. *Dva příspěvky k poznání českobudějovického zpravodajství v 16. a 17. století*. Novinářský sborník 11, 1957, s. 532–549.

¹⁴⁷ K předbělohorským pražským hospodářům českých šlechticů např. KUBEŠ, Jiří. *Jan Libra ze Soběnova; O správě pražského domu pánů z Hradce srov. LEDVINKA, Václav. Dům pánů z Hradce pod stupni: příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze*. Folia historica Bohemica 10, 1986, s. 269–309. ISSN 0231-7494.

¹⁴⁸ Např. vídeňský agent Georg Gregor Peringer z Bernbergu a jeho pomocníci (mezi nimi i Sebastian Schott) shromažďovali informace a vykonávali drobné úkoly pro několik městských rad a šlechticů. Zdeněk Šimeček dokonce tento Peringerem organizovaný zpravodajský systém nazval „zpravodajskou agenturou“. ŠIMEČEK, Z. *Dva příspěvky*, s. 532–549.

úředníka než si vychovávat vlastního hospodáře, v jehož silách již nemohlo být obsáhnout celý byrokratický systém Českého království. Také kosmopolizace tzv. rakouské šlechty (tj. šlechty prostoru habsburské monarchie), jejíž akční radius se postupně rozšiřoval na monarchii jako celek a jejíž kariérní aspirace zahrnovaly nejen říši, ale díky diplomacii v habsburských službách také velkou část Evropy, ovlivnila způsob, jakým si tyto šlechtici začali nechávat spravovat vzdálené majetky pomocí tzv. nájemných agentů.¹⁴⁹ Využívání agentů – zpravodajů také souvisí s vytvářením šlechtických či městských informačních sítí, systematicky vznikajících v některých částech Evropy již od 15. století souběžně s budováním sítě poštovní.¹⁵⁰

V případě pražského agenta hraběte Ferdinanda Johanna Verduga se jednalo o službu mnohovrstevnou. Pro lepší přehlednost by se daly jeho úkoly rozčlenit do několika kategorií. Verdugův agent byl v jedné z oněch vrstev pražským hospodářem a správcem tamních hraběcích majetků, tj. domů a vinohradu. Zároveň agent zastupoval svého pána ve styku s místními sousedy a úřady (alespoň do té míry, pokud se nejednalo o právní zastupování, které zastal jeden ze zplnomocněných advokátů). Dalším rozměrem práce Verdugova agenta se stala funkce posla a jakési poštovní centrály. Prakticky všechny hraběcí dopisy mířící do Prahy procházely rukama agentovi, který se osobně postaral o jejich doručení do rukou adresáta. Verdugův agent věděl také o všech hraběcích dopisech, jež mířily do Vídně, neboť také ty putovaly nejprve do rukou agenta, aby se teprve odsud vydaly na svou cestu na místo určení. Podobně se dostávaly dopisy také opačným směrem z centra monarchie na Doupov. Agentovým úkolem bylo také zasílat pravidelné aktuální informace o stavu Verdugových záležitostí a o dění v Praze, u dvora a na politické a válečné scéně Evropy. Řadu zpráv čerpal z relací, které přicházely pravidelnou vídeňskou poštou, či z týdenních zřejmě psaných novin (tzv. „*Novellen*“), jež začal k dopisům hraběti zkusmo přikládat od počátku roku 1672.¹⁵¹

S posledním rozměrem agentské služby se konečně dostáváme zpět k tématu této práce. Ve vztahu k soudním sporům hraběte Ferdinanda Johanna Verduga vykonával agent funkci

¹⁴⁹ O aristokratech v diplomatických službách viz např. MÜLLER, Klaus. *Das keiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden*. Bonn, 1976.

¹⁵⁰ K dějinám pošty a vytváření poštovní sítě např. ČTVRTNÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricia. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Liberec, 2008. ISBN 978-80-86660-23-3. Dále ke vzniku zpravodajských sítí a směrech toku informací v raném novověku viz ŠIMEČEK, Zdeněk. *Počátky novinového zpravodajství a novin v českých zemích (do devadesátých let 18. století)*. Brno, 2011. ISBN 978-80-86488-81-3. O vlivu jednotlivých aristokratů na šíření informací vytvářením vlastních informačních sítí VYBÍRAL, Zdeněk. *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice, 2005, 208–256. ISBN 80-7040-699-2.

¹⁵¹ „*Deroselben vom 3. dits an mich abgelassene schreiben hab ich zu recht erhalten, darauß ein und andern befehl, so wol wegen continuirung der Nouellen [...] wol verstanden. Werde auch nicht unterlassen ferners hin gedachte Nouellen von wochen zu wochen einzuschicken.*“ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 7. 2. 1672.

jakéhosi „právního sekretáře“ a spojovacího článku práce ostatních jeho právníků. Úkolem Lukáše či Augustina Pichlera bylo především dohlížet na pohyb veškerých písemností týkajících se sporu. Zjišťovali, jaké dokumenty je potřeba k úřadu dodat, v jakém mají být množství a zda jsou vyžadovány originály, či pouze kopie. Následně se agent účastnil spolu s prokurátory shromažďování, kontroly a ověřování potřebných listin a dohlížel na jejich doručení k soudu. Zvláště v případech, které se táhly i několik desítek let, kdy byl soud nucen vracet se zpět k dílčím rozhodnutím, ta přehodnocovat či na jejich základě rozhodovat o oprávněnosti obhajoby, měl Pichler se sháněním všech potřebných dokumentů poměrně dost práce.

Každá etapa vedení pře se podle druhu vkladu zapisovala do různých kvaternů desek zemských.¹⁵² Stejně tak všechny soudní výroky se stvrdily tím, že byly vloženy do desek zemských.¹⁵³ Pokud se tedy chtěl obhájce odvolat na předchozí rozhodnutí soudu, musel k obhajobě přiložit výpis z desek s tímto výrokem, který byl samozřejmě patřičně zpoplatněn. Pokud strany případ po několikáté obnovily, bylo od vydání Obnoveného zřízení zemského možné použít svědeckých výpovědí opatřených při jeho prvním projednávání a stačilo ony výpovědi pouze obnovit.¹⁵⁴ K obnovení předchozích svědeckých výpovědí bylo samozřejmě opět nutné vyžádat si jejich opisy v kanceláři úřadu desek zemských. Řada požadovaných dokumentů také zůstala uložena v archivu rodiny Verdugů, jehož strukturu znal minimálně agent Lukáš Pichler velmi dobře a v jehož obsahu se alespoň částečně zřejmě vyznal i jeho syn Augustin Pichler.

Kromě zajišťování starých písemností musel agent také sledovat osudy těch právě vznikajících. Zařizoval zápis jejich obsahu do desek zemských, žádal si veškeré kopie, které budou potřeba k dalšímu jednání, ujišťoval se, že budou hraběcí dokumenty k úřadu dodány včas a že bude Verdugův prokurátor přítomen všem důležitým soudním termínům, odevzdáním dokumentů protistranou apod. Sledovat pohyb všech spisů nebyla jednoduchá záležitost, protože spor často probíhal v několika rovinách. Souběžně s hlavním sporem se rozběhlo důkazní řízení a další dílčí řízení kolem formalit vedení sporu apod. Roviny se prolínaly, místy na sebe navazovaly, jindy se křížily, přičemž každá rovina spočívala v několikanásobné výměně spisů mezi stranami skrze úřad. Bylo tedy na agentovi, aby zajistil správné zacházení s dokumenty, aby se všechny kopie dokumentů dostaly do rukou hraběcích

¹⁵² Pro jednotlivé knihy desek zemských se během 14. století ustálil název kvatern. Toto pojmenování vzniklo z původního označení čtyř dvojlistů svázaných dohromady, na které se prováděly deskové zápisy. Těchto kvaternů existovalo několik řad, které se odlišovaly podle druhu zápisů. BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 281.

¹⁵³ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 310–311.

¹⁵⁴ MARKOV, J. *Kapitoly*, s. 228–229.

advokátů a byly v pořádku k dispozici pro jejich následnou inrotulaci. Ne vždy bylo jednoduché s úřady vyjít a získat od nich všechny požadované dokumenty včas a bez delších průtahů. Agent je musel často na úřadu urgovat několikrát za sebou a leckdy musel obejít obvyklé postupy a obrátit se na své přátele a příbuzné, aby dokumenty získal.¹⁵⁵

I přesto, že měl na starosti „pouze“ právní agendu, nebo vlastně právě proto, musel být agent neustále přesně informován o stavu projednávaných záležitostí. Byl v pravidelném styku s úřady i s prokurátory a advokáty, zjišťoval, v jaké fázi řízení se jednotlivé záležitosti nacházejí a podával o tom zprávy hraběti Ferdinandu Johannovi. Podle potřeby a zjištěných informací navrhoval hraběti další postup, kontaktoval známé advokáty a připravoval po poradě s nimi další důležité kroky. Musel také vědět, který zemský úředník má jednotlivé úkony v kompetenci, aby se na něj mohl obrátit s prosbou o uspíšení řízení či s dotazem. Vzhledem k tomu, že se případy často postupně řešily u několika různých úřadů, které si samy navzájem předávaly patřičná akta, měl agent přesně přehled o tom, ke kterému úřadu momentálně akta putují, a vždy si zkontroloval, jestli v pořádku dorazila. Kdyby se nějakou náhodou ztratila, či byla na příslušném úřadě odložena bez toho, aby se začala projednávat, Pichler by byl jedním z prvních, kdo by se o tom dozvěděl a podnikl první kroky k nápravě. Většinou putovaly písemnosti mezi úřadem desek zemských, českým místodržitelstvím a Vídní, protože při odesílání podkladů k danému případu od zemského soudu k revizi české dvorské kanceláři fungovalo místodržitelství jako prostředník. Navíc bylo místodržitelství od poloviny 17. století pověřeno dohledem nad úřadem desek zemských, takže se řada nesrovnalostí v řízení zemského soudu musela řešit přes něj.¹⁵⁶

K dokonalému přehledu agenta o soudních záležitostech hraběte Verduga přispěla také jeho role prostředníka v rámci komunikační sítě, která spojovala všechny pražské a vídeňské právní poradce, informátory a známé hraběte, neboť mu procházely rukama všechny dopisy putující mezi hrabětem a jeho služebníky a známými. Tyto dopisy měl agent za úkol nejen předat, ale také seznámit se s jejich obsahem a informace v nich obsažené předávat ostatním článkům hraběcího právního aparátu. Zároveň se očekávalo, že se podle nových informací správně zařídí a připraví na nově vzniklou situaci. Stejně tak ale věděl agent o pohybu a obsahu dopisů, jež si vyměňovali hraběcí zaměstnanci navzájem, aby o nich mohl referovat ostatním a každý hraběcí právník a úředník tak věděl o pohybech druhých. V neposlední řadě

¹⁵⁵ „Hierbey kommet ein abschrift deß Kropfischen revisionsgegenbericht, welcher man aber, weil es nit stylt wäre, ungehindert ich bey der königlichen stadthalterey um die communication in Eüer Gnd. nahmen einkommen, von derselbigen canzley nit folgen hat wollen lassen, sondern es hat mein schwager selbe zugefallen durch seinen amanuensen...“ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 24. 2. 1669.

¹⁵⁶ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 15. 11. 1668 či 24. 3. 1669.

disponoval agent svěřenými Verdugovými financemi, a tudíž bylo v jeho kompetenci platit jménem hraběte za provedené úřední úkony, případně zpětně proplácet prokurátorovy či Machtovy náklady.

Na postu pražského agenta se ve službách hraběte Ferdinanda Johanna Verduga vystřídali dva členové rodiny Pichlerů, otec a syn Lukáš a Augustin. K získání úřednického místa ve šlechtických službách mohla být užitečná nejen doporučení vlivných a věrohodných známých šlechtice. Jako záruka mohl platit také původ a příslušnost k rodině s dobrým jménem, jež se již ve službách daného šlechtice osvědčila. S rodinou Pichlerů udržoval hrabě zvláštní vztah již od dob Lukáše Pichlera, a že se jeho nástupcem stane jeho syn, který navíc následoval otcovy šlépěje v úřednické kariéře u české komory, bylo nasnadě. S hraběcí rodinou udržovala písemný styk dokonce i Lukášova manželka Apolonie, a to jak za jeho života, tak dokonce i po jeho smrti.¹⁵⁷ Jedním z důvodů pokračujícího kontaktu mezi hrabstvem a vdovou Apolonií Pichlerovou byla směnka z roku 1666, podle které hraběnka Verdugová v roce 1669 dlužila Apolonii již 1000 zlatých.¹⁵⁸ Zmíněný dluh splácelo hrabstvo ještě v roce 1672.¹⁵⁹ Potom co se do Verdugových služeb dostal Lukášův a Apoloniin syn Augustin Pichler, nezapomněl mu hrabě vždy na závěr svých dopisů připojit pozdravení paní matce. Záruka spolehlivosti plynoucí z rodinného původu se osvědčila také v případě hofmistra mladého hraběte Franze Julia Verduga, kterým se stal na konci sedmdesátých let 17. století Zikmund Ignác Pichler, o jehož příbuzenském vztahu s Augustinem bohužel prameny mlčí.¹⁶⁰

Není příliš jasné, jakým způsobem se rodina Pichlerů dostala do přízně Verdugů. Je docela možné, že se podobně jako Machtův amanuensis Gebhard (původem doupovský poddaný) za pomoci své vrchnosti postupně vypracovali z doupovských či maš'ovských poddaných na pražské měšťany a královské úředníky, díky čemuž zůstávali i oni svou službou věrni svým bývalým pánům. Bohužel takové důkazy chybí.¹⁶¹ Stejně jako nevíme, zda se skutečně Verdugův doupovský poddaný Zachariáš Ignác Gebhard ze služby u doktora Machta vypracoval někam dál, musíme se smířit s tím, že se Pichlerovi objevují v pramenech ve službách Verdugů náhle, bez náznaku zpráv o jejich minulosti.

¹⁵⁷ Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, A. Pichlerová M. A. Verdugové 30. 5. 1657 a Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichlerová F. J. Verdugovi 23. 6. 1669.

¹⁵⁸ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 11. 7. 1668 či Tamtéž, W. Pichler (bratr A. Pichlera) P. Manitzerovi 30. 12. 1669.

¹⁵⁹ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 15. 1. 1672.

¹⁶⁰ KUBEŠ, J. *Tři pohledy*, s. 231.

¹⁶¹ Matriky narození, úmrtí a sňatků doupovského farního obvodu se v SOA v Plzni dochovaly od roku 1623. Ani v doupovských matrikách ze 17. století, ani v Berní rule záteckého kraje se neobjevuje příjmení Pichler ani žádné jemu podobné varianty. SOA v Plzni, Sběrka matrik západních Čech, římskokatolická fara Doupov, sign. 1 – 3, matriky z let 1623–1726; LIŠKOVÁ, M. (ed.). *Berní rula*, s. 98–108.

Lukáš Pichler pracoval jako agent od roku 1640 pro Francisca II. Verduga a již tehdy získal ono privilegium bydlet zdarma v jednom z verdugovských domů na Malé Straně.¹⁶² Někdy kolem roku 1649 začal Lukáše Pichlera jako svého pražského informátora využívat také Franciscův bratr Juan, a to především za svých pobytů v říši. Po Franciscově smrti v roce 1650 zůstal Juan se svým informátorem Lukášem Pichlerem nadále v kontaktu, ale teprve o rok později se rozhodl (v souvislosti se soudními spory, jež před ním vyvstaly s převzetím bratrovy pozůstalosti) navázat s ním po vzoru svého zesnulého bratra užší spolupráci a udělat z něj svého agenta, nebo-li, jak funkci svého nového zaměstnance zprvu nazýval, „*solicitor*“.¹⁶³

Po Juanově odstoupení Maš'ova synovci Ferdinandu Johannovi a jeho odchodu do Kolína nad Rýnem v roce 1655 přešel Lukáš plynule do služeb hraběte Ferdinanda Johanna Verduga, kde setrval až do své smrti v říjnu roku 1666.¹⁶⁴ Pro Verdugy tedy Lukáš Pichler pracoval celkem 26 let, z čehož 11 let své služby věnoval samotnému Ferdinandu Johannovi. Současně s prací agenta se Lukáš Pichler soustředil také na kariéru královského úředníka, neboť z jeho dopisů vyplývá, že minimálně na konci padesátých let vykonával funkci rady účtárny české komory („*verordneter rait rath bey böhmischen cammer buchhaltere*“).¹⁶⁵

Jako odměnu dostával, resp. měl Lukáš Pichler dostávat po celou dobu své agentské služby již od dohody s Juanem Verdugem pravidelný roční plat 75 zlatých (stejně jako doktor Macht) a možnost využívat k bydlení verdugovský pražský dům.¹⁶⁶ Ovšem i v jeho případě se Ferdinand Johann s vyplácením mzdy často zpozdil, či nahrazoval hotovost kvalitním doupovským sukнем apod.¹⁶⁷ Lukáš Pichler ovšem přispěl ke zdárnému průběhu soudních při hraběte Ferdinanda Johanna Verduga mnohem větší měrou, než se podle původní dohody od funkce agenta očekávalo, za což mu byla v červnu 1657 přislíbena stejná jednorázová odměna 2000 zlatých jako doktoru Machtovi.¹⁶⁸ Jeho přínos nad rámec agentských povinností vystupuje především ze srovnání jeho agentských dopisů s dopisy Augustina Pichlera. Augustin se totiž zřídkakdy pouštěl do rozboru Verdugovy sporné situace, a pokud se tak stalo, rozhodně neprováděl nějakou hloubkovou argumentační analýzu. Na rozdíl od jeho otce Lukáše, v jehož dopisech mají právní argumentace a rady, i když zřejmě méně fundované než

¹⁶² O využívání verdugovského pražského domu L. Pichlerem viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 9, inv. č. 154, dohoda mezi L. Pichlerem a J. Verdugem z 14. 8. 1651.

¹⁶³ Tamtéž; informátorské dopisy z předchozích let viz Tamtéž, léta 1649, 1650, 1651.

¹⁶⁴ Podle pozůstalostních akt vyřizovaných Lukášovým synem Václavem Pichlerem zemřel 14. 10. 1666 viz Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, pozůstalostní akta L. Pichlera.

¹⁶⁵ Tamtéž, obligace podepsaná F. J. Pichlerem 13. 6. 1657 a dopis L. Pichlera F. J. Verdugovi z 16. 4. 1658.

¹⁶⁶ Tamtéž, kart. 9, inv. č. 154, dohoda mezi L. Pichlerem a J. Verdugem z 14. 8. 1651.

¹⁶⁷ Tamtéž, kart. 26, inv. č. 340, účty L. Pichlera z 14. 5. 1659.

¹⁶⁸ Tamtéž, obligace z června 1657.

Machtovy, své platné místo. Zřejmě i z toho důvodu přislíbil hrabě Augustinu Pichlerovi jako odměnu za jeho agentskou službu spolu s právem přebývat v jeho pražském domě pouhých 24 zlatých ročně. Kromě toho Augustin nikdy nezískal zvláštní jednorázovou odměnu jako jeho otec, což může ovšem také souviset se skutečností, že za jeho působení nebyl žádný z velkých verdugovských soudních sporů doveden ke konci.

Augustin Pichler se stal Verdugovým agentem 29. července 1667. Ovšem ani on se nevěnoval pouze službě agenta, nýbrž jako jeho otec našel uplatnění u české dvorské komory, konkrétně jako účetní oddělení pro pivní a solnou daň.¹⁶⁹ O důležitosti jeho úřednické kariéry svědčí skutečnost, že se nadále nechal primárně oslovovat jako účetní dvorské komory. Také formulace v doporučení sepsaném hrabětem Ferdinandem Johannem, kterým chválil kvality svého agenta, ukazují na primární význam funkce královského úředníka. Nejenže se hrabě Verdugo v první řadě zmiňuje o Augustinovi jako o komorním úředníkovi, a potom teprve začíná vypočítávat jeho zásluhy jako agenta, ale také je třeba si všimnout, které zásluhy zmiňuje. Nevyzdvihuje přednostně oddanost, věrnost a spolehlivost, ctnosti, jež byly ceněny ve šlechtických službách, ale jeho faktickou schopnost vyřizovat úřední záležitosti a vést uspokojivě a bezchybně finance. Z uvedeného je patrné, že pro budování úřednické kariéry sice bylo výhodné mít ve vyšších společenských kruzích zastávce a patrona, ale velkou důležitost měly také vlastní schopnosti odpovídající dobovým požadavkům.

I přes existenci zmíněné rodinné přízně nevystupoval Augustin Pichler ve vztahu k hraběti tak suverénně jako doktor Macht. Ve své komunikaci s hrabětem Verdugem využíval často jako prostředníka jeho sekretáře Pavla Manitzera, zvláště v případě nějakých osobních záležitostí, netýkajících se agentské služby, jako byly například zprostředkované venkovské nákupy, žádosti týkající se pražského bydlení apod. Takového prostředníka Macht nepotřeboval ani v nejmenším. Vždy psal své prosby přímo hraběti. Jejich rozdílný přístup k Ferdinandu Johannu Verdugovi zřejmě souvisel s jejich různým společenským postavením.

Také vídeňský agent Sebastian Schott (†1688) působil od roku 1668 jako prodloužená ruka hraběte ve Vídni, kde dohlížel, urgoval a informoval o dokumentech čekajících na revizi českou dvorskou kancelář. Jeho úkoly ovšem úzce souvisely s činností české dvorské kanceláře a jejích úředníků. O vídeňských záležitostech potom podával zprávu do Prahy agentu Pichlerovi, který tyto informace shromažďoval, rozesílal a dál zpracovával. Tento vídeňský agent byl hrabětem najat kvůli vyřízení jedné konkrétní úřední záležitosti, a sice již

¹⁶⁹ Viz doporučení z 9. 12. 1670, ve kterém Ferdinand Johann potvrzuje kvality svého agenta. Zmiňuje se zde o něm mimo jiné jako o „*buchhalter bey dem königlichen trunksteure und saltzgefell amt im königreich böhaimb*“ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

zmíněné revize. Sebastian Schott je příkladem jakéhosi agenta a korespondenta z povolání, neboť od padesátých let 17. století spolupracoval spolu s dalšími informátory s vídeňským zpravodajem a agentem Georgem Gregorem Peringerem z Bernbergu, v rámci jehož „zpravodajské agentury“ zprostředkoval informace městským radám v Českých Budějovicích a Chebu. Se svými reporty se v letech 1653–1688 hlásil českobudějovickým střídavě z Řezna, Frankfurtu, Vídně, Prahy, Bratislavy, Ronšperku či Lavenburgu, ale od roku 1661 se trvaleji usadil ve Vídni (zřejmě v souvislosti se svým sňatkem) a po Peringerově smrti převzal jeho „zpravodajské žezlo“. Na úspěšnou zpravodajskou kariéru svého otce navázal také Jiří Ferdinand Schott († 1708).¹⁷⁰

Protože hrabě Verdugo kontaktoval Sebastiana Schotta až v souvislosti s projednáváním dvorské revize sporu s Martou Kropfovou o Guillermovy legáty, objevují se o tomto agentovi v korespondenci zmínky až od roku 1668. Zde se opět ukázaly schopnosti a význam doktora Matyáše Maxmiliána Machta z Löwenmachtu, který nejenže vystupoval jako schopný advokát, ale také jako informovaný muž s rozhledem a kontakty. Sebastiana Schotta si totiž původně najal doktor Macht jako svého vídeňského korespondenta, který mu posílal novinky z Vídně a zároveň byl připraven zasáhnout v případě, že vyvstala potřeba řešit nějaké záležitosti u dvora, neboť život a práce doktora Machta se neomezoval pouze na záležitosti hraběte Verduga. Zřejmě ne náhodou si advokáta Machta najala českobudějovická městská rada ve stejné době, kdy pro ni pracoval také Sebastian Schott.¹⁷¹

Současně s odesláním žádosti o revizi do Vídně na počátku roku 1668 proto informoval Macht o situaci také svého tamního korespondenta Schotta, který následně celý proces sledoval a zároveň jménem hraběte věc urgoval. Žádost přijali úředníci české dvorské kanceláře kladně, což byl první úspěšný krok ke zdárnému vyřízení revize. Sebastian Schott se tehdy osvědčil jako schopný člověk, což Macht nezapomněl ve svých dopisech hraběti Verdugovi zdůraznit, a hrabě se proto rozhodl využívat Schottových služeb i nadále, neboť vídeňská revize nebyla ještě zdaleka u konce.¹⁷² Z Machtova vídeňského korespondenta se tedy stal zároveň placený vídeňský agent hraběte Verduga. Z důvodu této dvojité role putovaly Schottovy dopisy jak k hraběcímu agentu Pichlerovi, tak k doktoru Machtovi.

Nemáme k dispozici konkrétní dohodu o spolupráci mezi hrabětem Verdugem a vídeňským agentem Sebastianem Schottem. Otázka, zda byl vídeňský agent odměňován

¹⁷⁰ ŠIMEČEK, Z. *Dva příspěvky*, s. 538–541.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 537

¹⁷² První zmínka o Machtovu korespondentu Schottovi viz SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 6. 5. 1668. Hrabě zásluhy Machtova korespondenta ocenil a projevil zájem o další spolupráci viz Tamtéž, koncept dopisu F. J. Verduga S. Schottovi z 15. 5. 1668.

pravidelnou předem definovanou sumou, či pouze příležitostně a podle námahy, kterou na Verdugův případ vynaložil, proto zůstane nezodpovězena. Jisté je, že za svou práci odměňován byl. V dopisech agenta Augustina Pichlera se ale objevuje zmínka pouze o dvou nesourodých částkách 21 a 9 zlatých, jež hrabě vyplatil agentu Schottovi zpětně za roky 1668 a 1669.¹⁷³ Zřejmě se nejednalo o předem dohodnutou pravidelnou platbu, neboť oněm 9 zlatým předcházelo Pichlerovo ujištění Schottovi, že s novým rokem může jistě očekávat „*pár dukátů za svou snahu*“, ačkoli si nebyl svým tvrzením zcela jist. Dodatečně se proto agent u sekretáře Pavla Manitzera ujišťoval, zda takovým jednáním nepřekročil své pravomoci.¹⁷⁴

Mnohem méně informací se dochovalo o druhém Verdugovu vídeňském agentovi Jiřím Fridrichu Schierelovi, který se do hraběcích záležitostí zapojil na přelomu let 1670 a 1671 v souvislosti se závěrečným vyúčtováním nákladů na dvorskou revizi, kdy hrozila ztráta kauce uložené u české dvorské kanceláře.¹⁷⁵ Pravděpodobně se jako v případě amanuensa Zachariáše Ignáce Gebharda jednalo o (bývalého) doupovského poddaného, neboť v doupovské matrice je z 18. března 1644 záznam o křtu dítěte jménem Jiří Fridrich Schierel.¹⁷⁶ Služby tohoto agenta hrabě také očividně využíval jenom kvůli vyřízení jedné konkrétní záležitosti, a sice zmíněné kauce u české dvorské kanceláře. To vše zřejmě mimo jiné z důvodu, že byl Jiří Fridrich Schierel v bližším kontaktu se sekretářem české dvorské kanceláře Gervasiem Wilhelmem Gollenem, jenž měl otázku Verdugovy kauce na starosti. Proto vystupují ve sledované korespondenci od roku 1671 oba vídeňští agenti současně, neboť každý byl pověřen jiným druhem úkolů.

III.3.4 Machtův amanuensis

Nejméně výrazný článek hraběcího právníckého aparátu tvořili pomocníci doktora Machta, kteří se tak jako jeho pravá ruka stali nepřímými i služebníky hraběte Verduga. O prvním Machtově amanuensovi, jenž během sledovaného období působil v jeho službách, nemáme příliš informací. Jmenoval se Gotfried Ignaz Schran a z dochované korespondence

¹⁷³ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 15. 11. 1668.

¹⁷⁴ „... *hab ich ihm* [Sebastian Schott – pozn. autorky] *vertröstet, daß zum Neuen Jahr wegen bißhero gehabter mühehaltung in obiger sach mit nechstem ein paar ducaten zur remuneration folgen wurden, hoffe daran recht gethan zu haben.*“ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler P. Manitzerovi 29. 12. 1669.

¹⁷⁵ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 28. 12. 1670.

¹⁷⁶ V německy psaném matričním záznamu se vyskytuje latinská verze tohoto jména, tedy Georgine Fridericus Schierel. Pokřtít ho nechali přímo v Doupově rodiče Johann a Caterina Schierelovi. SOA v Plzni, Sběrka matrik západních Čech, římskokatolická fara Doupov, sign. 1, matrika z 1623–1726.

vystoupil pouze jednou v roce 1660, aby jménem svého pána doktora Machta potvrdil přijetí darovaného kusu doupovské divočiny.¹⁷⁷

V případě amanuensa druhého můžeme využít o něco širší arzenál informací. Postavou Zachariáše Ignáce Gebharda se potvrzuje výše naznačená provázanost Machtových pomocníků s hrabětem. Tento člověk pocházel z řad Verdugových doupovských poddaných a ke svému původu se nezapomněl hlásit po celou dobu svého pražského působení.¹⁷⁸ Poddanský vztah k hraběti totiž výrazně ovlivňoval Gebhardův život i po jeho odchodu z Doupova do Prahy. I když opustil rodné panství, aby se se souhlasem své šlechtické vrchnosti věnoval úřednické kariéře, jeho poddanství a z něj plynoucí povinnosti vůči hraběti tím neskončily. Když se například Gebhard rozhodl najít si nového zaměstnavatele a stávající službu u doktora Machta kvůli jeho nesnesitelné ženě opustit, ještě než podnikl jakékoli kroky, požádal v dopise hraběte jako svou vrchnost o svolení.¹⁷⁹

Toto zdánlivě svazující a nesvobodné poddanské postavení s sebou ale naopak neslo řadu výhod v podobě šlechtického patronátu. V první řadě ono skvělé místo u kvalitního a uznávaného advokáta nezískal Gebhard náhodou, ale jistě právě díky přímluvě svého pána. Během let Gebhardovy služby nad ním potom hrabě osobně či skrze svého sekretáře držel ochrannou ruku, stejně jako své ostatní úředníky ho na velké svátky obdarovával na přilepšenou a podobně jako ostatní Verdugovi pražští úředníci čerpal Gebhard mnoho výhod ze svých dobrých vztahů s venkovem. Životní osudy doupovského poddaného Zachariáše Ignáce Gebharda by posloužily jako užitečná sonda o významu role šlechtické vrchnosti v úřednické kariéře poddaných.

Jako Machtův pomocník působil Gebhard přibližně od roku 1664. Jeho úkolem bylo pomáhat tomuto staroměstskému advokátovi s právníkou agendou, tzn. že pracoval jako jeho písař a sekretář a často také jako jeho poslíček v pražských záležitostech. Většina Machtových dopisů hraběti z doby po roce 1664 je psána Gebhardovou rukou. Jen výjimečně psal Gebhard hraběti Verdugovi pracovní dopisy svým vlastním jménem. Taková situace nastala pouze v

¹⁷⁷ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, G. I. Schran F. J. Verdugovi 23. 12. 1660.

¹⁷⁸ Pravděpodobně se narodil v lednu roku 1649 v Doupově. Podle doupovské matriky bylo 22. ledna 1649 křtěno dítě jménem Zachariáš rodiči Johannem a Barbarou Gebhardovými. Žádné dítě křtěné jmény Zachariáš Ignác, jak se mladý amanuensis ve svých listech podepisoval, se v doupovských matrikách nevyskytuje. Jako nejpravděpodobnější záznam o jeho křtu se zdá právě ten z 22. ledna 1649.

¹⁷⁹ „*Beynebenst habe auch Euer hochgräfliche gnaden unterthänig gehorsambist bitten wollen, weilien ich eine kurtze zeit hero von der frau cantzlerin [manželka M. M. Machta z Löwenmachtu – pozn. autorky] also verfolget werde undt sie mir so sehr auffsetzig ist, da ich doch nicht wissen khan auß waß ursachen, daß ich es in die länge nicht mehr erdulden khan, Euer hochgräfliche gnaden geruheten mir gnädigst doch ohne gehorsambisten maßgeben zuvergunstigen, damit ich eine zeitlang etwan bey einem andern herrn mir eine gelegenheit [...] außzuforschen und zu dienen, von Euer hogräflichen gnaden gnädige erlaubnis erlangen möchte.*” SOA v Plzni, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, Z. I. Gebhard F. J. Verdugovi 9. 7. 1670.

případě, kdy doktor Macht opustil na delší dobu kancelář, aby například navštívil vicekancléře Šternberka v Zásmukách. Tehdy Gebhard jako advokátův zástupce informoval hraběte o situaci v kanceláři, resp. o skutečnostech, které mu byly známy, svým jménem. Nad dopisy adresovanými přímo hraběti převažují dopisy druhému Gebhardovu patronovi, hraběcímu sekretáři Pavlu Manitzerovi, se kterým se Gebhard neostýchal řešit své osobní záležitosti, především otázku financí a venkovských nákupů.

Nastaly jediné dva případy, kdy se Machtův amanuensis obrátil s osobně laděným dopisem přímo na hraběte. Hned v prvním dopise, který se z jeho pražské služby dochoval, si dovolil poslat Ferdinandu Johannovi poděkování za dárek k novému roku a přidat přání a obrázek k jeho narozeninám, to vše zaobaleno do hromady košatých barokních zdvořilostních frází a omluv za svou troufalost.¹⁸⁰ Na dlouhou dobu to byl také poslední dopis putující od Gebharda na Doupov, neboť trvalo několik let, než prokázal svoje schopnosti a způsobilost k zastupování svého zaměstnavatele. Osobní záležitost se objevila symbolicky také v posledním Gebhardově dopise hraběti z Machtovy kanceláře. Jednalo se o již zmiňovanou žádost o vrchnostenské povolení opustit službu.¹⁸¹

III.3.5 Sekretář Manitzer

Jako posledního služebníka hraběte Verduga uveďme jeho doupovského sekretáře Pavla Manitzera. Od ostatních výše popsaných úředníků se sice lišil svým trvalým pobytem v blízkosti hraběte Verduga, nicméně i on se výrazně podílel na fungování Verdugova právního aparátu a ovlivňoval průběh jeho soudních sporů (podobně jako swéerts-sporckovský hofmistr Tobiáš Antonín Seeman, jenž se také nemohl osobně účastnit všech úředních úkonů, a přesto představoval pro hraběte důležitý a nepostradatelný spojovací článek práce ostatních právníků a úředníků). Pavel Manitzer neaspiroval na tak důležitou pozici ve vztahu k hraběcím soudním sporům, neboť jako Verdugův sekretář měl jiné práce dost, nicméně se dobře osvědčil alespoň v přechodné době, kdy hraběti chyběla jeho pražská prodloužená ruka – agent.

Po smrti Lukáše Pichlera v roce 1666 nastalo jednoleté období bez pražského agenta, během kterého se věci řešily provizorně. V této době se také na okamžik z pramenů jako pražský informátor vynořuje muž jménem Johann W. Schneider, který ovšem vzápětí mizí.¹⁸² Ani nástupem Augustina Pichlera do agentské služby v červenci roku 1667 se situace ze dne

¹⁸⁰ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, Z. I. Gebhard F. J. Verdugovi 18. 1. 1665.

¹⁸¹ Tamtéž, Z. I. Gebhard F. J. Verdugovi 9. 7. 1670.

¹⁸² Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 26. 1. 1667; Tamtéž, J. W. Schneider F. J. Verdugovi 27. 1. 1667.

na den nevrátila do starých kolejí. Novému agentovi jistě muselo nějakou dobu trvat, než se úplně seznámil s prací pražského hospodáře, zorientoval se ve spleť soudní situaci hraběte Verduga a dostal všechny své povinnosti plně pod kontrolu. Právě v tomto období bez agenta a v přechodné době, než se nový agent Augustin Pichler zapracoval, vypomohl sekretář hraběti Verdugovi s organizací pražských záležitostí, starostí o soudní akta a finance. Velkou pomoc představoval v té době také samotný Macht, který naštěstí věděl hodně o pražských záležitostech hraběte a ochotně, zřejmě nad rámec svých povinností, hraběti v této přechodné době pomáhal.

Sekretář Pavel Manitzer pracoval pro hraběte minimálně od roku 1666, z té doby se alespoň zachovaly první Manitzerovy účty, ve kterých se mimo jiné objevují položky související s jeho pražskou cestou. Podle těchto účtů a podle jednoleté služební dohody z roku 1670 měl sekretář dostávat ročně vyplaceno 100 kop grošů míšeňských (116 zlatých 40 krejcarů) a k tomu výživné na jeho služebních cestách, které se uskutečňovaly převážně do Prahy, výjimečně do Plzně a zřejmě taky do blízkého okolí Doupova.¹⁸³

Jeho pracovní náplň tvořilo, jak již sám název jeho funkce napovídá, především starat se o písemnosti hraběte Ferdinanda Johanna Verduga. Sepisoval hrabětem nadiktované dopisy, měl na starosti Verdugovu pečeť, opisoval potřebné dokumenty, pořádal příchozí dopisy a v nepřítomnosti hraběte sám vyřizoval jeho korespondenci. Na svých pražských cestách potom sekretář kontroloval stav pražských majetků hraběte Verduga, vybíral nájem od správců hraběcích domů a vyplácel odměny pražským úředníkům a agentovi prostředky na nutné opravy a chod domů a vinohradu.¹⁸⁴ Během svých návštěv v Praze především dohlížel na činnost agenta Augustina Pichlera, zvláště na jeho finanční hospodaření. Svými úkoly tehdy zasahoval do agentových pravomocí. Poslední dochované účty informují o Manitzerově cestě do Prahy v říjnu 1668. Od tohoto roku zřejmě jezdil sekretář Manitzer do Prahy méně často, neboť schopnosti Augustina Pichlera se během jednoho roku jeho služby dostatečně osvědčily. Nicméně součástí sekretářových povinností zůstal dohled nad právními písemnostmi, především těmi, které procházely hraběcí kanceláří.¹⁸⁵ Tento rozměr šlechtické úřední služby tedy nadále zůstal v popisu současně sekretářovy i agentovy práce. Alespoň tedy do konce roku 1670, kdy Pavel Manitzer opustil službu u hraběte a stal se městským úředníkem v Kadani.¹⁸⁶

¹⁸³ Tamtéž, vyúčtování Gebhardovy a Manitzerovy cesty do Plzně 2. 12. 1666.

¹⁸⁴ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 335, účty P. Manitzera z 5. 12. 1667, 16. 3. 1668 a 9. 11. 1668.

¹⁸⁵ Tamtéž, pracovní dohoda mezi P. Manitzerem a F. J. Verdugem z 1. 3. 1670.

¹⁸⁶ Tamtéž kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 11. 1. 1671 a Tamtéž, kart. 25, inv. č. 335, P. Manitzer M. A. Verdugové z Kadaně 9. 8. 1671.

Dobře fungující právní aparát, jak již bylo řečeno, měl zajistit svému pánovi úspěšné zvládnutí všech nástrah soudního řízení, a to především svou schopností spolupracovat a pružně reagovat na nečekané situace, jež často zapříčinila nepřítomnost hraběte Verduga v centru dění. Úkolem sehrané skupiny právníků a agentů bylo minimalizovat dopad této Verdugovy nevýhodné pozice bez toho, aby museli porušit právo hraběte plně řídit své záležitosti a rozhodovat se na základě všech dostupných informací.

Pružně reagovali Verdugovi pražští právní poradci například v únoru roku 1670, když chtěl hrabě v Praze dopisem zastihnout hraběte Pöttinga. Ferdinand Johann Verdugo list sepsal a odeslal nezapečetěný do Prahy agentovi, pouze s přiloženou volnou, tzv. „létající“ pečetí („*sigillum volans*“). Toto byl běžný postup zajišťující, aby důležitá korespondence plynula rychle, ale reagovala na skutečně aktuální situaci, berouc tak v potaz nejnovější informace vztahující se k danému problému. Nezapečetěné psaní tak měli agent případně některý z právníků možnost ještě před definitivním odesláním adresátovi pozměnit (s automatickým předběžným souhlasem hraběte). Zmíněný Verdugův dopis z února 1670 dorazil do Prahy příliš pozdě, takže hraběte Pöttinga již nezastihl. Díky použití létající pečete měl doktor Macht možnost podle obsahu dopisu odvodit, že již není vhodné onen konkrétní dopis odesílat za Pöttingem do Vídně. Hrabě totiž své psaní formuloval do situace, kdy bude Pötting pobývat v Praze, čímž se stalo pro odeslání do Vídně nepoužitelným. Macht ho mohl včas zachytit a vrátit hraběti Verdugovi zpět. Samozřejmě se Macht nejdříve informoval o aktuální situaci kolem problému, jež chtěl hrabě Verdugo svým dopisem řešit, takže mohl hraběte zároveň s vráceným psáním ujistit, že zbývá dost času na vytvoření dopisu nového, tentokrát mířeného do Vídně.¹⁸⁷

Samozřejmostí bylo také zastupování ostatních členů právního aparátu v případě, že onemocněli, nebo byli zaneprázdněni. Především doktor Macht často delegoval některé své úkoly na agenta Pichlera (ostatně být po ruce advokátům a prokurátorům se ode něj jako od agenta podle dohody formulované Juanem Verdugem v roce 1651 vlastně očekávalo),¹⁸⁸ a to zvláště úkoly týkající se komunikace s hrabětem. Augustin Pichler nejednou ve svých dopisech hraběti Verdugovi tlumočí Machtovy zprávy a názory v podstatě z příkazu samotného doktora Machta.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 17. 2. 1670.

¹⁸⁸ Tamtéž, kart. 9, inv. č. 154, dohoda mezi L. Pichlerem a J. Verdugem z 14. 8. 1651.

¹⁸⁹ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 30. 12. 1668 a 22. 9. 1670.

Všichni právní poradci, agent a sekretář byli v neustálém spojení, informovali se navzájem o krocích, které ve Verdugových záležitostech podnikli, a o svých názorech a představách, jak pokračovat. V tomto vzájemném kontaktu se uplatnil jako prostředník Verdugův agent, jak bylo popsáno výše. Výjimkou nebyly také různé porady a konzilia všech právních poradců. Neustálá informovanost totiž podmiňovala jejich bezchybnou spolupráci, která měla fungovat přesně jako jeden hodinový stroj, aby všechno bylo vyřízeno včas a aby se žádné kroky neprováděly zbytečně. V neposlední řadě se od takového právního aparátu očekávalo, že bude pracovat průhledně, aby hrabě věděl o každém jejich kroku a mohl včas zasáhnout a ovlivnit jejich práci podle svých vlastních představ. V tomto momentě se opět ukazuje důležitost agenta pro funkční spolupráci všech Verdugových právníků, neboť agent působil jako prostředník nejen ve vzájemné komunikaci mezi samotnými služebníky, ale také mezi nimi a hrabětem.

Opět je třeba připomenout, že tento popis fungování hraběcího právního aparátu má být pouze ideálním obrazem. Jedná se spíše o popis maximálních očekávání, která do něj hrabě Verdugo vkládal. Z pochopitelných důvodů se vlivem lidského činitele, od přírody náchylného k omylům, praxe od ideálu leckdy lišila. Ve sledované korespondenci není čas od času nouze ani o příklady nedorozumění a vzájemného nepochopení. Nicméně úsilím všech zúčastněných bylo takové situace eliminovat, a to za použití výše popsaných prostředků komunikace a kooperace.

Jak budou jeho právníci a agenti spolupracovat, záleželo také na vkladu samotného hraběte. V první řadě bylo nutné vybrat a zařadit mezi své právní poradce vhodné lidi, takové, kteří budou schopni spolupráce. Potom bylo na Verdugovi, aby předem správně a především jednoznačně delegoval každému z článků svého aparátu úkoly tak, aby vznikl minimální prostor pro jejich soupeření. Tento prvek zanedbal při vytváření své právní sítě hrabě František Karel Swéerts-Sporck, mezi jehož advokáty potom docházelo k častým konfliktům, jež omezovaly hladký průběh soudního procesu. Hrabě Verdugo naopak předem určil hlavní roli ve svém aparátu advokátu Machtovi, a prokurátoři proto vstupovali do hraběcích služeb s jasnou představou o tom, v jaké pozici budou vůči ostatním Verdugovým právním pomocníkům vystupovat. Hrabě Ferdinand Johann Verdugo si naštěstí pro něj vybral jako svého hlavního advokáta odborníka na slovo vzatého, k jehož názorům se vždy bez obav přikláněl, a tak během jejich dlouholeté spolupráce nevznikla ani záminka předem určený systém autorit měnit.

Výhodou takového rozvětveného právního aparátu byla schopnost sama sebe kontrolovat. Jeho jednotliví členové dozírali na sebe navzájem a prováděli to s naprostou

přirozeností a bez nějakého donucení. Zřejmě v tom ani nebyla přítomna žádná zákeřná touha donášet na druhé a škodit jim. Šlo spíše o jakousi sobeckou podstatu zakořeněnou v lidské přirozenosti, jež hájí přednostně zájmy sebe sama. Nebylo tudíž možné, aby jeden z právníků udělal chybu a hrabě se o ní nedozvěděl, a tak se každý z pražských úředníků takových chyb střežil, natož aby uškodil Verdugovým zájmům nějak úmyslně, neboť věděl, že ostatní členové právníké sítě mu takový čin provést nedovolí. Ne beztrestně. Opět se zde ukazuje důležitost propracovaného systému komunikace, ve kterém každý znal pohyby všech ostatních. Proto mohl hrabě Verdugo svým právním poradcům důvěřovat a kontrolovat jejich činnost pouze na dálku, a to prakticky bez obav.

Samoregulační systém právníké sítě hrabě samozřejmě posiloval i vlastní kontrolou, a pokud neměl možnost provést ji osobně, delegoval příležitostný dozor na své prostředníky. Prostředníkem mohl hrabě jmenovat například některého z doupovských úředníků, jako to udělal v přechodném období bez pražského agenta, kdy do zemské metropole posílal svého sekretáře Pavla Manitzera (viz výše). Důvěru také vkládal v některé příbuzné, kteří v raném novověku, v době přísné sociální stratifikace a společenského odstupu jednotlivých vrstev společnosti, tvořili většinu okruhu šlechticových přátel.¹⁹⁰ Ferdinand Johann Verdugo svěřoval drobné úkoly týkající se dohledu nad svými pražskými záležitostmi příbuzným z manželčiny strany, konkrétně jejím sourozencům Wolfgangu a Ludmile Marii Alžbětě Libštejnským z Kolovrat.

Libštejnští z Kolovrat vlastnili statky nedaleko Doupova. Wolfgangovi patřilo v této době panství Malá Černoc a díky sňatku s Annou Barborou Prollhoferovou z Burgersdorfu také Luka a Verušičky. Druhý a nejstarší z bratrů Maxmiliány Apolonie Jaroslav Julius Libštejnský z Kolovrat zdědil po otci panství Libořice a v roce 1668 vysoudil na Maxmiliáně Apolonii také statek Železnou z pozůstalosti jejich matky. Poslední ze sourozenců Ludmila Alžběta Marie zůstala až do roku 1673 svobodná, takže ve sledované době pobývala u jednoho ze svých bratrů, pravděpodobně u mladšího Wolfganga, neboť agent Pichler slečnu Ludmilu často zmiňuje v souvislosti s panstvem na Lukách.¹⁹¹

Sourozenci Libštejnští z Kolovrat se s rodinou své sestry Maxmiliány Apolonie často stýkali a udržovali poměrně blízký vztah (vyjma nejstaršího Jaroslava Julia, jenž z korespondence vystupuje jen v souvislosti se soudním sporem o statek Železná). V praxi to

¹⁹⁰ O mnohovrstevném významu raněnovověkého pojmu „přítel“ MAŤA, P. *Svět*, s. 641–656 a BŮŽEK, Václav. „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku. ČČH 100, 2002, s. 229–264. ISSN 0862-4356.

¹⁹¹ BORŮVKA, V. *Rodopis*, s. 72–73. Slečna Ludmila např. viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 8. 11. 1668 či 15. 11. 1668.

znamenal, že se často navzájem navštěvovali a v lecčems si vypomáhali. Udržování těchto sourozeneckých vztahů došlo až tak daleko, že když v roce 1677 Ludmila Marie Alžběta, v té době již provdaná ze Štampachu, zemřela, pohřeb jí vystrojila Maxmiliána Apolonie na Doupově, místo aby se o ni postaral její stále ještě žijící manžel Erasmus Kryštof ze Štampachu a pohřbil ji na svém severozápadočeském panství Mlýnce.¹⁹² Wolfgang své sestře Maxmiliáně Apolonii Verdugové také velice vypomohl se správou majetku a výchovou dětí v období po smrti jejího manžela Ferdinanda Johanna.¹⁹³ Vztahu obou rodin si byl vědom také agent Augustin Pichler, jenž nejednou posílal ovoce z Verdugova pražského vinohradu nejen mladému panstvu na Doupov, ale také na Luka.¹⁹⁴

Hrabě Ferdinand Johann proto neváhal využít příležitostných cest Wolfganga či slečny Ludmily do Prahy do jejich domu na Starém Městě pražském, aby získal lepší přehled o činnosti svých právníků a vyřešil některé vážnoucí záležitosti.¹⁹⁵ Nejčastěji se jednalo o předání financí potřebných k chodu Verdugových pražských domů a hladkému průběhu jeho soudních sporů, předání hraběcích instrukcí a získání informací z jiného zdroje než od vlastních úředníků.¹⁹⁶ Hrabě Verdugo si také vážil názorů Wolfganga Libštejnského z Kolovrat, takže se od něj nejednou dožadoval posouzení situace a případného včasného zásahu. V takových případech přijížděl Wolfgang do Prahy bez konkrétních Verdugových instrukcí, jak v pražských záležitostech postupovat. Ferdinand Johann nechával rozřešení situace na jeho nejlepším svědomí.¹⁹⁷

III.4 Instituce známostí a přímluvců - nižší a vyšší úředníci Království českého

Postupme nyní k širšímu okruhu lidí, které hrabě Verdugo „využíval“ v průběhu svých soudních sporů. Nejedná se již o jeho vlastní placené služebníky, nýbrž o různé skupiny známých a přátel či patronů, s nimiž úmyslně udržoval hrabě stálý kontakt pro případ, že by potřeboval využít jejich služeb.¹⁹⁸ Z přátel z řad příbuzenské přízně vypomáhali hraběti

¹⁹² BORŮVKA, V. Rodopis, s. 72–73.

¹⁹³ KUBEŠ, J. Tři pohledy, s. 231.

¹⁹⁴ „...für die junge herschafft zu Luck habe auch ein trauben oder 10 mit etwas pfersigen ubergeben. Hoffe Euer gnaden werden diese außgab für genehm halten.“ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 20. 9. 1668.

¹⁹⁵ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 29. 9. 1669.

¹⁹⁶ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 15. 11. 1668 či 10. 12. 1668 a Tamtéž, A. Pichler P. Manitzerovi 3. 11. 1669.

¹⁹⁷ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 15. 4. 1668, 16. 2. 1670 či 26. 4. 1671.

¹⁹⁸ O podobné, ovšem ambicióznější šlechtické komunikační síti, jež vyžadovala stálé posilování viz SMÍŠEK, Rostislav. *Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století*. *Theatrum historiae* 9, 2001, s. 333–356. ISSN 1802-2502.

Verdugovi bratr a sestra jeho ženy Maxmiliány Apolonie. Jejich vztah byl tak důvěrný, že se hrabě neostýchal přenechat mu dohled nad jeho vlastními služebníky v Praze.

Další skupinu známých si hrabě udržoval kvůli jejich odborným právnickým znalostem, neboť kromě rad vlastních advokátů bylo obvyklé a přínosné vyslechnout také názory jiných odborníků, kteří by mohli přinést nový pohled na věc. S těmito poradními advokáty nebyl hrabě vázán smluvně. Většinou se jednalo o známé jeho vlastních advokátů či agentů a díky této známosti byli hraběti ochotni poradit prakticky bez nároku na honorář. Samozřejmě že jejich pomoc nakonec následovala odměna. Z pramenů ale není jasné, zda si výši odměny určovali sami advokáti, či zda jim hrabě Verdugo vyplatil částku podle svého uvážení.

K oficiální poradě s jinými než „vlastními“ advokáty (hrabě tento akt ve svém dopise nazývá konsiliem) přistoupil hrabě Verdugo až v roce 1671 zřejmě proto, že se tehdy schylovalo k závěru nekonečné soudní pře s hrabětem Michnou z Vacínova a hrabě nechtěl ponechat nic náhodě. V žádném případě nechtěl riskovat prohru a ani další protahování sporu. Proto požádal další dva zemské advokáty Kašpara Augusta Zobela a Pichlerova švagra Jana Zikmunda Schmertzela, aby pročetli michnovské dokumenty a sepsali posudek o této právní situaci a jejím možném řešení.¹⁹⁹

Další dva členové verdugovského právního kolektivu ovšem způsobili, že se stala koordinace činnosti všech advokátů ještě složitější. Hrabě proto ve svých dopisech do Prahy několikrát nabádal a připomínal, jak se má s michnovskými akty naložit. Nejprve je měl přecíst doktor Macht jako Verdugův hlavní advokát. Ten ovšem musel reagovat pružně a být s akty hotov co nejdřív, neboť akta měla poté putovat k doktoru Zobelovi a následně k doktoru Schmertzelovi. Za stejnou dobu, kterou se obvykle soudním spisům věnoval doktor Macht, museli najednou stihnout svou práci advokáti tři.²⁰⁰

Dalším okruhem lidí, se kterými hrabě přišel do styku při svých soudních patáliích a kteří mu mohli pomoci, byli nižší úředníci desek zemských. S těmito úředníky se dostáváme na pole raněnovověkých klientských vztahů, jejichž rozmanitost a neuchopitelnost se stupňuje s postupnou byrokratizací státu. Patronát se ve druhé polovině 17. století neomezoval pouze na vysokou aristokracii na nejvyšších úředních postech Království českého. Výhodná pozice v mocenském aparátu státu poskytovala sílu a možnosti také nižším úředníkům či obyčejným kancelistům. Ti mohli jako patroni poskytnout svým klientům jakékoli výhody, jež plynuly z

¹⁹⁹ Hrabě instruuje doktora Machta, že má spolupracovat s advokáty Schmertzlem a Zobelem viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, koncept dopisu F. J. Verduga M. M. Machtovi z Löwenmachtu z 15. 4. 1671. Jména obou advokátů jsou v seznamu zemských prokurátorů a advokátů vytvořeném Lenkou Burdovou viz BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 373.

²⁰⁰ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, koncepty dopisů F. J. Verduga M. M. Machtovi z Löwenmachtu z 6. 6. 1671 a 13. 6. 1671.

jejich pravomocí, pozice v úřadě a přístupu k důležitým informacím. Klienti své patrony využívali k získání nerůznějších výhod a zdrojů sociální prestiže, od kariérního postupu, který zdůrazňuje Petr Maťa, až po obyčejnou výhru soudního sporu a zachování vlastního majetku u těch méně ambiciózních z řad české šlechty.²⁰¹

Na rozdíl od všech ostatních skupin Verdugových právních spolupracovníků si hrabě tyto úředníky nevybíral podle vlastního uvážení, na základě příbuzenského vztahu, společných známých či očekávaného přínosu. Úřad soudním případům hraběte Verduga přiřadil úředníka podle jeho funkce. Vybraný úředník potom s hrabětem na případu spolupracoval, protože mu to přikazovala jeho úřední povinnost. Míru úředníkovy pomoci ovšem jeho profesní povinnost také omezovala.

Přestože byla role nižšího úředníka zdánlivě pevně a neměně definována, vyplatilo se udržovat s ním dobré vztahy. Praxe totiž dávala prostor také úředníkovi vlastní vůli, což mohlo zapříčinit jeho rozdílný přístup k soudním záležitostem různých soudících se šlechticů. Nebylo neobvyklým jevem, když úředník svou úřední povinnost mírně překročil, jak uvidíme také později u českého deklamátora Christena a jeho role v soudních řízeních Swéerts-Sporcků. Hrabě Verdugo si byl vědom možností, které mu poskytoval dobrý vztah s nižším úředníkem. Výhodu představovaly především informace, například o vnitřních záležitostech úřadu, které měly vliv na probíhající při. Takové informace o interních záležitostech úřadu a navrch rady, kterak na ně reagovat, sděloval doktoru Machtovi například německý deklamátor úřadu desek zemských Karel Ferdinand Schebel v souvislosti s opožděnou replikou Marty Kropfové.²⁰² Člověk se z úst známého úředníka mohl také s předstihem dozvědět obsah úředního oznámení ještě před jeho zveřejněním, což mu umožnilo pohotověji jednat.

Ve výjimečných případech se také zemský úředník stal neoficiálním a tedy levnějším zprostředkovatelem úředních dokumentů. K takové službě chtěl v roce 1670 agent Augustin Pichler využít úředníka jménem Daniel (pravděpodobně se mělo jednat o komorníka desek zemských Jana Daniela Štočka).²⁰³ K nadcházející inrotulaci spisů ke sporu s panem Contrerasem měl pan Daniel hraběti předat zapsané výpovědi svědků. Když je ale Pichler přišel vyzvednout, zjistil, že si výpovědi již vyzvedl pan Contreras. Před agentem tehdy vyvstala otázka, jak se dál zachovat. Zbývala totiž jen výrazně dražší varianta vyzvednout výpovědi oficiální cestou a zaplatit taxu určenou příslušným úředníkům desek zemských, zodpovědným za výslech svědků a zápis výpovědí. Nakonec nechal agent rozhodnutí na

²⁰¹ O podobách a proměně klientských vztahů v rané novověku MAŤA, P. *Svět*, s. 657–678.

²⁰² Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 23. 9. 1666.

²⁰³ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 365.

doktoru Machtovi, který se měl nejdřív definitivně vyslovit, jestli bude výpovědi k inrotulaci potřebovat, či nikoli.²⁰⁴

O udržování výhodného kontaktu s nižšími úředníky se v Praze pro hraběte Verduga staral agent Augustin Pichler. (Zatímco starost o známosti v řadách vyšších úředníků Království českého připadla doktoru Machtovi, jak uvidíme později.) Nejúčinnějším prostředkem k zavázání si potřebného úředníka byl samozřejmě dar. Instituci daru v raně novověké společnosti by se patřilo věnovat speciální kapitole, neboť představovala jeden z hlavních prvků utváření sociálních vztahů. Naprosto očividného významu darů jako sociálních pojítek si všiml již v souvislosti s raně středověkou barbarskou společností Aron Gurevič a po stopách darovacích rituálů bychom mohli postupovat do minulosti ještě hlouběji.²⁰⁵

Dar ve společnosti podle antropologa Roberta F. Murphyho slouží buď k utužování vzájemného vztahu a přátelství, jedná-li se o výměnu daru srovnatelné hodnoty mezi rovnocennými partnery, nebo o vytváření a utužování vztahů podřízenosti a nadřazenosti v případě daru nesrovnatelně dražšího. Dárce nečekaně cennějšího daru dává najevo svou nadřazenost a svého podřízeného si tím zavazuje k loajalitě. Tak je to alespoň vnímáno druhou stranou, často jen podvědomě.²⁰⁶ Pierre Bourdieu zašel ve své teorii o podstatě darů ještě dál, když tvrdil, že každý dar je zlo. Podle něj se jedná o způsob, jak si někoho zavázat tím, že přijme povinnost dar oplatit.²⁰⁷

Této nepsané moci daru si byl vědom i hrabě a jeho úředníci. Když se přiblížil kritický moment soudní pře, nešetřil hrabě divočinou, křepelkami, případně rovnou penězi pro své potenciální přímluvce. Dary se rozdávaly také preventivně v dobách relativního klidu, a sice osobám, u kterých hrabě či jeho advokát doktor Macht tušili potenciál. S takovými osobami se udržoval alespoň písemný kontakt, k němuž posloužily jako záminky sváteční přání či gratulace k narozeninám, narození potomka a podobné životní milníky.²⁰⁸ Využívat dary k zajištění přízně ve správních či právních záležitostech bylo v raněnovověké šlechtické společnosti habsburské monarchie běžnou praxí. Současníci takové jednání, dnes bychom řekli úplatkářství, nejenže nevnímali nepatřičně, naopak ho považovali za důležitou

²⁰⁴ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z přelomu ledna a února 1670.

²⁰⁵ GUREVIČ, Aron. *Kategorie středověké kultury*. Praha, 1978, s. 170–172.

²⁰⁶ MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vydání. Praha, 2008, s. 138. ISBN 978-80-86429-25-0.

²⁰⁷ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha, 1998, s. 120. ISBN 80-7184-518-3.

²⁰⁸ K funkci daru v raně novověké společnosti, v tomto případě především jako konstitutivního prvku panovnického dvora, viz HIRSCHBIEGEL, Jan. *Gabentausch als soziales System? Einige theoretische Überlegungen*, Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Sonderheft 2, Ordnungsformen des Hofes, 1997, s. 44–56. ISSN 0941-0937.

a nedílnou součást sociálních vztahů. V následujících řádcích popíšeme, jak fungovalo ono obdarovávání v praxi, a poznáme, že jen výjimečně neslo takové negativní konotace, jaké bychom očekávali dnes.²⁰⁹

Udržováním hraběte Verduga v povědomí nižších úředníků byl pověřen pražský agent Augustin Pichler, který sám hraběti v dopisech připomínal, že je třeba posílit loajální pouto s nižšími úředníky desek zemských novým darem.²¹⁰ Nejčastěji z dopisů agenta hraběti Verdugovi vystupuje německý deklamátor Karel Ferdinand Schebel, jehož funkce mu nařizovala dohlédnout na shromažďování všech písemností určených k projednání soudem, tudíž být v neustálém kontaktu s oběma stranami sporu, sledovat, které dokumenty odevzdávají, a upozorňovat je na spisy chybějící. Jeho úřední povinnost mu zakazovala některou ze stran upřednostňovat či rozdávat vnitřní úřední informace a radit stranám v dalším postupu. Ovšem teorie se od praxe liší, a proto bylo v podstatě nutné mít situaci pojištěnou dobrými vztahy mimoúředního charakteru. Agent Pichler proto nejen čas od času žádal hraběte, aby pro nižší úředníky zaslal z Doupova zvěřinu, ale také je osobně navštěvoval či hostil. Například v září roku 1669 agenta doma navštívili deklamátor Schebel „*ještě s jiným dobrým přítelem*“ a odnesli si odtud šest hroznů z Verdugovy vinice.²¹¹

Kromě deklamátora, jenž měl na starosti inrotulaci soudních spisů, vystupují v korespondenci jmenovitě ještě dva nižší úředníci desek zemských. Depozitor a taxátor Jan Jiří Hoch byl důležitou postavou pro hraběte Verduga od roku 1672 v souvislosti s kaucí vloženou v revizní řízení, u které hrozilo, že nebude zpět vyplacena celá.²¹² Depozitorovým pravomocem byl ovšem v této věci nadřazen sekretář české dvorské kanceláře Gervasius Wilhelm Gollen, takže se Hochův přínos hraběti omezil více méně na poskytování informací.

Během svědeckého řízení ve sporu s panem Contrerasem navázal hrabě (potažmo jeho agent) kvůli informacím a přístupu k dokumentům kontakt s menším ingrosátorem desek zemských Jiřím Viehbergerem. K povinnostem menšího ingrosátora totiž mimo jiné patřilo zapisovat v úřadě výpovědi svědků, a proto se na jeho informace Augustin Pichler v roce 1669 v souvislosti s výslechem svědků odvolával.²¹³ Bylo s ním třeba počítat i při následném vyzvednutí sepsaných výpovědí, ale Verdugovi pražští úředníci se ho přeci jen pokusili obejít, aby se tak hrabě vyhnul placení úřadem určené taxy.²¹⁴

²⁰⁹ K darům jako běžným prostředkům prosazování svých úředních záležitostí např. VALENTA, A. *Lesk*, s. 135. O běžné přítomnosti úplatku u vídeňského dvora MAŤA, P. *Svět*, s. 80.

²¹⁰ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 11. 8. 1668.

²¹¹ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 29. 9. 1669.

²¹² Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 9. 3. 1672; Celé jméno a funkce čerpány z BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 315.

²¹³ Celé jméno a funkce čerpány Tamtéž, s. 347.

²¹⁴ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 15. 9. 1669.

Své známosti si Verdugo udržoval také mezi nejvyššími úředníky Království českého. Snažil se je na svou stranu získat již předem preventivně, neboť si správně dokázal odvodit, který z nich mu může být později nápomocen. Když se v roce 1656 stal nejvyšším sudím Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat, s nímž jako s komorním prezidentem již před tím doktor Macht často jednal, nesměl si hrabě nechat ujít příležitost k posílení své sociální pozice pro další průběh svých soudních sporů. V dopise upozorňujícím na Krakovského povýšení Macht hraběte Verduga doslova nabádá, aby Krakovskému z Kolovrat jako novému nejvyššímu sudímu zdvořilým psaním krátce pogrataloval, neboť ten si potom dá na Verdugových případech záležet.²¹⁵

Hrabě si své vlivné patrony vybíral samozřejmě především podle jejich funkce a úředního postavení, tedy podle toho, jestli mu budou v jeho záležitostech užiteční, či nikoli. Jeho výběr byl ale omezen. Ne všechny vlivné úředníky mohl Verdugo kontaktovat, jak si usmyslel. Vytváření těchto sítí přímluvců či patronů se řídilo určitými pravidly. Nebylo jednoduché spojit se s přímluvcem bez nějakého předchozího kontaktu, či jiného styčného bodu. Proto se hrabě Verdugo se svými žádostmi a připomínkami obracel na lidi, které sám znal, a nebo na ty, se kterými ho mohl blíže seznámit některý z jeho advokátů a úředníků. V tomto směru byl hraběti velice užitečný doktor Macht, který se například osobně znal s vicekancléřem české dvorské kanceláře Adolfem Vratislavem ze Šternberka, jehož často v létě navštěvoval na jeho venkovském sídle v Zásnukách.²¹⁶ O jeho známosti s komorním prezidentem, později nejvyšším sudím Království českého, Vilémem Albrechtem Krakovským z Kolovrat jsem se zmínila výše. Sám Ferdinand Johann Verdugo se znal například se sekretářem české dvorské kanceláře Johannem z Goltzu, jemuž v roce 1661 prodával své panství Mašťov (viz kapitolu o sporech F. J. Verduga). Takovou známost hrabě v sedmdesátých letech, kdy bylo třeba sledovat a ovlivňovat průběh vídeňské revize jeho soudního sporu, jako by pohledal.

Složitější situace nastala, když se v roce 1670, těsně před rozhodnutím vídeňské revize, stal novým sekretářem české dvorské kanceláře Gervasius Wilhelm Gollen.²¹⁷ S novým sekretářem bylo třeba co nejdříve navázat kontakt a dát o sobě vědět. Protože s Gollenem ani hrabě ani jeho právníci nikdy před tím nekomunikovali, získávání nové známosti při dvorské kanceláři se poněkud komplikovalo. Bylo třeba postupovat promyšleně a delikátně. Krátce po Gollenově nástupu do funkce napsal hrabě Verdugo novému sekretáři gratulační dopis (jak mu poradil doktor Macht), krátce poreferoval o své revizní záležitosti a návrh přidal žádost

²¹⁵ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 17. 8. 1656.

²¹⁶ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 27. 5. 1669 a Tamtéž, Z. I. Gebhard 9. 7. 1670.

²¹⁷ Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 13. 9. 1670; MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. I. díl*, s. 287.

o Gollenovu přízeň a pokračování ve společné korespondenci.²¹⁸ Hraběcí žádost ale neměla odejít do Vídně k sekretáři Gollenovi osamoceně, posílit ji měly doporučující dopisy od dalších solidních přímluvců.

Doktor Macht nakonec své doporučení Verdugovy revize do Vídně neodeslal, neboť byl tou dobou zaneprázdněn účastí na pohřbu malého synka vicekancléře Šternberka. Ze zpráv agenta Schotta z Vídně Macht věděl, že už se celá revize blíží ke konci, a proto nekontaktoval vlastním psaním sekretáře Gollena ani dodatečně, neboť si spočítal, že by stejně dorazilo do Vídně příliš pozdě.²¹⁹ Přesto to byl on, který v prvním dopise o Gollenově povýšení vymýšlel strategii, jak ho na Verdugovu záležitost účinně upozornit. Mimo jiné tehdy navrhoval spolupráci s Verdugovým švagrem Wolfgangem Libštejnským z Kolovrat, který se měl s Gervasiem Wilhelmem Gollenem znát z dřívějšíka.²²⁰ Pro nedostatek času nakonec Verdugovu gratulaci u sekretáře Gollena následovala pouze osobní návštěva vídeňského agenta Schotta, kterou ho hrabě pověřil skrze pražského agenta Augustina Pichlera. Sebastian Schott dostal tehdy za úkol osobně doručit sekretáři Gollenovi extrakt celého revizního případu, aby se ujistil, že Gollen před vynesením rozsudku české dvorské kanceláře získá o Verdugově revizi všechny důležité informace.²²¹

Už jsme si popsali, jakým způsobem bylo možné vlivnou známost u centrálních úřadů Českého království získat. Buď měl člověk štěstí, znal se se svým patronem již z dřívějších dob, a mohl tedy svou žádostí navazovat na nějakou společnou minulost, nebo použil taktiku mnohonásobných známých. V krajním případě mu nezbylo nic jiného než upozornit na sebe v dobrém skrze několik dalších přímluvců. Když byla známost navázána, stačilo dát o sobě čas od času vědět a využít všechny svátky jako záminky pro odeslání gratulace či nějakého drobného daru, nejčastěji divočiny z doupovských lesů.²²²

V klíčových momentech Verdugových soudních sporů se zpočátku nenápadný tlak na jeho patrony ztlačně vystupňoval. Přibýlo hmotných darů či darovaných peněz doprovázených žádostmi a připomínacemi dopisy. Patroni v odpověď k poděkováním za přijaté dary přidávali na oplátku nabídku (přesně podle teorie závazných darů), že se zasadí o uspokojivý průběh hraběcích záležitostí. Jako příklad uveďme úředníka jménem Bosieck. Z formulace Pichlerova dopisu vyplývá, že tento úředník desek zemských hraběti své služby hraběti Verdugovi

²¹⁸ „...den gegebenen bericht nach (titul.) herrn hoffsecretario von Goll meine revisionsangelegenheit zu referiren aufgetragen worden, alß habe so wohl zu erlangung dessen favor alß weitere etwa pflegender correspondenz hiebeyliegendes an deme abgehen lassen.“ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, kart. 27, inv. č. 341, koncept dopisu F. J. Verduga M. M. Machtovi z Löwenmachtu z 1. 10. 1670.

²¹⁹ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 4. 10. 1670.

²²⁰ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 22. 9. 1670.

²²¹ Tamtéž, koncept dopisu F. J. Verduga A. Pichlerovi a M. M. Machtovi z Löwenmachtu z 1. 10. 1670.

²²² Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 23. 9. 1668.

skutečně „*nabídl*“ jakoby „sám od sebe“ a ne na základě konkrétní Verdugovy prosby. Dar měl svou symboliku, kterou všichni uznávali, i když skrytě.²²³

Zmínila jsem, že jako formu zavazujícího obdarování hrabě používal také finanční hotovost. Peníze ale v raně novověké společnosti nesly zvláštní konotace, odlišné od ostatních hmotných, leckdy velice hodnotných darů. Jakoby se přijetím peněz vzájemný vztah dárce a příjemce modifikoval jiným způsobem než v případě darování konkrétních předmětů. Leckterý vlivný úředník peníze od hraběte Verduga přijmout odmítl. Například pro Adolfa Vratislavova ze Šternberka museli Macht a jeho amanuensis Zachariáš Ignác Gebhard zakoupit stříbrné ohřívadlo místo hotových peněz, které odmítl přijmout.²²⁴ Takové jednání pro jeho svědomí či přesvědčení nebylo přijatelné. Jako by přijetí finančního daru znamenalo přiznat podřízený skoro až služební vztah vůči dárce, což nemohl akceptovat. Také hrabě František Karel Swéerts-Sporck si uvědomoval určité dehonestující moci peněz, a odměnil proto speciální služby svého advokáta královského prokurátora Strolze alespoň stříbrnou psací soupravou. Strolzova pomoc hraběti Swéerts-Sporckovi pramenila z přátelské náklonnosti či z jakési morální povinnosti a přijetím finančního daru by jeho pomocné gesto ztratilo na své hodnotě.²²⁵ Hrabě Ferdinand Johann Verdugo si byl vědom odlišného vnímání peněz a hmotných darů. Proto když některý z vyšších úředníků odmítl jeho finanční dar přijmout, dalším krokem bylo nahradit peníze jiným konkrétním předmětem a ucházet se s ním o úředníkovu přízeň znovu.²²⁶

Dary následovaly nesčetné dopisy, zdvořile upomínající na Verdugovy soudní případy a žádající dříve neurčitě slíbenou pomoc. Větší účinnost přikládal hrabě Verdugo a jeho právníký tým přímělu osobní, které bylo zřejmě mnohem těžší odolávat, a proto se stali vyšší úředníci ve Verdugově zorném poli tak trochu lovnou zvěří. Každý jejich krok hraběcí právníci pečlivě sledovali a jakmile zjistili, že někdo z nich opustil svůj vídeňský úřad a přiblížil se k Praze, „udeřili“. Jediná příležitost k osobnímu doporučení se nesměla minout. Doktor Macht či agent Pichler pravidelně informovali hraběte, který z vídeňských úředníků se právě chystá do Prahy, jak dlouho zde pobude a kdy se bude vracet ze svého venkovského panství přes Prahu zpět do Vídně. Pobyt těchto důležitých osob v Praze doprovázelo

²²³ „*Herr Bosieck hat hohen dank sagen lassen umb den halb überschickten hirschen und sich anbietten, deroselben bey dero königlichen landtafel schwebenden sachen ihme wol lassen befehlen zu sein.*“ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi 23. 9. 1668.

²²⁴ „*Kurtz vor empfangung dieses ist vor das geschickte geldt [...] Ihr gnaden herrn vicecznler [...] gekaufft und geschickt worden eine silberne gluetpfannen sambt einen silbern reiml per 75 fr. Die antwort aber noch nicht erwartet, ob solches angenommen geweßen, weilen der herr vicecznler daß geldt nicht hat annehmen wollen.*“ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, Z. I. Gebhard P. Manitzerovi 3. 6. 1668.

²²⁵ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6987, kalendář se zápisky T. A. Seemana z roku 1742, zápis z 9. 6.

²²⁶ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, Z. I. Gebhard P. Manitzerovi 3. 6. 1668.

vymyšlení strategií, kterak zajistit, aby je zde hrabě zastihl, či aby alespoň dostali do vlastních rukou Verdugův dopis. Pohyb nejvyššího kancléře Jana Hartvíka Nostice sledovali dokonce při jeho cestě na západočeské panství Sokolov, protože měl příhodně projíždět nedaleko Verdugova Doupova, konkrétně vesnicí Žďár u Doupova. Podnikavý advokát Macht tehdy vymyslel, že se Ferdinand Johann Verdugo setká s nejvyšším kancléřem právě zde.²²⁷

V ideálním případě měl s přímluvci hovořit hrabě Verdugo osobně, jenže taková situace se naskytla spíše výjimečně. Naštěstí vlivu prostředníků ve vyjednávání s úředníky se dala také připsat značná účinnost (v porovnání s pouhým poštovním písemným stykem), a proto se v těchto záležitostech hrabě nejednou rád spolehl na své advokáty, sekretáře či agenty, místo aby se sám několikrát ročně vydával na náročné cesty do Prahy. Skrze své prostředníky, kteří v těchto případech přejímali úlohu poslů, posiloval hrabě Verdugo působení svých písemných žádostí, především těch, kterým přikládal větší důležitost. Výhodou osobního předání přímo do rukou vyhlédnutého úředníka totiž mimo jiné bylo to, že si posel svou přítomností okamžitě vyžádal alespoň zkrácenou odpověď na hraběcí žádost. Takový způsob doručení neskýtal kontaktovaným úředníkům příliš prostoru pro vyhýbání se odpovědi. Účinnost žádosti byla ještě umocněna tím, že byla doručena nejen v písemné podobě, ale také ve zkratce doprovázena ústním komentářem onoho hraběcího „posla“. Z toho důvodu také hrabě nesvěřoval tuto práci svým regulérním poslům, nýbrž jen svým poučeným agentům a advokátům. Nejčastějším „přímluvcem u přímluvců“ se stal doktor Macht, jenž se osobně znal s českým vicekancléřem Adolfem Vratislavem ze Šternberka a s řadou dalších vyšších úředníků Království českého, což byla jedna z vlastností, které ho kvalifikovaly na Verdugova hlavního advokáta (viz výše).

Pro lepší názornost ještě uveďme jako příklad situaci z prosince roku 1669, kdy hrabě Verdugo odeslal do Vídně současně tři přímluvu žádající dopisy, jak jinak než v záležitosti jeho císařské revize. První dvě psaní určená českému sekretáři Danielu Norbertu Pachtovi a českému vicekancléři Adolfu Vratislavu Šternberkovi putovala poštou (to Šternberkovo navíc doprovázel přímluvný list sepsaný doktorem Machtem). Třetí dopis adresovaný samotnému nejvyššímu kancléři Nosticovi pošta doručila pouze Verdugovu agentu Sebastianu Schottovi, který ho měl kancléři teprve osobně doručit a ústně doporučit.²²⁸

Posledně uvedený příklad poslouží také pro ilustraci dalšího důležitého faktoru při udržování sítě známostí a přímluvců. Čím větší sítí jeho záležitostem nakloněných osob se mohl hrabě Verdugo chlubit, tím snazší se stal přístup k novým známostem a úspěšným

²²⁷ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 25. 8. 1669.

²²⁸ Tamtéž, Z. I. Gebhard P. Manitzerovi 21. 12. 1669 a 3. 1. 1670.

přímluvám. Proto nejenže se nestala otázka protekce a s ní očividně spojených úplatků utajovanou záležitostí, neboť nenesla punc nepatřičnosti viděný dnešním pohledem, ale naopak byla dávána okázale a naprosto účelově najevo. V uvedeném příkladě agent Sebastian Schott v pořádku doručil Verdugův dopis nejvyššímu kancléři Nosticovi a současně s tím se pokusil Nosticovu přízeň získat vlastním komentářem, poukazuje mimo jiné na Verdugovo spojení se dvěma sekretáři české dvorské kanceláře Danielem Norbertem Pachtou a Johannem z Goltzu.²²⁹ Tato síť známostí by se dala uchopit také z pohledu teorie Pierra Bourdieuho o různých druzích kapitálu, jež ovlivňují pozici jednotlivce v sociálním prostoru, jako tzv. vztahový kapitál, jako to udělal například Petr Maťa.²³⁰

Péče o síť přímluvců z Machtovy korespondence s hrabětem vystupuje jako nedílná součást jeho právní strategie, která byla ve své době naprosto běžnou a samozřejmou, jak je patrné z reakcí hrabětem oslovených vyšších úředníků. Že se jednalo o běžnou praxi, vyplývá také z jeho snahy sledovat přímluvné akce protistrany.²³¹ Doktor Macht si tedy vzal starost o Verdugovy přímluvce za svou a kromě vymýšlení efektivní právní argumentace pravidelně připomínal hraběti, kterému z potřebných šlechticů hrabě již dlouho nenapsal, upozorňoval na vhodné příležitosti k odeslání přímluvného dopisu a obstarával informace o pohybu a záležitostech nejvyšších úředníků. Naléhavost, s jakou se Machtovo nabádání ke kontaktu s vyššími úředníky v korespondenci objevuje, nás přesvědčuje o míře důležitosti, kterou Macht v rámci právní strategie těmto kontaktům přikládal.

Například v roce 1669 hrabě vyčkával na rozhodnutí české dvorské kanceláře, zda se rozhodne přistoupit k projednávání revize Verdugova případu. Doktor Macht během té doby nezhálel a nabádal hraběte Ferdinanda Johanna, aby osobně vyhledal nejvyššího kancléře Jana Hartvíka Nostice na jeho západočeském panství a osobně mu poreferoval o své soudní situaci. Podle jeho názoru by totiž hrozilo, že revize nebude přijata, pokud jí sám kancelář nevěnuje dostatečnou pozornost.²³² Takových případů, kdy advokát radil využít vlivných známostí k prosazení Verdugových zájmů na poli soudních pří, je možno vysledovat v jejich vzájemné korespondenci celou řadu.²³³

²²⁹ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, Z. I. Gebhard P. Manitzerovi 3. 1. 1670.

²³⁰ BOURDIEU, P. *Teorie jednání*, s. 81–86. MAŤA, P. *Svět*, s. 17–22.

²³¹ SOA v Plzni, RA Verdugo, pracoviště Klášter, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 18. 8. 1669.

²³² „...gleichwohl wolte ich gern schon, wann Euer hogräffliche gnaden zuvorhero mit Ihre excellenz herrn obristen cantzler hier im lande darvon auch geredet hetten, dann ohne dero wißen werden sie zu Wienn eine solche revisionssach selbst schwerlich vornehmen.“ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 18. 8. 1669.

²³³ Zpráva o příjezdu sekretáře Johanna von Goltze do Prahy či o jmenování Gervasia Wilhelma Gollena čtvrtým sekretářem české dvorské kanceláře. Tamtéž, M. M. Macht z Löwenmachtu F. J. Verdugovi 6. 5. 1668 a 13. 9. 1670.

Čeho hrabě svým promyšleným, často až manipulativním jednáním s vlivnými úředníky Království českého chtěl dosáhnout? V žádném z dopisů není explicitně řečeno, že se od vysoce postavených přímluvců očekává nějaký konkrétní zásadní zásah do průběhu soudní pře, který by byl v rozporu s právním systémem definovaným Obnoveným zřízením zemským. Nicméně procesní právní praxe, na rozdíl od striktní a pevně dané procesní teorie, dávala určitý prostor k manévrování. Za účelem zajistit si v tomto prostoru co nejvýhodnější podmínky rozesílal hrabě Verdugo do všech stran své přímluvy hledající dopisy a ze stejného důvodu se o zdar „honu“ na vlivné známosti staral také doktor Macht z pozice kvalitního hraběcího advokáta.

Cílem této snahy bylo především získat svému případu patřičnou pozornost příslušných úředníků, aby si uvědomili důležitost onoho sporu a nedovolili si ho ledabyly odbýt. Ona důležitost samozřejmě vyplývala především z pohledu samotného Verduga, a proto pro něj bylo tak důležité přesvědčit o ní i příslušné úředníky, zdůraznit některé argumenty, jež mohly v objemu soudních akt zapadnout, a připomenout je. Zkrátka postarat se, že se k důležitým lidem dostanou ty správné informace s patřičným důrazem a že se o ně zmínění důležití lidé budou skutečně zajímat. Proto vynaložil hrabě tolik úsilí, aby před blížícím se koncem revizního řízení kontaktoval českého sekretáře dvorské kanceláře von Gollena a poreferoval mu o své situaci. Proto dostal vídeňský agent za úkol, aby sekretáři doručil nejen Verdugův dopis žádající přímluvu, ale také Pichlerův extrakt dosavadního průběhu sporů s paní Kropfovou.²³⁴ Ne snad že by nejvyšší kancléř neměl možnost takové informace získat běžnou úřední cestou – ostatně zmíněný extrakt musel být jistě součástí Verdugových revizních akt odeslaných do Vídně. Smyslem celé této akce bylo ujistit se, že se zásadní informace určitě potkají s lidmi se zásadním vlivem.

Konstruování sítě vlivných jmen zasazujících se ve Verdugově věci mělo zřejmě také symbolický rozměr (po vzoru střádání vztahového kapitálu). Několik významných přímluvců stojících v pozadí za Verdugovým jménem ovlivnilo jeho výchozí pozici. Jejich existence změnila (třeba jen nepatrně) vnímání a pozornost ostatních v oné věci rozhodujících úředníků. A to i v případě, že nikdo z přímluvců nijak konkrétně nezasáhl (což je nejpravděpodobnější scénář, vezmeme-li v potaz objem agendy, se kterou se tito úředníci museli vypořádávat, a počet přímluvy lačných sudíků, již je v té souvislosti vyhledávali). Stačilo, že stál přímluvce symbolicky v pozadí. O jeho zviditelnění už s hrabě postaral.²³⁵

²³⁴ Tamtéž, kart. 27, inv. č. 341, koncept F. J. Verduga M. M. Machtovi a A. Pichlerovi z 1. 10. 1670.

²³⁵ Tamtéž, kart. 25, inv. č. 337, Z. I. Gebhard F. J. Verdugovi 3. 1. 1670.

IV Anna Kateřina a František Karel Swéerts-Sporckovi

Představme si nejprve rod, ze kterého Anna Kateřina a František Karel, jejichž právním poradcům bude věnována druhá část této práce, pocházeli. Swéerts-Sporckové vlastně představovali pokračování slavného rodu Šporcků, alespoň v ženské linii, z něhož pocházel českému historikovi bezpochyby nejznámější Šporck František Antonín, otec výše zmíněné Anny Kateřiny. Počátky šlechtické historie tohoto rodu sahají do Vestfálska 16. století, kdy se v rodině poddanských sedláků narodil první z později nobilitovaných členů rodu Jan Šporck (asi 1559–1679).²³⁶ Jan se díky své vojenské kariéře v bavorské a později císařské armádě probojoval postupně až k hodnosti generála. Současně s vojenskými tituly se mu neméně úspěšně dařilo hromadit majetek (především zakupováním se v Čechách) a jeho snahy vyvrcholily úspěchem na poli sociálního postupu, když ho císař v roce 1647 poctil hodností svobodného pána a později v roce 1664 dokonce titulem dědičného říšského hraběte.²³⁷

Potomstvo získal hrabě Jan Šporck teprve ze svého druhého manželství s Eleonorou Marií von Fineke, s níž se mu narodili dva synové a dvě dcery. Jedním z těchto dětí, narozeným v roce 1662, byl právě František Antonín Šporck (1662–1638), jenž se na základě dědičného vyrovnání po otcově smrti v roce 1679 stal majitelem panství Lysá, Choustníkovo Hradiště, Malešov a Konojedy. Jeho bratrovi Ferdinandu Leopoldovi (1664–1711) zůstal Heřmanův Městec a bylo mu vyplaceno 150 000 zlatých. Oběma z jejich sester Marii Sabině i Anně Kateřině bylo potom z dědictví vyplaceno po 50 000 zlatých.

Druhý z bratrů Ferdinand Leopold vystupuje v české historiografii v negativních souvislostech jako nevyrovnaný a nezodpovědný karbaník a násilník, jehož vlastní žena požádala místodržitelství, aby na jejího chotě uvalilo kuratelu za pokus o její zavraždění. Jako kurátoři Ferdinanda Leopolda se vystřídali nejprve jeho bratr František Antonín a po něm jeho žena Apolonie Rozálie. Spory mezi oběma bratry Šporckovými následovaly po smrti Ferdinanda Leopolda v roce 1711 další neshody mezi jeho pozůstalou ženou a Františkem

²³⁶ PAZAUREK, Gustav Eduard. *Franz Anton Reichsgraf von Sporck und seine Lieblingsschöpfung Kukus*. Leipzig, 1901; PREISS, Pavel. *Boje s dvouhlavou saní. František Antonín Šporck a barokní kultura v Čechách*. Praha, 1981. BENEDIKT, Heinrich. *Franz Anton Graf von Sporck. Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen*. Wien, 1923. Řadou nových poznatků především o životě Swéerts-Sporcků a jejich služebníků přispěla nedávná pardubická konference „Barokní úředník a jeho šlechtic“ a následně speciální číslo časopisu *Theatrum historiae* 9, 2011, ISSN 1802-2502.

²³⁷ PREISS, P. *Boje*, s. 14–15.

Antonínem kolem poručnictví a správy majetku po zemřelém a vyúčtování předchozí kurately.²³⁸

František Antonín, prvorozený syn Jana Šporka, proslul v barokních Čechách jako mecenáš umění všeho druhu, nadšený pořadatel honů, pyšný na svůj šlechtický stav a těžce se vyrovnávající s nedávnou rodovou sedláckou minulostí. V české historiografii také získal rysy neúnavného sudice, věčně přesvědčeného o své pravdě, a nerudné skoro až despotické vrchnosti. Z deníkových zápisů jeho hofmistra Seemana navíc vystupuje jako věčně nemocný, svými nemocemi zaujatý a skoro až hypochondrický člověk.²³⁹

Se svou ženou Františkou Apolonií z rodu Swéertsů z Reistu měl dvě dcery – Marii Eleonoru Františku (1687–1717) a Annu Kateřinu (1689–1754). Na krátkou chvíli vysvitla Františku Antonínovi naděje na mužského pokračovatele rodu, ale malý Jan František Antonín Josef Adam narozený v roce 1699 zemřel ani ne po dvou měsících života. Aby hrabě Špork zajistil svému rodu pokračování alespoň po přeslici, musel podstoupit boj se svojí druhorozenou dcerou Annou Kateřinou, která se po vzoru své starší sestry rozhodla vstoupit do kláštera, proti jejímu rozhodnutí rázně zakročil a v podstatě ji donutil k manželství s Františkem Karlem Swéertsem.²⁴⁰

Svůj umělecký mecenát realizoval František Antonín Špork jak na poli výtvarném, tak divadelním i literárním. Svá panství zušlechťoval po architektonické stránce a prostor svých staveb dekoroval obrazy a sochami, jež nebyly vybrány náhodně. Všechny výtvarné prvky měly plnit nějaký konkrétní symbolický plán a nést význam, jenž mu hrabě zajímavější se o aktuální nábožensko–filozofické myšlenkové směry přiřknul. Svůj estetický zájem nesoustředil pouze na stavby samotné, nýbrž na krajinu jako celek s cílem přeměnit ji na velký barokní společenský sál plný nejen krásy a zábavy, ale také podnětů k rozjímání.²⁴¹

O tom, že jeho cílem bylo vytvořit především společenský prostor pro setkávání se s jinými šlechtici a významnými osobnostmi a tedy i prostor pro prezentaci svého vysokého postavení, svědčí každoroční letní scény zachycené v Seemanových denících. V letních měsících, kdy hrabě pobýval na Kuksu, totiž skoro neby, kdy lo dne by se sem nesjeli

²³⁸ Tamtéž, s. 59–62.

²³⁹ PAVLÍČKOVÁ, Radmila. *Nemocné tělo v denících Tobiáše Antonína Seemana*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 123–146. ISSN 1802-2502.

²⁴⁰ PREISS, P. *Boje*, s. 22.

²⁴¹ Podobnými tvůrci barokní krajiny na Jičínsku byli například Albrecht z Vladštejna (1583–1634) či František Josef Schlick (1656–1740). K promyšlenému koncipování barokní krajiny obecně viz SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. 2. vyd. Praha, 2002. ISBN 80-7286-042-9. O Albrechtu z Valdštejna např. ŠEDINOVÁ, Jitka. *Komponovaná krajina a Jičínsko*. Od Ještěda k Troskám 16 (32), 2009, č. 3, s. 211–215. Pozůstatky barokní krajiny Františka Josefa Schlicka na Jičínsku se do roku 2012 zabýval také projekt FF UPCE „Management regionálního dědictví“.

šlechtici ze širokého okolí a aby zde nevyužili pohostinnosti Františka Antonína. Pravidelnou náplní těchto kukských slavností byl hon na zvěř v místní oboře a různé dobové sportovní hry, jako střelba na terč či jízda ke kroužku. Potom co si hosté dostatečně prohlédli všechna výtvarně a symbolicky propracovaná místa kukských lesů, včetně všech poustev, vodních hrátek, Kalvárie, Filozofického domu apod., čekala je ne jeden letní večer divadelní hra představená Šporkem najatým souborem či koncert jeho dvorních hudebníků, to vše doprovázeno hostinami, tancem, ohňostroji a iluminacemi.²⁴²

Se Šporkovým uměleckým mecenátem souvisí také jeho aktivity na poli literárním. Jako přímý či nepřímý editor tak zprostředkoval českému (myšleno zemsky českému) čtenáři zahraniční především nábožensko–filozofické texty, založené na myšlenkách tehdejších reformních křesťanských proudů, jako byli francouzští jansenisté či pietisti. Sám se zajímal především o myslitele prosazující nadkonfesijní myšlenku a kladoucí důraz na vnitřní víru a osobní kontakt s Bohem bez složitého církevního zprostředkování. Jeho zájem na šíření a objevování takových myšlenek potom samozřejmě přímo ovlivnil spektrum titulů, jež nechával překládat do němčiny a poté vydávat v tiskárnách v Kemptenu, v Praze či ve své vlastní tiskařské dílně na Lysé, založené roku 1710. Jeho vlastní tiskárna neměla dlouhého trvání. Již po dvou letech se Šporkova ediční činnost pro její „kacířské působení“ znelíbila českým duchovním, kteří docílili toho, že císař přikázal tiskárnu uzavřít a všechny nalezené spisy podrobit cenzuře.²⁴³ Šporkovu edičnímu zápalu byly velkou pomocí obě jeho jazykově nadané a vzdělané dcery, které pro svého otce přeložily z francouzštiny do němčiny velkou část jím editovaných textů.²⁴⁴ Kvůli svému zájmu o šíření nekatolicky laděných náboženských názorů a také kvůli svým neshodám se sousední jezuitskou rezidencí v Žirči byl dokonce obviněn z kacířství a za své provokativní a nesmířlivé chování uvězněn a souzen v kacířském procesu.²⁴⁵

Pokračovatelkou rodu se po smrti Františka Antonína Šporka stala již zmíněná dcera a univerzální dědička Anna Kateřina, která se kvůli tomu musela vzdát myšlenek na klášterní

²⁴² Divadelními a především operními představeními na Šporkově Kuksu se zabýval Stanislav Bohadlo viz například BOHADLO, Stanislav. Role Gottfrieda Benjamina Hanckeho při uvedení italské opery do Kuksu (Kuckus-Baade), Prahy a Vratislavi (Breslau). In *Barokní Praha – barokní Čechie 1620–1740. Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách*. Praha, 2004, s. 943–954. 80-86852-06-7. Letní divadelní představení na Kuksu v Seemanových zápiscích viz Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6979, zápisy z 9. 7. 1732 a 31. 8. 1732; dále inv. č. 6982 zápis z 10. 8. 1735 a 11. 8. 1735; inv. č. 6983 zápis z 7. 7. 1737.

²⁴³ PREISS, P. *Boje*, s. 78–79.

²⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena – RADIMSKÁ, Jitka. Barokní čtenářky: Eleonora a Anna Kateřina Šporkovy, Marie Arnoštka Eggenbergová. In *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2003, s. 131–154. ISBN 80-246-0375-6.

²⁴⁵ HRDINA, Ignác Antonín – KUCHAROVÁ, Hedvika. *Kacířský proces s hrabětem F.A. Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu*. Ostrava, 2011. ISBN 978-80-7418-097-2.

život a vzít si za manžela vlastního bratrance Františka Karla Rudolfa ze Swéertsu (1688–1757). Nejen kvůli blízkému stupni příbuzenství těch dvou, ale také kvůli nesouhlasu Anny Kateřiny se sňatkem se stalo uzavření swéerts-sporckovského manželství poněkud kontroverzní záležitostí, ve které sehrály důležitou roli místní církevní instituce. Nakonec se po přestálých patáliích podařilo roku 1712 Františku Antonínovi sňatek své dcery s Františkem Karlem ze Swéertsu prosadit. Plány Františka Antonína, jak zajistit pokračování rodového jména, ale sahaly mnohem dál. V roce 1718 se rozhodl svého zetě adoptovat a spojit tak své jméno s rodovým jménem původně nizozemských Swéertsů, kteří žili jako baroni od roku 1654 v Dolním Slezsku. Od toho roku tedy nesl František Karel jméno ze Swéertsu a Sporcku a spolu s ním i dědičný říšský hraběcí titul.²⁴⁶

Třetí generace Šporků (potažmo Swéerts-Sporcků) představovaná Annou Kateřinou a Františkem Karlem se svým životním stylem výrazně vymezila vůči životu a zájmům předchozích generací rodu (podobně jako jsme to mohli vidět u Františka Antonína a jeho otce). František Karel ani v nejmenším nenavázal na kulturní aktivity a společenský život svého tchána. Jeho životní vášní a posláním se stalo hospodářství a jeho zefektivnění za účelem maximálního využití hospodářského potenciálu jeho panství. Propagoval nové způsoby chovu dobytka, pěstování rostlin a zavádění nových plodin, čímž se mělo stát hospodářství na šlechtických panstvích stabilním a trvale výnosným. Svá panství zaplňoval hospodářskými dvory, ve kterých choval a především šlechtil hovězí dobytek, a polnostmi, na kterých se snažil vypěstovat dokonalou odrůdu krmných trav.²⁴⁷ Toto Swéerts-Sporckovo zájmové vyhranění dokonale ilustrují deníkové zápisky jeho hofmistra Tobiáše Antonína Seemana.²⁴⁸

Svým životním stylem se František Karel vyhraňoval nejen vůči svému adoptivnímu otci Františku Antonínu Šporkovi, ale také vůči životnímu stylu tehdejších aristokratických elit (mezi které se svojí majetkovou základnou mohl zařadit), jejichž nepřínosný a nákladný hon za společenskou prestiží prý sám kritizoval. Swéerts-Sporckovým cílem opravdu nebylo stoupat po společenském žebříčku a získávat jako trofeje úřednické tituly a funkce. Jediný úřad, jenž za svůj život zastával, byla funkce boleslavského krajského hejtmána v letech 1732–1738.²⁴⁹ Jeho cíl také nepředstavovalo obyčejné hromadění majetku samo pro sebe.

²⁴⁶ PREISS, P. *Boje*, s. 68–69; MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. II. díl*, s. 335.

²⁴⁷ MENČÍK, Ferdinand. *Das ökonomische System des Grafen Swéerts-Sporck*. Mittheilungen des Verreins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 37, 1899, s. 233–286.

²⁴⁸ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6984–6994, kalendáře se zápisky T. A. Seemana z let 1739–1747.

²⁴⁹ PRCHAL, Vítězslav. *Sídlo a jeho pán. Rezidenční strategie hraběte Františka Karla Swéerts-Sporcka ve 2. čtvrtině 18. století*. *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 52. ISSN 1802-2502.

Swéerts-Sporckovy snahy měly hlubší význam. Podle jeho představ se totiž efektivním obhospodářováním polností a přírodních zdrojů obecně přispíval k lepšímu fungování celého státu, a tudíž k obecnému dobru všech.²⁵⁰

O tom, že se jeho taktika jak co neúspěšněji zhodnotit výnosy panství setkala s úspěchem, svědčí, že svou původní majetkovou základnu zděděnou po Františku Antonínu Šporckovi v pozdějších letech dále rozšiřoval, a to často bez přímého úmyslu budovat územně souvislý rodový majetek. První samostatnou pozemkovou koupi provedl František Karel Swéerts-Sporck ještě za života svého adoptivního otce, kdy spravoval pouze panství Konojedy. Tehdy se v roce 1723 stal majitelem Nového Berštejna. K dalším nákupům potom přistoupil až po smrti svého tchána už jako majitel zbylých šporckovských panství Lysá nad Labem a Choustníkovo Hradiště. Poslední jmenované spravoval od zprovoznění nadace kukského hospitalu v roce 1744 pouze jako dohlížitel.²⁵¹ Tehdy zakoupil postupně středočeská panství Vidim a Kokořín, západočeské Lnáře a jihočeskou Kardašovu Řečici, kterou ovšem v roce 1752, šest let od koupě, znovu prodal.²⁵²

Anně Kateřině a Františku Karlu Swéerts-Sporckovým se během jejich společných let narodilo celkem deset dětí, z nichž se dospělosti dožily pouze dvě. První z jejich dospělých dětí Anna Františka později vstoupila do řádu alžbětinek. Druhým byl nejmladší syn Jan František Kristián (1729–1802), jenž se narodil až v době, kdy už snad Anna Kateřina ve svých čtyřiceti letech v příchod mužského potomka rodu ani nedoufala. Okolnosti jeho narození se ale podepsaly na jeho křehkém zdraví. Celé jeho dětství ho rodiče museli bez polevení opečovávat a hledat způsoby, jak od něj definitivně odvrátit nebezpečí smrti. Ke slovu tehdy přišla nejen soudobá medicína, ale také víra a modlitby, které prý nakonec vyslyšeli patroni řádu servitů. Jejich syn Jan František Kristián se nakonec dospělosti dožil a postaral se o pokračování rodu.²⁵³

Přestože měla Anna Kateřina kvůli svému věčně nemocnému synovi s vedením jejich šlechtické domácnosti nemálo práce, svou pozornost zvládla upnout také jiným směrem, konkrétně zbožným a dalo by se říci veřejně prospěšným. Byla to ona, která se starala o zbožnou rodinnou pověst především podporou řádu servitů a šířením náboženské literatury.

²⁵⁰ MENČÍK, F. *Das ökonomische System*, s. 234–239.

²⁵¹ SVATOŠ, Ladislav. *Počátky hospitální nadace Františka Antonína Šporcka v Kuksu*. *Theatrum historiae* 9, 2001, s. 97–122. ISSN 1802-2502.

²⁵² O struktuře Swéerts-Sporckovi sídelní sítě viz PRCHAL, Vítězslav. *Sídlo a jeho pán. Rezidenční strategie hraběte Františka Karla Swéerts-Sporcka ve 2. čtvrtině 18. století*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 45–78. ISSN 1802-2502.

²⁵³ O dětství, vzdělávání a kavalírské cestě mladého Jana Františka Kristiána viz ČAPSKÁ, Veronika. *Jan Kristián Swéerts-Sporck a František Girtler – na společné cestě mezi zbožností a ekonomickým zájmem*. *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 79–96. ISSN 1802-2502.

Přinejmenším chtěla Anna Kateřina takovou pověst své osobě navzdory svému otci vytvořit, a také proto se nechala swéerst-sporckovským životopiscem Řehořem M. Zinckem stylizovat do podoby světice.²⁵⁴

IV.1 Deníkové záznamy Tobiáše Antonína Seemana

Pramenný výzkum k druhé části této práce je založen především na deníkových záznamech Swéerts-Sporckova hofmistra Tobiáše Antonína Seemana, které mi umožnily pohled do zákulisí soudních pří rodiny Swéerts-Sporcků a první seznámení se spory, jež ve sledované době vedli.²⁵⁵ Některé konkrétní informace k průběhu soudních pří byly potom doplněny z akt úřadu nejvyššího purkrabství Království českého a české dvorské kanceláře.²⁵⁶

Tobiáš Antonín Seeman (1679–1750) působil jako hofmistr již na dvoře Františka Antonína Šporka a po jeho smrti v roce 1738 přešel plynule do služeb Anny Kateřiny a Františka Karla Swéerts-Sporckových. Deníkové zápisy tvořil Seeman minimálně od roku 1723, tedy ještě před svým jmenováním do funkce hofmistra, a to zřejmě na popud samotného hraběte Františka Antonína Šporka. Ve středu zájmu těchto deníků totiž stojí především hrabě a jeho rodina, jeho dvůr, panství a všechny události z jejich bezprostředního okolí. Seeman se zápisy pokračoval prakticky po celou dobu své služby (s přestávkou mezi rokem 1738 a prosincem 1739 po smrti Františka Antonína Šporka) a poslední dochovaný deník pochází z roku 1747. Konec oné deníkové pauzy v prosinci roku 1739 souvisel zřejmě právě s počátkem jednoho z nejdůležitějších swéerts-sporckovských soudních sporů.²⁵⁷

Dnešním badatelům se ale řada Seemanových kalendářů nezachovala úplně. V knihovně Hospitalu v Kuksu jsou dnes uloženy pouze kalendáře z let 1731–1733, 1735, 1737 a 1739–1747.²⁵⁸ Během badatelských prací v rámci projektu novodobého edičního zpřístupnění Seemanových zápisů se nedávno podařilo doplnit řadu Šporkových kalendářů o roky 1727 a 1730, jež byly objeveny v zahraničí.²⁵⁹ Sice zprostředkovaně ale přece je znám obsah kalendářů z let 1726, 1729 a 1734, a to díky jejich opisům provedeným Tomášem Halíkem na

²⁵⁴ ČAPSKÁ, Veronika. *A Publishing Project of Her Own – Anna Katharina Sweerts-Sporck as a Patroness of the Servite Order and a Promoter of Devotional Literature*. Cornova: Revue FF UK a České společnosti pro výzkum 18. století, 2010, s. 67–75. ISSN 1804-6983.

²⁵⁵ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6978–6994, kalendáře se zápisky T. A. Seemana z let 1731–1747.

²⁵⁶ NA Praha, Nejvyšší purkrabství (dále NP), inv. č. 54, registra žalobní německá 1737–1740 a inv. č. 85, registra výpovědí 1732–1745; NA Praha, Česká dvorská kancelář (1293) 1523–1749 (dále jen ČDK), inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, záležitosti obligace na 150 000 říšských tol. vystavené Františkem Antonínem Šporkem Alžbětě z Obrnic a prohlášení za falešnou (1740-1744).

²⁵⁷ Nové informace o osobě hofmistra Seemana a jeho deníkových záznamech viz KUBEŠ, Jiří – PRCHAL, Vítězslav. *Tobiáš Antonín Seeman a jeho kalendářové zápisy z let 1726–1747*. *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 9–24. ISSN 1802-2502.

²⁵⁸ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6978–6980, 6982–6987, 6989–6994.

²⁵⁹ KUBEŠ, J. – PRCHAL, V. *Tobiáš*, s. 10.

počátku 20. století.²⁶⁰ Pro můj další výzkum, věnující se právnické síti Františka Karla Swéerts-Sporcka, postačí soustředit se na kalendáře z let 1739–1747, tedy z doby po smrti Františka Antonína Šporcka. Těmito léty bude také alespoň v základu ohraničen výklad následující kapitolách.

Zápisy z každého roku jsou vedeny v samostatném předtištěném svatováclavském kalendáři na prázdných vevázaných listech a jsou zde řazeny den po dni. Vše je psáno dobře čitelnou německou novogotickou kurzívou, kromě některých latinských slov, které se zde objevují humanistickým písmem. Seeman psal celý deník v německém jazyce, často používal slova s latinským základem a německou koncovkou a výjimečné nebylo ani použití slov pocházejících z francouzštiny.

IV.2 Soudní spory Anny Kateřiny a Františka Karla Swéerts-Sporckových

Mezi nejvýznamnější případy, se kterými se Šporkovi dědici snažili během sledovaných let vypořádat, patřilo dokončení nadace kukského hospitalu, kterou byla Anna Kateřina pověřena poslední vůlí svého otce. Nejednalo se sice přímo o soudní spor, nicméně k úspěšnému zrealizování nadace se musely napnout síly nejednoho swéerts-sporckovského úředníka a právníka.²⁶¹ Velký význam provedení celé fundace Anna Kateřina nepřikládala jen ze zbožných pohnutek. Důvody měla také čistě prozaické. V případě nesplnění všech bodů Šporkova testamentu hraběnce Swéerts-Sporckové totiž hrozilo, že celé dědictví ztratí ve prospěch svého bratrance Jana Josefa Šporcka.²⁶²

První zřetelnější překážkou se staly pochybnosti o tom, kterou z fundačních listin Františka Antonína Šporcka považovat za skutečnou zakládací listinu. Hrabě Špork totiž vytvořil první nadační text již v roce 1696, kdy měl v úmyslu zřídit dokonce dva hospitaly svěřené milosrdným bratřím, jeden na hradištském a druhý na konojedském panství. Svůj úmysl načas pozměnil, když jeho dcera Eleonora vstoupila do řádu anunciátek. Tehdy se rozhodl zřídit v Choustníkově Hradišti hospital zasvěcený právě tomuto ženskému řádu. Jenže od tohoto svého záměru začas znovu ustoupil a v roce 1711 sepsal novou zakládací listinu opět ve prospěch milosrdných bratří a tentokrát již jen ke zprovoznění jednoho hospitalu v Kuksu. Ani jedna z obou listin nebyla definitivně potvrzena císařem, a proto museli

²⁶⁰ Tamtéž, s. 11.

²⁶¹ SVATOŠ, Ladislav. *Počátky hospitální nadace Františka Antonína Šporcka v Kuksu*. *Theatrum historiae* 9, 2001, s. 97–122. ISSN 1802-2502.

²⁶² SOkA Hradec Králové, Biskupský archiv, inv. č. 376, sign. IV. O 3, kart. 40, opis testamentu F. A. Šporcka z 20. 11. 1731.

manželé Swéerts-Sporckovi řešit po smrti Františka Antonína dilema, kterou z obou listin se řídit.²⁶³

K vyřešení této otázky byla v září roku 1738 ustanovena komise, složená z místodržícího a prezidenta královské komory v Čechách Františka Leopolda Šternberka, místodržícího a předsedícího většího zemského soudu Václava Arnošta Markvarta z Hrádku, který ale začátkem roku 1739 zemřel, a tak musel být těsně před koncem působení komise vystřídán nejvyšším písařem Království českého Janem Františkem z Golče (Goltze). Třetím z komisařů byl jmenován komoří a menší písař desek zemských Václav Josef Údrcký z Údrče.²⁶⁴

Jednání komise probíhalo za účasti zplnomocněných zástupců hraběnky Anny Kateřiny (prokurátora Maxmiliána Johanna Eringa a sekretáře boleslavského krajského hejtmanství Franze Ferabosca) a zástupců milosrdných bratří v listopadu 1738. Komise nakonec došla k závěru, že za směrodatnou bude nejvhodnější považovat druhou Šporkovu listinu z roku 1711, která ale měla být společnou dohodou obou stran rozšířena o dodatek zřizující v Kuksu kromě hospitalu pro chudé také nemocnici. Závěry komise císař Karel VI. předběžně schválil a již v dubnu roku 1739 dokonce definitivně potvrdil konečnou podobu nadační listiny.²⁶⁵ Dosavadní hladký a poměrně rychlý průběh nadačních příprav měl být ale brzy radikálně přerušen.

Hned v září stejného roku se totiž objevila u soudu nejvyššího purkrabství Království českého žaloba na hraběnku Swéerts-Sporckovou ve věci nesplaceného dluhu jejího otce Františka Antonína Šporka. Půjčku mu měla prý poskytnout v roce 1699 paní Alžběta Dorota Hesslerová a na Anně Kateřině se tuto pohledávku v roce 1739 s dochovanou směnkou v ruce (jak se ovšem později ukázalo směnkou falešnou) rozhodla vymáhat dcera paní Hesslerové Alžběta Kristýna Obernitzová. Soudní spor s paní z Obernitz se protáhl na čtyři roky a po celou tu dobu musely být pozastaveny přípravy na zprovoznění kukské nadace. Předmětem sporu se totiž stala tak enormně vysoká částka, že případná soudní prohra mohla silně otrást majetkovou základnou rodiny Swéerts-Sporcků, a tudíž i osud Šporkovy nadace se stal na určitou dobu velice nejistým.²⁶⁶

Na úzkou provázanost osudu směnky paní Obernitzové s osudem kukské nadace poukazují formulace obsažené v nejednom místodržitelském dobrozdání či císařském reskriptu, které se týkaly soudního sporu o pravost či nepravost oné obligace. Sám císař ve

²⁶³ SVATOŠ, L. *Počátky*, s. 98–100.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 104–105.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 105–106.

²⁶⁶ O významu a průběhu soudního sporu s paní Obernitzovou viz BURIÁNKOVÁ, Michaela. *Barokní šlechtic a jeho právní poradci. Na příkladě sporu mezi Annou Kateřinou Swéerts-Sporck a Kristýnou Alžbětou z Obernitz (1739–1743)*. *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 147–160. ISSN 1802-2502.

svých „recepisech“ místodržitelství projevuje zájem o zdárný průběh fundace, kterou teprve před pár měsíci schválil, nabádaje tak místodržitelské úředníky, aby ho o jejím stavu informovali.²⁶⁷ Když císař z místodržitelského dobrozdání zjistil, že by pozastavení civilního procesu mezi Annou Kateřinou a paní Obernitzovou ohrozilo průběh nadace, odvolal své předchozí rozhodnutí a proces přikázal obnovit (o detailech průběhu sporu viz níže). To vše jen proto, aby mohla být fundace co nejdříve uvedena do provozu.²⁶⁸

Původcem další soudní pře se stal přímo jeden z hraběcích právníků Maxmilián Johann Ering. Doktor Ering se jako prokurátor hraběte Swéerts-Sporcka neshodoval s právními názory druhého swéerts-sporckovského právního poradce královského prokurátora Johanna Christiana ze Strolzu, a protože hrabě dával systematicky přednost radám prokurátora Strolze, Ering z jeho služeb uraženě odešel. Po jeho odchodu bylo potřeba vyřešit otázku advokátovy mzdy, což se právě stalo příčinou soudní pře v letech 1740–1742.²⁶⁹

Prokurátor Ering si za své dosavadní služby řekl o 4000 zlatých, přičemž hrabě jeho služby ocenil částkou řádově nižší, a sice 400 zlatých. Obhajoba hraběte Swéerts-Sporcka se zabývala především porovnáváním konkrétních Eringových zásluh se zásluhami a příslušnými odměnami ostatních hraběcích advokátů. Soud dal nakonec za pravdu hraběti, přiznal advokátu Eringovi jen oněch 400 zlatých a Swéerts-Sporckovi přikázal splatit Eringovy soudní výlohy, které obnášely 450 zlatých. Dokonce i tato částka se málem stala předmětem nového sporu. Ačkoli soud vynesl rozsudek v únoru roku 1742, ještě v květnu téhož roku nebyly hrabětem Eringovy soudní výlohy splaceny v plné výši. Alespoň tak to tvrdil prokurátor Ering ve své druhé žalobě podané na hraběnkou Swéerts-Sporckovou 22. května

²⁶⁷ „Der königl. statthalterey wird anbefohlen, den königl. fiscum in Böhmen occasione seines hier eingereichten petiti wegen cassirung des falsch befundenen graff-sporckischen instrumenti obligatorij auf die vorhin ergangene resolution, vermög welcher der diesfälliger processus civilis bis zu endigung derer criminal processum suspendiret werden, zu verweisen, respectu derer von dem verstorbenen grafen von Sporck gemachten foundationen aber, ob solche nicht gleichwohlen inmittelst ad effectum zusetzen wären ! einen gutachtlichen bericht anhero zuerstaten.“

NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, císařský reskript z 30. 5. 1740.

²⁶⁸ „Der königl. Statthalterey wird per recepisse bedeütet, daß Eüer May. im fall die gräffin von Sweerts und Sporck den von der Oberritzin wieder sie erhobenen und dermahlen nur suspendirten processum civilem non obstante deren noch nicht geendigten Processum criminalium zu prosequiren vermeinete, den curium dieses processus civilis hinwiederumb zu eröffnen befunden mit dem **befehl, die von dem verstorbenen grafen von Sporck auf ein spital für armen Leüthe zu Gradlitz gemachten foundation ad effectum zu setzen.**“

„...da finden wir, daß die von ihme auf ein spital zu unterhaltung armer und preßhaffter leüthen unter der aufsicht des ordens deren fratrum misericordiae zu Gradlitz gemachte foundation, weilen der hierzu gewidmete fundus allemahl pro hac fundatione zur sicherheit verbleibet und diese foundation pro bono publici gerichtet, ad effectum zu setzen seye.“ NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, císařský reskript z 30. 6. 1740.

²⁶⁹ NA Praha, NP, inv. č. 85, registra výpovědí 1732–1745, rozsudek soudní pře s M. J. Eringem z 22. 2. 1742. K průběhu sporu také viz Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985–6987, kalendáře se zápisky T. A. Seemana z let 1740–1742.

1742. Swéerts-Sporckové se s neutišitelným advokátem do nového sporu již nepouštěli a požadovaných zbylých 150 zlatých mu raději co nejdříve vyplatili.²⁷⁰

Zbylé drobnější soudní případy, které swéerts-sporckovští právníci řešili, se týkaly různých pohledávek a z nich plynoucích úroků, k jejichž vymáhání muselo hrabstvo čas od času zvolit soudní cestu. Také z příkladu rodiny Swéerts-Sporcků (podobně jako u Verdugů) je patrné, že soudní pře, především ty založené na majetkových nesrovnalostech, dlužích a finančních nárocích byly v raném novověku na šlechticově denním pořádku a souvisely především s nákladným životem, odpovídajícím jejich společenskému postavení.²⁷¹ Pro naše účely není třeba popisovat detailní průběh všech Swéerts-Sporckových sporů. Jako ilustrace toho, že byly soudy důležitou a nepřehlédnutelnou součástí života šlechty, v tomto případě konkrétně Františka Karla Swéerts-Sporcka, nám uvedený výčet postačí.

IV.2.1 Falešná směnka paní Obernitzové

Zaměříme se přeci jen blíže alespoň na případ s paní Obernitzovou, jehož průběh v dalších částech práce poslouží jako hlavní podklad pro rekonstrukci právní sítě Swéerts-Sporcků. Spor vyvolala paní Alžběta Kristýna Obernitzová, pocházející z durynského rytířského rodu Hesslerů, provdaná za důstojníka z rodu Obernitz.²⁷² Rytířský rod Obernitz pocházel z Durynska a Míšeňska a v roce 1623 získal inkolát v českých zemích. S českým prostředím ale historie tohoto rodu příliš spjata není, neboť i nadále zůstalo těžiště ostatních linií rodu Obernitz v říši.²⁷³ Paní Obernitzová se na základě směnky z roku 1699 podepsané Františkem Antonínem Šporkem pokusila soudní cestou vymáhat údajný čtyřicet let starý dluh hraběte Šporka, jenž si podle ní měl od matky paní Obernitzové Doroty Alžběty Hesslerové vypůjčit 150 000 říšských tolarů.²⁷⁴

Potom co Alžběta Kristýna Obernitzová u Anny Kateřiny Swéerts-Sporck nepochodila se svou žádostí o vyplacení dlužné částky i s úroky, podala na ni jako na univerzální dědičku Františka Antonína Šporka 5. září 1739 žalobu k soudu nejvyššího purkrabství Království českého.²⁷⁵ Ačkoli jednoznačným závěrem úředního ohledání originálu obligace v prosinci roku 1739 na nejvyšším purkrabství a následného ohledání vyžádaného přímo královským

²⁷⁰ Druhá žaloba podaná M. J. Eringem Tamtéž, inv. č. 6987; zápis z 22. 5. 1742; vyplacení zbylých peněz Tamtéž, zápis z 2. 6. 1742.

²⁷¹ viz poznámku č. 85.

²⁷² MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. I. díl*, s. 357.

²⁷³ Pro informace o rodu Obernitz viz MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. II. díl*, s. 33; či KNESCKE, Ernst Heinrich. *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexikon, Band 6*, Leipzig, 1865, s. 556–557.

²⁷⁴ NA Praha, NP, inv. č. 54, registra žalobní německá 1737–1740, žaloba paní Obernitzové z 5. 9. 1739; opis sporné směnky viz SOkA Hradec Králové, Biskupský archiv, inv. č. 375, sign. IV 0 2, kart. 40, fol. 2–4.

²⁷⁵ NA Praha, NP, inv. č. 54, registra žalobní německá 1737–1740, žaloba paní Obernitzové z 5. 9. 1739.

prokurátorem v únoru 1740 bylo, že obligace předložená paní Obernitzovou je falešná, protáhl se tento proces až do roku 1743.²⁷⁶ Zdržení jeho průběhu způsobil mimo jiné císařský reskript z 26. března 1740, který tento civilní proces pozastavil a zahájil proti Kristýně Alžbětě von Obernitz a dalším podezřelým v tomto případě trestní řízení. To vše původně taktéž na popud královského prokurátora Strolze. Díky několika naléhavým swéerts-sporckovským memoriálům zaslaným k české dvorské kanceláři trvalo přerušení civilního procesu pouze do 30. června 1740, kdy ho císařský reskript opět obnovil, aby se vyřešení celého procesu urychlilo a nestálo tak v cestě dokončení nadace hraběte Františka Antonína Šporcka.²⁷⁷

Po obnovení civilního procesu zbývalo Swéerts-Sporckům již jen dodat k úřadu nejvyššího purkrabství excepci a vyčkat na případnou repliku paní Obernitzové. Jelikož se ani po několikrát sobě prodloužení lhůty žalobkyně k podání repliky neodhodlala, proběhla v březnu 1742 konečná inrotulace procesních spisů určených k projednání na zemském soudu. Ten ve svém rozsudku z června roku 1742 prohlásil obligaci za falešnou, žalobkyni obvinil ze zbytečného zaneprázdnění práva a odsoudil ji k zaplacení soudních výloh. Proti rozsudku se pokusila paní Obernitzová bránit odvoláním k české dvorské kanceláři, ale Marie Terezie ho z titulu české královny 15. června 1743 definitivně potvrdila.²⁷⁸ Po uzavření tohoto případu bylo z popudu královského prokurátora proti paní Obernitzové a dalším podezřelým obnoveno trestní řízení započaté původně už v únoru roku 1740.²⁷⁹

Ve své době se jednalo o spor velice sledovaný veřejností. Důvodů, proč se veřejnost o průběh procesu údajně tolik zajímala, bylo hned několik. Především se spor týkal neobvykle vysoké částky peněz, neboť původní dluh 150 000 říšských tolarů zaznamenaný v obligaci se za 40 let, které od jeho vzniku uplynuly, vyšplhal s úroky na půl milionu říšských tolarů. Prohra takového sporu mohla podle zprávy kanceláře českého místodržitelství Swéerts-Sporcky úplně zruinovat.²⁸⁰ Dalším důvodem zvýšené pozornosti, které se tomuto případu dostalo, byla skutečnost, že se kvůli němu pozastavila realizace kukské špitální nadace, kterou byla Anna Kateřina Swéerts-Sporcková jako univerzální dědička Františka Antonína Šporcka

²⁷⁶ Opis závěrů úředního ohledání obligace viz SOkA Hradec Králové, Biskupský archiv, inv. č. 375, sign. IV 0 2, kart. 40, fol. 9–15. Jednotlivé body těchto závěrů také viz NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, místodržitelské dobrozdání z 30. 3. 1740; Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, deníkový zápis ze dne 11. 2. 1740.

²⁷⁷ NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, císařský reskript z 30. 6. 1740.

²⁷⁸ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6987, deníkový zápis ze dne 8. 7. 1742.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, zpráva od českého místodržitelství z 4. 4. 1740.

pověřena.²⁸¹ Třetí významný rozměr dodával tomuto sporu také fakt, že do něj byla vtažena jako další rozhodovací instance vláda saského kurfiřtství, neboť jedním ze svědků a obžalovaným podezřelým v následném trestním řízení byl saský advokát jménem Johann Christoph Müller.²⁸² Jednalo se tedy o spor zasahující a ovlivňující kromě rodiny Swéerts-Sporcků také mnoho dalších lidí a institucí.

Celá obžaloba paní Obernitzové byla založena na onom jediném dokumentu, který měl údajně podepsat František Antonín Špork a jeho svědci hrabě Václav Ferdinand Caretto de Millesimo a hrabě Václav Arnošt Markvart z Hrádku.²⁸³ Hlavním úkolem právníků Swéerts-Sporcků tedy bylo vyvrátit tuto důkazní listinu, čehož dosáhli několika způsoby. Za prvé se zaměřili na fyzickou podobu dlužního úpisu. Během odborného ohledání důkazního materiálu na úřadě nejvyššího purkrabství se objevilo přes 20 hrubých chyb a nesrovnalostí v materiálu a písmu. Papír, inkoust a hedvábný provázek přivazující pečeti byly příliš nové, podpisy hraběte a jeho dvou svědků nesly jiný rukopis, než byl pro ně typický, a také pravost jejich pečeti hodnotící komise zpochybnila.²⁸⁴ Výsledek průzkumu dokumentu postačil královskému prokurátorovi k tomu, aby žalobkyni uvěznil a nechal proti ní zahájit trestní řízení.²⁸⁵

Dalším způsobem, jak vyvrátit obligaci, bylo zaměřit se na její obsah a vyvrátit samotnou skutkovou podstatu. Při bližším pohledu na obsah samotné obligace se zdá vskutku skoro nemyslitelné, že by tato žaloba nebyla vykonstruovaná. Podezřelá se zdála například příliš vysoká vymáhaná dlužná částka, která měla obnášet 150 000 říšských tolarů (225 000 rýnských zlatých), a k tomu 3 % úrok. Ona částka působila nepravděpodobně proto, že rodina údajné věřitelky paní Hesslerové v roce 1699 podle výpovědí svědků neoplývala příliš velkým bohatstvím.²⁸⁶

Za všechny logické úvahy nad nepravděpodobností dat uvedených v obligaci, kterými se právní poradci hrabat Swéerts-Sporcků snažili zpochybnit pravost tohoto dokumentu, uvedme jako příklad argumentaci vyvracející pravdivost data a místa sepsání směnky, k čemuž bylo za

²⁸¹ O závislosti dokončení kukské fundace na výsledku sporu s Kristýnou Alžbětou Obernitzovou se zmiňuje také Pavel Preiss, který prohlásil paní Obernitzovou za Šporkovu vzdálenou příbuznou. V tomto svém tvrzení čerpal Pavel Preiss s největší pravděpodobností inspiraci z monografie BENEDIKT, Heinrich. *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 316. V žádném z dokumentů, které jsem měla k dispozici, se ale zmínka o tomto příbuzenství nenachází. Srov. PREISS, P. *František Antonín Špork*, s. 238. Podrobněji ke Šporkově fundaci viz SVATOŠ, L. *Počátky*, s. 97–122.

²⁸² O spolupráci se saskou stranou viz NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, místodržitelské relace z června až října 1740.

²⁸³ URFUS, Valentin. *Václav Arnošt Markvart z Hrádku, šlechtický právník, zemský hodnostář a manufakturní podnikatel (k problematice feudálního stavovství v pobělohorských Čechách)*, Právněhistorické studie 29, 1989, s. 91–101.

²⁸⁴ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6984, deníkový zápis z 17. 12. 1739.

²⁸⁵ Tamtéž, zápis z 12. 2. 1739 a tamtéž, inv. č. 6985, deníkový zápis z 26. 3. 1740.

²⁸⁶ SOA Praha, Velkostatek Křivoklát, Starý a Nový archiv, inv. č. 435, sign. D 154, opis excepcy Anny Kateřiny Swéerts-Sporck, fol. 7v.

potřebí předvolat několik svědků. Výpovědi svědků předvolaných hrabětem Swéerts-Sporckem jsou ideálním příkladem strategie, díky níž mohly (samozřejmě ne nutně musely) strany ovlivnit výsledek sporu ve svůj prospěch. I za předpokladu, že byla obhajoba oprávněná a pravdivá, mohlo být užitečné výpovědi mírně zmanipulovat a kladný výsledek pře si tak pojistit.

Podepsání obligace mělo podle uvedených údajů proběhnout 5. září 1699 v Konojedech. Všech sedm svědků, kteří v době sepsání obligace, tedy před čtyřiceti lety, sloužili u hraběte, jednomyslně potvrdilo (doslova „*uno ore et voce*“), že hrabě se v té době v Konojedech nenacházel.²⁸⁷ Potom v létě roku 1723 měl podle žalobkyně přijet do Prahy saský advokát paní Hesslerové Johann Christoph Müller, aby zde za přítomnosti hraběte Šporka dodatečně opatřil obligaci svým podpisem. Také tuto možnost vyvrátilo jednomyslně osm svědků, kteří přísahali, že v oné době hrabě pobýval v Kuksu, a nikoli v Praze. Mezi přísahajícímí svědky byl také Šporkův hofmistr Tobiáš Antonín Seeman, který jako důkaz předložil svůj pečlivě vedený deník z roku 1723.²⁸⁸ Tyto nářžky si nekladou za cíl tvrdit, že údaje o místě pobytu hraběte Šporka čtyřicet let před konáním této soudní pře byly nepravdivé. Zdá se však podivné, že si všichni svědci do jednoho po tak dlouhé době na den přesně vybavovali, kde hrabě pobýval.

Ve způsobu dokazování nesmyslnosti obligace je patrná také cílená snaha útočit přímo na osobu paní Obernitzové. Jako by předpoklad, že je strůjcem celého procesu ona, formoval podobu všech protiargumentů. Ačkoli pozdější šetření připouští, že tím, kdo směnku zfalšoval, mohl být také Gustav Hanibal z Oppersdorfu, od kterého paní Obernitzová směnku získala, či saský advokát Johann Christoph Müller, jenž ji před tím hraběti z Oppersdorfu předal,²⁸⁹ argumenty vznesené ve swéerts-sporckovské excepci nenechávají nikoho na pochybách, že tou, která mělo vše zkonstruovat, je paní Obernitzová, a pohaněním její cti měla její žaloba ještě více ztratit na věrohodnosti.

Ačkoliv rozsudek z roku 1742 o nepravosti obligace paní Obernitzové zněl jasně a z našeho pohledu vypadá tento závěr nezpochybnitelně, je třeba dodat, že z teoretického hlediska nemusel být nutně jediný pravdivý. Rozhodnutí soudu mohlo být závislé na schopnostech advokátů a možnostech sporných stran zajistit si dobré právní zástupce a kvalitní obhajobu. Nabízí se tedy otázka, zda nemohl být výsledek soudního sporu pouze výhrou sociálně silnějšího v boji o majetek, přeneseně sociální prestiž. V boji vedeném ne

²⁸⁷ Tamtéž, fol. 9v.

²⁸⁸ Tamtéž, fol. 12r.

²⁸⁹ NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, místodržitelská relace z 4. 4. 1740.

pomocí hmotných zbraní a fyzického násilí, ale za využití prostředků, jež nabízí stabilizovaná, centrální mocí regulovaná společnost.

Prostředků k souboji soudní cestou byla celá řada. Kromě tzv. "vyzbrojení" se důkladným právnickým aparátem a následným soustředěním se na samotný obsah obhajoby či žaloby se dalo využít vedlejších právních klíčků, jež umožňovalo samotné zemské zřízení. Nejčastěji se využívaly k prodloužení procesu. Přestože spor paní Obernitzové se Swéerts-Sporcky proběhl poměrně plynule bez příliš velkých prodlev a vyřešen byl během pěti let, i v tomto procesu došlo k několika pozdržením, ať již úmyslným či neúmyslným.

Již odpověď Swéerts-Sporcků na žalobu paní Obernitzové, tzv. excepcce, se o pár měsíců opozdila. K jejímu sepsání bylo potřeba získat více času, proto si právní poradci Swéerts-Sporcků vymohli u české dvorské kanceláře několik výjimečných prodloužení lhůty k jejímu dodání, aby měli dostatek času k získání všech potřebných důkazů, především výpovědí saských svědků.²⁹⁰ Argumenty k sestavení excepcce chtěla obhajoba získat také úředním ohledáním originálu směnky. Jenže přestože byla žaloba podána již v září 1739, dodala paní Obernitzová originál dokumentu až v prosinci téhož roku a teprve v únoru roku dalšího proběhlo prověření obligace za účasti odborníků. Tito odborníci ale složili u desek zemských přísahu potřebnou k legitimaci jejich výroků až v březnu 1740, což sepsání excepcce ještě oddálilo. Prohlášení obligace za falsum proces zkomplikovalo ještě více, neboť na jeho základě byl císařským reskriptem tento civilní proces pozastaven, aby mohlo být s paní Obernitzovou zahájeno trestní řízení. Civilní proces byl obnoven teprve v červnu 1740, takže excepcce byla nakonec dodána až po deseti měsících od podání žaloby.²⁹¹

Také žalobkyně si vymohla několikrát prodloužení lhůt, posílala memoriály do Vídně a k úřadu desek zemských, proti čemuž se na oplátku Swéerts-Sporckové bránili sestavováním protestací. I to byl způsob, jak se bránit či útočit v soudním sporu – vymáhat si výjimky u úřadu desek zemských či přímo ve Vídni u panovníka.²⁹² Všechny výpady a pokusy paní Obernitzové získat na svoji stranu výhodu v soudním sporu a potažmo i pravdu byly s přehledem odrazeny, ale i přesto se ještě jako by z posledních sil pokoušel její advokát alespoň oddálit konečnou inrotulaci spisů před jejich odesláním k soudu. Po zamítnutí jeho dvou memoriálů, odeslaných za tímto účelem k úřadu desek zemských, byla přeci jen provedena inrotulace akt, spor se přiblížil ke svému konci a oběma stranám nezbývalo již nic

²⁹⁰ Tamtéž, místodržitelská akta z února 1740.

²⁹¹ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, deníkový zápis ze dne 12. 9. 1740.

²⁹² Příklady zasílání žádostí a protestací: Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6986, deníkový zápis ze dne 9. 2. 1741 či tamtéž, zápis z 29. 5. 1741.

jiného než čekat tři měsíce na konečný výrok soudu, který by ze své panovníkem propůjčené pravomoci jejich spor rozřešil.²⁹³

Rozsudek zněl ve prospěch obviněné Anny Kateřiny Swéerts-Sporckové. Paní Obernitzová se ocitla na straně poražených a podobně jako ve skutečném souboji fyzickém musela počítat se ztrátami, neboť soud jí uložil uhradit veškeré soudní výlohy. Swéerts-Sporckové se naopak osvobodili od splácení enormně velkého a zřejmě smyšleného dluhu, který mohl přivodit jejich totální ekonomický a tím také pravděpodobně sociální úpadek, ale také se jim podařilo obhájit čest hraběte Františka Antonína Šporcka, která by byla pošpiněna nejen tím, že se stal dlužníkem, ale také proto, že se nechal „*tak ostudně přechytračit nějakou slabou ženštinou*“.²⁹⁴

Pokud člověk selhal v tomto úředním souboji, kontrolovaném a řízeném státem, a nechtěl se uchýlit k fyzickému násilí, pořád ještě zbývala možnost využít k potrestání protivníka vyšší moci. K tomu se odhodlal zhrzený swéerst-sporckovský advokát Ering, jenž ani soudní cestou nevymohl na hraběti svých požadovaných 4 000 zlatých, a proto alespoň hraběti Františku Karlu Swéerts-Sporckovi dopisem vzkázal, „*že na něj za tuto křivdu bude on a jeho děti bez přestání přivolávat boží pomstu a že není pochyb, že hraběte Bůh skutečně potrestá*“.²⁹⁵

Celý spor má několik zajímavých rozměrů, především sociálních. V první řadě je tento případ příkladem toho, jak státem vytvořené instituce k regulaci společnosti na jedné straně omezují, na straně druhé naopak poskytují větší možnosti fyzicky a často i sociálně slabším. Výhodu čerpaly z tohoto institucionalizovaného státu například ženy, které by ve společnosti s neregulovaným násilím v podstatě neměly možnost své potřeby samostatně hájit. I bez dostatečných fyzických dispozic mohla paní Obernitzová, navíc původem z rodiny z rytířského stavu, zaútočit žalobou na sociálně výše postavenou hraběnku Annu Kateřinu. Státem kontrolované instituce pro regulaci fyzického násilí tedy ženám přinášely prostředky, jak se bránit. Státem regulovaný právní systém tedy umožňoval alespoň částečnou

²⁹³ Tamtéž, inv. č. 6987, deníkové zápisy z února až března 1742.

²⁹⁴ „...*ist mehr erwehnter ihr excipientin herr vatter gar zu vernünfftig und verständig gewesen, auch solches von sich selbst geglaubt und glauben müssen, daß selbter durch eine ihme disreputirliche müß oder nicht verständnus von einem schwachen weibsbild sich übereyllen und überreden lassen könte.*“ viz SOA Praha, Velkostatek Křivoklát, Starý a Nový archiv, inv. č. 435, sign. D 154, opis excepcie Anny Kateřiny Swéerts-Sporck, fol. 9r.

²⁹⁵ „*Frühe hat mir der herr cammerdiener ein gottloßer brieff von dem Dr. Ering zugestellet, in welchen er boßhafftig meldet, daß weilen ihm so großes unrecht geschehen, und anstatt 4000 nur 400 fl. zugesprochen, und 3600 abgesprochen, oder abgedruckt worden, so wolte er mit seinen kindern umb die göttliche rach unauffhörlich schreyen, nicht zweifflete, daß ihm Gott erhören, und Ihro hochgräffliche gnaden hier und dort gewißlichen straffen werde, und dießes seye sein letztes schreiben.*“ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6987, deníkový zápis z 14. 4. 1742.

rovnoprávnost pro potenciální soudce nejen z hlediska genderu, ale také napříč sociálními vrstvami. Kromě případu paní Obernitzové existuje řada dalších příkladů sociálně nerovného sporu, iniciovaného člověkem níže postaveným.²⁹⁶ Tato rovnoprávnost v právním systému fungovala neomezeně samozřejmě pouze v teoretické rovině. V praxi se potom ukazovalo, že možnosti jednotlivých soudců rostly s jejich sociálním postavením, šíří a spektrem jejich vlivných kontaktů a s majetkovým zázemím a finanční situací. Lepší finanční možnosti pochopitelně znamenaly také snadnější a samozřejmější přístup k dobrým právním poradcům, kteří pak tvořili články slušné a dobře fungující právní sítě. Šlechtic vyzbrojený dokonalým právnickým aparátem, sítí vlivných kontaktů a dostatkem dalších financí k rozdávání úplatků (opět připomínám, že v těchto dobových souvislostech není slovo úplatek vnímáno pejorativně).

Oproti rozsáhlému systému advokátů a úředníků Františka Karla Swéerts-Sporcka, který popíšeme níže, nedisponovala paní Obernitzová takovými možnostmi. Omezovala ji ona finanční situace, její sociální status a také skutečnost, že pocházela z Saska. Přestože jedna z větví rodu Obernitz získala v roce 1623 v Čechách inkolát, paní Alžběta Kristýna v Praze zřejmě nepobývala příliš často a spíše se zdržovala v Sasku. Tím pádem se jí ani nedostávalo dostatečného množství užitečných sociálních konexí.²⁹⁷ Zřejmě musela projevit velkou odvalu a dostatek kuráže, možná i hlouposti a špatného úsudku, aby tuto žalobu podala. Dokonce i v případě, že by byla žaloba paní Obernitzové oprávněná a směnka pravá, neměla pro její prosazení nejvýhodnější pozici.

IV.3 Právní aparát Swéerts-Sporckových

Základem sítě služebníků, jejichž schopností hrabě Swéerts-Sporck, potažmo hraběnka využívali k řešení svých soudních i mimosoudních sporů a případů, byli pochopitelně právníci. Na případu proti paní Obernitzové pracoval pro Swéerts-Sporcka nejdříve zemský prokurátor Maxmilián Johann Ering, kterého později na podzim roku 1740 vystřídal prokurátor Franz Josef Hofman. Na jiných případech a při jiných příležitostech potom hrabstvo využívalo ještě služeb prokurátorů Michaela Fisingera a Josefa Václava Felixe

²⁹⁶ Namátkou můžeme z těch soudobých jmenovat například soudní spory, do kterých byli zataženi někteří členové rodu Valdštejnů. Po smrti Ferdinanda Arnošta z Valdštejna musela jeho vdova Marie Eleonora rozená z Rottalu čelit žalobě z nesplaceného dluhu, který se na ní pokusil vymáhat za pomoci zfalšovaného dlužního úpisu žid Prosper Löwi. Tento dlužní úpis se týkal částky 7 500 zl. Srov. HRBEK, Jiří. *Barokní Valdštejnové v Čechách (1640–1740)*, Praha 2013, s. 396–397. ISBN 978-80-7422-233-7.

²⁹⁷ V době, kdy ji vyhledal Gustav Hanibal z Oppersdorfu, aby jí předal nalezenou šporkovskou směnku, pobývala paní Obernitzová v Drážďanech. Viz NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, místodržitelská relace ze 30. 3. 1740.

z Ebenholzu.²⁹⁸ Spolu s prokurátorem resp. prokurátory dohlížel na průběh soudních sporů také jakýsi hlavní swéerts-sporckovský právní poradce, královský prokurátor Johann Christian ze Strolzu, jenž byl pověřen především zastupováním Šporkova nadačního projektu.²⁹⁹

Mezi služebníky bez právnického vzdělání se potom počítali různí agenti a zpravodajové. Hrabě František Karel Swéerts-Sporck využíval služeb minimálně jednoho vídeňského agenta Václava Františka Haymerleho (od roku 1748 s rytířským přídomkem „von Haimtahl“), jenž se získáváním a zprostředkováváním informací zřejmě živil, neboť ve stejné době působil také jako zpravodaj a agent Františka Leopolda Buquoye či české dvorské kanceláře.³⁰⁰ Ten informoval hraběte především o činnosti České dvorské kanceláře a stavu jeho zde projednávaných záležitostí. K získávání informací využíval hrabě nejen profesionálních agentů, ale také nejrozumnějších úředníků působících v centrálních institucích Království českého a jiných pražských a vídeňských známých, kteří byli zrovna při ruce. V Praze se čas od času hraběti hodily například služby řádového provinciála milosrdných bratří Michaela Schwandy, jenž byl pověřen vrchním dohledem nad kukskou hospitální nadací, či místního obchodníka Smetany, který sloužil především jako vrchní dodavatel uherského vína a jiných žádaných potravin a pochutin na Swéerts-Sporckův stůl.³⁰¹ Ve Vídni byl potom hofmistr Seeman v pravidelném kontaktu s vrchním poštovním kontrolorem Heinrichem von Glanzem, zřejmě bývalým konojedským poddaným.³⁰²

Posledním ovšem nikoli nejméně důležitým služebníkem bez právnického vzdělání, který svým úsilím významně přispěl ke zdárnému průběhu všech swéerts-sporckovských pří, byl již zmiňovaný hofmistr Tobiáš Antonín Seeman, který v těchto souvislostech vystupoval jako jakýsi „právní sekretář“. Drobnější role v hraběcích právních záležitostech zastávali samozřejmě i ostatní služebníci jako písaři, lokajové, poslové apod., ale jejich činnost v tomto směru byla spíše jednorázová, nikoli tak konstantní jako u výše vyjmenovaných právníků a úředníků, a proto jim věnujeme pouze tuto drobnou zmínku v úvodu ke kapitole o Swéerts-Sporckově právnickém aparátu.³⁰³

²⁹⁸ BURDOVÁ, Lenka. *Úřad*, s. 377.

²⁹⁹ „Johann Christian von Stroltz könig. procurator im Königreich Böhmeim bittet [...] in nahmen und anstatt der graff sporckischen fundationen deren vertretung ihme an vertrauet worden...“ NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, císařský reskript z 30. 5. 1740.

³⁰⁰ MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. I. díl*, s. 337; VALENTA, A. *Lesk*, s. 134.

³⁰¹ M. Schwanda viz Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6986, deníkový zápis z 29. 6. 1741; Obchodník Smetana např. tamtéž, zápis z 28. 4. 1741 a 21. 10. 1741.

³⁰² Tamtéž, inv. č. 6985, deníkový zápis z 10. 2. 1740, 4. 3. 1740 či 9. 12. 1740.

³⁰³ Koncept dupliky vytvořené hrabětem a hofmistrem Seemanem dostal za úkol na čisto přepsat swéerts-sporckovský lokaj Hans Wentzel. Tamtéž, inv. č. 6986, deníkový zápis z 9. 6. 1741.

Kromě právníků a úředníků, které k hraběti vázal služební poměr, mohla být Swéerts-Sporckovi užitečná také spolupráce s nižšími úředníky desek zemských, nejvyššího purkrabství Království českého, českého místodržitelství či apelačního soudu, kteří hraběti museli vycházet vstříc z definice svého úřadu, ale často přispěli pomocí dokonce nad rámec svých povinností, a to nejen poskytováním informací, jak bylo zmíněno výše. V neposlední řadě potom hrabě využil instituci přímluvců a známostí mezi vlivnými nejvyššími úředníky Království českého, kteří disponovali rozhodovacími pravomocemi.

Přístup Františka Karla Swéerts-Sporcka k jeho právníckému aparátu a jeho soudním přím byl velice aktivní. A to především ve srovnání s pozicí hraběte Verduga z první části této práce. Obě hrabata se sice živě zajímala o činnost svých právníků, podobu všech dokumentů a termíny, které je třeba dodržet, a oba si samozřejmě dělali nárok na konečnou rozhodovací pravomoc, ale Ferdinand Johann Verdugo nikdy nezasahoval do sestavování dokumentů tak radikálně, jako to činil František Karel Swéerts-Sporck. Hrabě Verdugo vyslechl názory právníků, na základě vlastní úvahy rozhodl, kterému z nich se přiklonit, a své vlastní představy do definitivního soudního spisu včlenil pomocí počátečních návrhů a následných dodatečných poznámek k již hotovému konceptu spisu. Hrabě Swéerts-Sporck se přímo účastnil sestavování spisů a pravděpodobně do nich vkládal mnohem více svých vlastních idejí než hrabě Verdugo.

Aktivní právnícké zapálení Františka Karla Swéerts-Sporcka v případě sporu s jeho bývalým prokurátorem Eringem zašlo dokonce tak daleko, že si nechal od obou svých právních poradců – královského prokurátora Johanna Christiana Strolze a zemského prokurátora Michaela Fisingera – vypracovat koncepty dupliky a sám, resp. s pomocí svého hofmistra Tobiáše Antonína Seemana, potom během jednoho pracovního večera sepsal dupliku novou, za střídavého použití úryvků či nápadů z prvního či druhého konceptu spojených vlastními myšlenkami.³⁰⁴

V rozdílném přístupu obou hrabat se odráží samozřejmě především jejich vlastní osobnost a z ní plynoucí preference. Stejně jako se lišil vztah k vedení pře dvou generačně vzdálených šlechticů (Swéerts-Sporck a Verdugo), neshodovaly se v něm jistě ani dva aristokrati soudobí. I přesto ovšem mohly mít na jejich rozdílné smýšlení vliv i jiné faktory. Prvním z nich mohla být méně výhodná geografická poloha venkovských statků hraběte Ferdinanda Johanna Verduga vůči centru země a mnohem menší ochota hraběte Verduga vydávat se na cesty. Hrabě Swéerts-Sporck se ze zámku v Lysé nad Labem, kde pobýval v té době zřejmě

³⁰⁴ „...ich mit Ihro gnaden gnädigen herrn die stoltzische duplic corrigiret, ein wenig gemildert und etwas von der fißingischen hinein **geflicket**...“ Tamtéž, deníkový zápis z 9. 6. 1741.

nejčastěji, mohl rozhodnout vyjet do Prahy prakticky ze dne den, neboť mu cesta v té době trvala pouze nějakých pět hodin a díky jeho pravidelným a častým návštěvám zemského hlavního města nebylo pro jeho pobyt v rodinném paláci třeba žádných složitých překotných příprav. Na druhé straně hrabě Ferdinand Johann Verdugo se na cestu do Prahy vydával pouze jednou do roka, při tom ji už několik týdnů předem plánoval a zařizoval a často kvůli nepřízní počasí či pro špatný zdravotní stav i několikrát odsouval či rušil.³⁰⁵ Hrabě Verdugo nepobýval tak často v centru dění jako Swéerts-Sporck, a nemohl mít tedy tak bezprostřední a hmatatelný vliv na práci svých advokátů, i kdyby si to býval přál.

Druhým důvodem rozdílných povah těchto dvou soudících se šlechticů byl jistě i onen generační odstup mezi nimi (připomeňme, že Ferdinand Johann Verdugo se narodil roku 1635 a František Karel Swéerts-Sporck roku 1688), díky kterému měl možná hrabě Swéerts-Sporck poněkud komplexnější právnické vzdělání, jak to v jeho době na šlechtických syncích vyžadoval již silně zbyrokratizovaný stát.³⁰⁶ Z toho důvodu se hrabě Swéerts-Sporck cítil v právnických otázkách sebevědoměji než o padesát let starší hrabě Verdugo, i když podle jeho prokurátora Eringa se tak cítil rozhodně neoprávněně.

IV.3.1 Královský prokurátor Johann Christian ze Strolzu

Doktor Johann Christian ze Strolzu na Podmoklech začal svou úřední kariéru v roce 1713 jako rada apelačního soudu.³⁰⁷ V letech 1731–1752 potom působil jako královský prokurátor a současně jako přísedící komorního soudu.³⁰⁸ Za jeho služby ho císař v roce 1731 povýšil do šlechtického stavu.³⁰⁹

Pan Strolz se jako právní poradce ve službách hraběte Františka Karla Swéerts-Sporcka objevuje v Seemanových diariích nejdříve v roce 1740 a v kontaktu s hrabstvem zůstával ještě v roce 1747 a pravděpodobně v něm pokračoval i v dalších letech, ke kterým se nedochovaly deníkové záznamy. V té době již byl pověřen dozorem nad hladkým průběhem Šporkovy hospitální nadace a z toho důvodu se také velice zajímal a osobně zasazoval o zdárný konec

³⁰⁵ O plánování cesty do Prahy viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi 20. 4. 1670. Odsouvání cesty kvůli nemoci viz Tamtéž, koncept dopisu F. J. Verduga A. Pichlerovi 24. 4. 1672.

³⁰⁶ KUBEŠ, Jiří. *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov, 2013 (v tisku); CERMAN, Ivo. *Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert*, In SCHEUTZ, Martin – SCHMALE, Wolfgang – ŠTEFANOVÁ, Dana (Hg.). *Orte des Wissens*, Wien, 2004, s. 49–78.

³⁰⁷ WOITSCHOVÁ, Klára. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783: "...což slušného a spravedlivého jest fedrovati..."*. Pelhřimov, 2010, s. 88. ISBN 978-80-7415-040-1.

³⁰⁸ DŘÍMAL, Jaroslav. *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*. Sborník archivních prací, č. 2, 1699, s. 370.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 384; MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti, Díl II*, s. 327.

soudního sporu s paní Obernitzovou. Jeho rad si hrabě Swéerts-Sporck vážil natolik, že se z něj postupně stal hlavní právní poradce této rodiny a svými právním znalostmi jí vypomáhal i v ostatních sporných případech. Bohužel nemáme k dispozici žádnou pracovní dohodu uzavřenou mezi ním a Swéerts-Sporcky, takže je těžké odvodit, do jaké míry hrabstvu vypomáhal, aby dostal povinností své služby, a kdy už se jednalo spíše o přátelskou výpomoc. Nějaký smluvní vztah, vyžadující odměnu za úspěšně vykonanou práci, mezi nimi zřejmě existoval, jak naznačují dokumenty české dvorské kanceláře, ve kterých Strolz vystupuje jako „*zástupce ve věci Šporkovy fundace*“.³¹⁰ Zdá se ale že jeho oficiální služba začínala a končila u kukské nadace a jeho úsilí v rámci sporu s paní Obernitzovou je třeba brát jako jakýsi nadstandard. Je to patrné i z jízlivé poznámky prokurátora Eringa, který odcházel ze služeb hraběte Swéerts-Sporcka se slovy, že se pan královský prokurátor Strolz může postarat o celý proces s paní Obernitzovou sám, místo aby se věnoval oné fundaci.³¹¹

Po vynesení rozsudku ve sporu s paní Obernitzovou nastalo období vyplácení odměn všem swéerts-sporckovým služebníků a úředníkům, čemuž Seeman věnuje ve svých zápisech důkladnou pozornost. V jeho záznamech se ovšem neobjevuje ani jedna zmínka o vyplacení řádné finanční odměny Strolzovi za jeho právní služby. Hrabě si samozřejmě byl vědom toho, jak velkou službu mu onen královský prokurátor prokázal, a proto mu nechal v červnu roku 1742 na znamení své vděčnosti poslat stříbrnou skříňku s psacím náčiním a jiným drobnostmi, kterou ovšem pan Strolz odmítl se slovy, že „*za vedení tak bezbožně vyvolané pře si nic nechce vzít*“.³¹²

Během obernitzovského, ale také eringovského procesu připadla Strolzovi role advokáta, jenž vymýšlel strategii vedení pře, sestavoval (resp. navrhoval) podobu soudních spisů a formuloval memoriály k císařskému dvoru. Hrabě Swéerts-Sporck vkládal v jeho osobu největší důvěru a jeho rady před radami svých ostatních právních poradců upřednostňoval, což zavedlo příčinu k řadě konfliktů mezi prokurátory a Strolzem či samotným hrabětem.

Při pročitání Seemanových deníkových zápisů si nelze nepovšimnout přátelského rysu, jímž se vztah královského prokurátora s hrabaty Swéerts-Sporckovými vyznačoval. Nebo

³¹⁰ NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, císařský reskript z 30. 5. 1740.

³¹¹ „...worauff mir der herr Dr. Ering zur antworth ertheilet, er sehete, daß die herrschafft zu ihm kein vertragen hätte, alßo möchten sie sich einen andern aufnehmen, zu dem sie ein bessers vertragen hätten, und ihm vor seine arbeit bezahlen, oder möchten den gantzen process dem königlichen fisco übergeben, damit er solchen anstadt der fundationen außführen möchte.“ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, deníkový zápis z 5. 9. 1740.

³¹² „Nachmittag ich zu dem herrn von Stroltz gefahren, ihm ein sielbernes kastl mit schreibzeig und andern verschiedenen sachen überbracht, welches er aber auß folgenden ursachen nicht annehmen wollen, aus ursachen, weilen er ein geliebt gegen Gott gethan, daß er vor dieße gottloße angefangene action nichts annehmen wolle, welches ich aber dennoch wieder seinen willen bey ihm gelasßen.“ Tamtéž, deníkový zápis z 9. 6. 1742.

alespoň zdání přátelského vztahu budit měl. S královským prokurátorem byl hrabě či jeho pravá ruka Seeman ve styku takřka nepřetržitě, což je samozřejmě důsledkem především toho, že se hrabě na úsudek pana ze Strolzu maximálně spoléhal a pokládal ho za rozhodující. Radil se s ním proto i o těch nejmenších krocích, a proto bylo udržování pravidelného kontaktu, ať už osobního či písemného, nutností. O tom, jak důležitým se pro hraběte stal názor královského prokurátora, svědčí i to, že mu hrabě nedopřál odpočinku ani při jeho pobytu v lázních v Karlových Varech a několikrát ho nechal písemně zpravovat o detailech událostí v Praze a nechybělo ani přeposílání důležitých dokumentů.³¹³

Jejich setkání zřejmě přesahovala pouhý služební rozměr. Pan ze Strolzu několikrát hostil Swéerts-Šporcky na svém statku Podmokly, jenž ležel asi 10 km severně od Zbiroha.³¹⁴ V červenci roku 1740 zde pobýval hrabě doprovázený Tobiášem Antonínem Seemanem a dalšími dvěma sloužícími tři dny, jež vyplnili především dlouhými diskuzemi s královským prokurátorem. Nechyběly ovšem ani projížďky a procházky po okolních lesích či přihlížení hrám služebníků.³¹⁵

Také Johann Christian Strolz považoval svůj vztah k hraběti za poněkud výlučný a cítil velkou zodpovědnost za to, jak se celý proces vyvine, a neváhal využít ve prospěch hraběte svých pravomocí královského prokurátora. Svým jménem sestavil memoriál k české dvorské kanceláři, ve kterém žádal o předčasné uzavření případu z moci českého krále na základě proběhnuvšího ohledání originálu obligace, jež prohlásilo zmíněný dokument za nepravý. K takovému kroku se pan ze Strolzu odhodlal proto, že rozsouzení civilního procesu mezi hraběnkou Swéerts-Sporckovou a paní Obernitzovou bylo odsunuto až do doby, kdy skončí trestní řízení vedené proti paní Obernitzové, jež bylo zahájeno císařským reskriptem z 26. února 1740.³¹⁶ Královský prokurátor se obával přílišného zdržení, které způsobí celé trestní řízení a následné nekonečné formality během civilního procesu. Ve svém memoriálu poukazoval na skutečnost, že toto zdržení by mohlo poškodit realizaci hospitální nadace založené Františkem Antonínem Šporkem. Nicméně z dobrozdání místodržitelské kanceláře a císařské odpovědi je patrné, že svůj vliv královský prokurátor nadhodnotil. Nejenže nebylo žádosti vyhověno, ale místodržitelský úředník se ve svém dobrozdání dokonce podivuje nad troufalostí pana ze Strolzu, jenž prý měl jako bývalý apelační rada lépe zhodnotit situaci. Žádosti nemohlo být vyhověno mimo jiné proto, že celou záležitost sledovala také saská

³¹³ Tamtéž, inv. č. 6986, deníkový zápis z 16. 6. 1741.

³¹⁴ Johann Christian ze Strolzu vlastnil Podmokly v letech 1720–1747. Viz SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl osmý, Rakovnicko a Slánsko*. 2. vyd. Praha 1931, s. 96.

³¹⁵ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, deníkový zápis z 27. 7. – 1. 8. 1740.

³¹⁶ NA Praha, ČDK, inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, císařský reskript z 26. 2. 1740.

kurfiřtská vláda (kvůli tomu, že byl do sporu zatažen také saský advokát Johann Christoph Müller), a bylo proto žádoucí, aby proběhl řádný soud.³¹⁷

IV.3.2 Swéerts-Sporckovi prokurátoři

Prokurátorů ve významu zplnomocněných právních zástupců se v hraběcích službách podle Seemanových deníků pohybovalo hned několik. Prokurátor Josef Václav Felix z Ebenholzu začínal již v roce 1726 službou u Františka Antonína Šporka a po jeho smrti plynule přešel do služeb jeho dědiců, kde setrval minimálně do roku 1746, kdy se o něm naposledy zmiňuje Seeman v jednom ze svých zápisů. Od roku 1738 zastupoval Swéerts-Sporcky ve věci zakládací listiny kukské nadace a od září 1739 taky ve sporu s paní Obernitzovou Maxmilián Johann Ering, jenž ale z hraběcích služeb odešel již v roce 1740. Na místě prokurátora ve věci falešné obligace paní Obernitzové vystřídal Eringa Franz Josef Hoffman, jenž zde setrval až do konce procesu, tedy do roku 1743. A konečně ve sporu s advokátem Eringem zastupoval hrabstvo v letech 1740–1744 Michael Fisinger. Kromě výše jmenovaných si hrabě zřejmě najímal na různé drobnější záležitosti a kvůli právním poradám podle potřeby ještě jiné advokáty a prokurátory. Jejich jména se ovšem v diariích pouze na chvíli mihnou a zase zmizí.³¹⁸ Jisté však je, že paleta právních poradců, jež hrabě využíval, byla široká a pestrá a přizpůsobovala se jeho momentálním potřebám.

Od prokurátora se očekávalo především, že bude vést při, tj. dodávat svým jménem jako zplnomocněný zástupce soudícího se šlechtice k úřadu potřebné dokumenty a stát při všech soudních termínech. Samozřejmostí byla také prokurátorova schopnost rozdávat fundované právní rady. Z názorových konfliktů mezi Swéerts-Sporckovými prokurátory a advokátem Johannem Christianem Stolzem, jehož právní rady hrabě upřednostňoval, je patrné, že prokurátoři nebyli spokojeni s rozdělením povinností v tomto právnickém aparátu, jež jim přiřklo vedlejší roli v plánování právních strategií.

Doktor Hoffman vyvolal rozmrštku s hlavním Swéerts-Sporckovým advokátem Stolzem tím, že ke konci soudního sporu s paní Obernitzovou jednal na vlastní pěst, a to nejen bez porady se Stolzem, kterého tím velice rozčílil, ale dokonce „opomněl“ informovat samotného hraběte, jemuž byl povinován právní službou.³¹⁹ Jeho jednání vyznívá dokonce až lehce trucovitě, neboť věděl, že v tomto bodě dojde k názorovému rozkolu, a tímto se mu pokoušel

³¹⁷ Tamtéž, dobrozdání místodržitelské kanceláře z 30. 5. 1740.

³¹⁸ Například v květnu roku 1740 vyplácel hofmistr Seeman za sepsání dvou dokumentů ve věci „restitutio in integrum“ Šporkovy závěti odměnu doktoru Josefu Azzonimu. Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, deníkový zápis 18. a 26. 5. 1740.

³¹⁹ „...wovon herr von Stoltz nichts gewust, und verdrüßlich war, daß ihm der herr proc[urator] Hoffman nichts benachrichtiget.“ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6987, deníkový zápis z 8. 2. 1742.

vyhnout a za svým názorem si pevně stál i potom, co se na jeho „tajné“ jednání přišlo. Bodem sporu se stala (kromě zatajování informací) otázka, zda poskytnout protistraně před závěrečnou inrotulací spisů čas vyjádřit se ke svědeckým výpovědím, či ne. Hoffman obhajoval první variantu jako jediný možný a správný procesní postup. Na druhé straně Strolz, kterému dal za pravdu i větší ingrosátor desek zemských Daniel Ignác Voříkovský z Kandratic, tuto variantu odsuzoval, protože by dala prokurátorovi paní Obernitzové doktoru Pavlu Karlovi Zálužskému novou příležitost k nekonečnému prodlužování onoho sporu.³²⁰ Situaci naštěstí nebylo třeba hnát do extrému, neboť dřív než byl jeden z právních hraběcích poradců donucen ustoupit, oznámil advokát protistrany, že zmíněné svědecké výpovědi potřebovat nebude.³²¹

Úplným rozkolem ale skončila jiná hádka Swéerts-Sporckových právníků, ve které vystupoval prokurátor Maxmilián Johann Ering a opět Johann Christian ze Strolzu. Stejně jako v prvním příkladě se jednalo o to, který ze dvou hraběcích právních poradců bude mít navrch a prosadí svůj názor na úkor toho druhého. Prokurátor Ering naprosto nesouhlasil s podobou excepcí z pera pana ze Strolzu a jal se ji přepisovat. Netrpělivý hrabě mu ale práci brzy překazil, protože nehodlal čekat v Praze, až rozohněný prokurátor sepíše nový dokument a už vůbec nechtěl připustit, aby byla k úřadu desek zemských odevzdána excepcie, kterou on sám neviděl a neschválil. Přestože Ering (podobně jako v prvním případě pan ze Strolzu) posiloval věrohodnost a platnost svých názorů zaštitěním se autoritou úředníka desek zemských Daniela Ignáce Voříkovského, hrabě dal přednost svému důvěryhodnějšímu advokátovi Johannu Christianu ze Strolzu. Podřízené postavení v právnickém aparátu a navíc nedůvěra hraběte nebyly Eringovi po chuti, a tak se rozhodl ze služeb hraběte Swéerts-Sporcka odejít ještě před dokončením svého úkolu.³²²

Prokurátorům Swéerts-Sporcka byla po skončení pře vyplácena odměna, vypočítaná podle objemu práce, kterou pro hraběte vykonali. Nezdá se, že by během pře dostávali nějakou pravidelnou pevně danou roční mzdu, jako tomu bylo u prokurátorů hraběte Verduga. Když v roce 1740 Maxmilián Johann Ering žaloval hraběte kvůli své odměně, dokazoval výčtem jím sestavených právních dokumentů, že oněch nárokovaných 4000 zlatých mu po právu patří.³²³ V rozsudku ovšem soud zhodnotil většinu spisů z uvedeného výčtu jako irelevantní

³²⁰ „...mit dem herr Worzekowsky geredt, welcher des herr declamator Christen seiner meinung gantz entgegen ist, daß man dem proc[urator] Zalußky die zeügenaußsage auff keine weiß melden, viel weniger antragen solle, weil er hierauß leicht ein incidens machen und die sach auff ein jahr verzögern könnte.“ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6987, deníkový zápis z 11. 2. 1742.

³²¹ Tamtéž, deníkový zápis z 20. 2. 1742.

³²² Tamtéž, inv. č. 6985, deníkový zápis z 2. – 5. 9. 1740.

³²³ NA Praha, NP, inv. č. 85, registra výpovědí 1732–1745, rozsudek v soudní při s M. J. Eringem z 22. 2. 1742.

a přiznal Eringovi nárok pouze na 400 zlatých.³²⁴ Zhruba tuto částku také na začátku sporu hrabě Swéerts-Sporck označil jako maximum, kolik by měl prokurátor za své služby dostat.³²⁵

Také prokurátora Franze Josefa Hoffmana vyzval hrabě Swéerts-Sporck až po uzavření všech dokumentů a vynesení rozsudku zemského soudu v případě paní Obernitzové, aby si určil výši odměny za své služby. V tomto případě se hrabě s prokurátorem bez problému dohodli na částce 200 zlatých hned a navrch dalších 200 zlatých po skončení škodního soudu a revize u České dvorské kanceláře.³²⁶

IV.3.3 Hofmistr Tobiáš Antonín Seeman

Posledním, nicméně neméně důležitým služebníkem, který vystupoval v právnickém aparátu Swéerts-Sporcků jako styčný bod, který spolupráci všech prokurátorů a advokátů jako zástupce svého pána organizoval, byl již několikrát zmiňovaný hofmistr Tobiáš Antonín Seeman. Osudy tohoto muže si vzhledem k jeho významu co do kvality i kvantity jeho služeb pro hraběte Swéerts-Sporcka představíme poněkud detailněji.

Tobiáš Josef Antonín Seeman se narodil na počátku ledna roku 1679 ve Valkeřicích jako nejmladší syn Jindřicha a Evy Seemanových. Služebníkem hraběte Františka Antonína Šporcka se stal zřejmě někdy kolem roku 1690 a pravděpodobně začínal jako nižší úředník na hraběcím statku Valkeřice. Kolem roku 1700 se stal jedním z osobních služebníků hraběte Šporcka, a proto od té doby pobýval nejčastěji na zámku v Lysé nad Labem. Ve službách hraběte se osvědčil především jako dvorní kapelník a od roku 1726 potom jako jeho hofmistr, jímž po smrti hraběte Šporcka zůstal i na dvoře Františka Karla a Anny Kateřiny Swéerts-Sporckových.³²⁷

Na Lysé nad Labem se také v roce 1706 oženil s Barborou Ester Františkou Žehuňskou z komorního města Poděbrady, která pravděpodobně zemřela ještě před rokem 1726. Z tohoto manželství zůstal Seemanovi minimálně jeden syn jménem František, jenž v roce 1731 po vstupu do cisterciáckého kláštera v Sedlci u Kutné hory přijal řádové jméno Otto. V Lysé nad Labem se pohyboval také muž jménem Jindřich Seeman, jenž si zde prý v roce 1735 postavil domek. Ze souvislostí ale není jasné, zda se jednalo o Tobiášova syna či synovce či jiného příbuzného. Tobiáš Antonín Seeman nakonec v Lysé roku 1750 také zemřel.³²⁸

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, deníkový zápis z 6. 9. 1740.

³²⁶ Tamtéž, inv. č. 6987, deníkový zápis z 30. 6. 1742.

³²⁷ Nejnovější údaje o životě Tobiáše Antonína Seemana, které poupravují starší závěry viz KUBEŠ, J.–PRACHAL, V. *Tobiáš*, s. 16–21. PREISS, Pavel. *Boje s dvouhlavou saní. František Antonín Šporck a barokní kultura v Čechách*. Praha, 1981.

³²⁸ KUBEŠ, J.–PRACHAL, V. *Tobiáš*, s. 20.

Jako hofmistr s dlouholetou služební a úřednickou zkušeností získal také významné místo v právnickém aparátu Františka Karla Swéerts-Sporcka. Důvěra, kterou se hrabě nebál do svého osvědčeného služebníka vložit, přinesla Seemanovi roli zástupce hraběte ve styku s ostatními advokáty, prokurátory a zemskými úředníky. Jako jeho pravá ruka nejen vyřizoval veškerou korespondenci s právními poradci, ale také často jezdil do Prahy stav věcí osobně zkontrolovat a vyřídit. Díky informacím z došlých dopisů případně z informací, které získal osobně přímo v Praze, Seeman sledoval a Swéerts-Sporckovi zprostředkoval veškeré dění kolem jeho soudních pří, s jejichž důležitostí se zřejmě nakonec sám ztotožňoval, neboť o sporu s paní Obernitzovou se v denících vyjadřuje jako o „*našem procesu*“.³²⁹

Ve vztahu k ostatním článkům hraběcího právního aparátu fungoval Seeman jako spojovací článek, centrální bod, který kolem sebe všechny ostatní úředníky shromažďoval a zajišťoval hladký průběh jejich spolupráce a vzájemné komunikace, která ne vždy plynula tak samozřejmě a hladce, jak by bylo potřeba, což jsme poznali výše z popisu konfliktů, jež mezi nimi vznikaly. Také zprostředkoval jejich kontakt s hrabětem, jenž se sice v Praze vyskytoval častěji než hrabě Verdugo a nejdůležitější momenty svých soudních sporů si hlídal v zemské metropoli osobně, ale i přesto mu ostatní povinnosti a zájmy nedovolily být v Praze permanentně.

Úkoly swéerts-sporckovského hofmistra by se daly svým spektrem přirovnat k úkolům, jež pro svého pána hraběte Ferdinanda Johanna Verduga vykonával speciálně najatý agent Augustin Pichler v šedesátých letech 17. století, neboť se Seeman v Praze nevěnoval pouze hraběcím soudním pří. Při jeho častých cestách do Prahy se z něj stal také posel, jenž Swéerts-Sporckovým známým v Praze doručoval dopisy a dary a předával finance a instrukce místnímu Swéerts-Sporckovu domovníkovi, jehož povinnosti zřejmě také přesahovaly povinnosti obyčejného domovníka, neboť ho Seeman v době, kdy pobýval na venkově, používal jako svého prostředníka.³³⁰

V praxi potom vypadala činnost Tobiáše Antonína Seemana v rámci právního aparátu následovně. Velkou část svého úsilí věnoval práci sekretáře. Pokud pobýval na venkově, ve většině případů na Lysé, patřily k pravidelným zápisům o dění v místě jeho pobytu také zprávy o došlých a vypravených dopisech. Minimálně jednou týdně vyjmenovává, kdo mu potažmo hraběti z Prahy či Vídně dopisy poslal a komu na oplátku písemně odpovídal. Kromě pravidelných zpráv od prokurátorů, advokáta Strolze či vídeňského agenta Haymerleho přijímal na Lysé také dopisy od některých zemských úředníků, například od místodržitelského

³²⁹ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6986, deníkový zápis z 30. 1. 1741.

³³⁰ Tamtéž, inv. č. 6994, deníkový zápis z 28. 9. 1747.

kancelisty Jana Václava Christena či jeho příbuzného českého deklamátora desek zemských Václava Ignáce Christena, kteří se s hrabětem a jeho úředníky stýkali i nad rámec svých úředních povinností.³³¹ Seemanova sekretářská činnost se ovšem neomezovala pouze na vyřizování soudních záležitostí. Celou dobu byl také v pravidelném kontaktu se správci a jinými úředníky ostatních hraběcích panství, se známým obchodníkem v Praze apod.

Jako „sekretáři“ mu potom připadla také starost o veškeré písemné dokumenty týkající se jednotlivých soudních pří, neboť všechny důležité spisy měly být po skončení těchto sporů shromážděny a uloženy ve swéerts-sporckovském archivu. Seeman proto už během soudních procesů některé dokumenty schraňoval. Ostatně spolu s právníky se účastnil již samotného shromažďování dokumentů potřebných k inrotulaci. Po inrotulaci spisů, tedy po skončení té nejhektičtější části procesu, kdy nastalo období relativní pasivity a čekání na rozsudek, sháněl u Swéerts-Sporckových právníků a zemských úřadů originály všech ostatních spisů, které ke kompletní dokumentaci sporu ještě scházely, zapůjčené originály opisoval a vše potom pečlivě rovnal a ukládal.³³² Protože měl tak dobré povědomí o všech podrobnostech sporů, byl také často pověřen sepisováním extraktů jako příloh k nejrůznějším memoriálům.³³³

Za některými úkoly se musel Seeman vydávat osobně do Prahy, neboť tak byl schopen nastalou situaci řešit efektivněji než skrze zdlouhavou korespondenci. Hrabě mu důvěřoval natolik, že když vyvstal nějaký nečekaný problém, který bylo třeba vyřešit osobně a co nejrychleji, spokojil se s tím, že vyslal do Prahy Seemana, jenž byl samozřejmě hotov vypravit se na cestu prakticky ze dne na den.³³⁴ Hrabě Swéerts-Sporck potřeboval mít dokonalý přehled a kontrolu nad svými právními záležitostmi, což například znamenalo, že několikrát oddaloval svůj odjezd z Prahy kvůli odsouvajícímu se odevzdání exerce k deskám zemským, kterému chtěl být přítomen.³³⁵ Když mu ale jiné starosti nedovolily být přítomen v Praze všem úředním jednáním a důležitým poradám s právníky, dostal situaci pod kontrolu alespoň skrze svého osvědčeného hofmistra Seemana.

³³¹ „Heüthe vor und nachmittag, habe ich folgende brieffe nacher Prag geschrieben, alß am herr Christen, herr Smetana, haußmeister, haußmeisterin, frater Didaco hyberner frater und sacristane...“ Tamtéž, inv. č. 6987, deníkový zápis z 26. 1. 1742, další viz inv. č. 6986, zápisy z 8. 10. 1741, 2. 11. 1741, či inv. č. 6987 1. 2. 1742 a 7. 4. 1742.

³³² „...die schriefften und memorialien welche bey meiner anwesenheit in Prag wegen des den 15.ten Martij vollzogenen rotuli eingegeben werden müssen vorgezeiget, und alß dann zu denen andern oberintzischen schriefften und acten wieder beygelegt, dann den gantzen vormittag geschrieben und die schriefften zum oberintzischen process registrirt, signirt und in ordnung gebracht.“ Tamtéž, inv. č. 6987, zápis z 11. 4. 1742, dále též zápis z 28. 3. 1742.

³³³ Tamtéž, inv. č. 6985, deníkový zápis z 4. 8. 1740.

³³⁴ „Alß dann mit der gnädigen herrschafft das gestrige schreiben [von herrn Christen – pozn. autorky] nachmahl durchleßen und mich auff morgen zur prager abreiße gerüstet.“ Tamtéž, inv. č. 6986, deníkový zápis z 30. 1. 1741.

³³⁵ Tamtéž, inv. č. 6985, deníkový zápis z 8. 9. 1740.

Seeman se za svého pobytu v Praze scházel se Swéerts-Sporckovými právníky a zemskými úředníky, vyřizoval zprávy od hraběte, zjišťoval nové informace, radil se s nimi a informoval o své činnosti hraběte na Lysou. Vlastně celý jeho pražský pobyt by se dal shrnout jako sled návštěv za vydatného popíjení čaje střídaných modlitbou či zpovědí u milosrdných bratří, kromě těch dní, kdy ho roznemohl katar, hemeroidy či věčně otékající nohy. Pro právní poradce hraběte Swéerts-Sporcka se přítomností Seemana v Praze vlastně nic nezměnilo. Jen místo písemně informovali o své činnosti Seemana osobně a ten se jako vždy postaral, aby se vše dostalo k uším hraběte. Spolupráce právních poradců, závislá mimo jiné na vzájemné informovanosti, fungovala především díky systému jasně definovaných rolí, který Seemanovi přisoudil roli prostředníka a informátora.

Úsilí, jež Seeman vynaložil na úspěšné vedení Swéerts-Sporckovy pře, hrabě na závěr patřičně odměnil. Ve stejné době, kdy po vynesení příznivého rozsudku ve věci falešné obligace paní Oberritzové vyplácel hrabě odměny svým právním poradcům, úředníkům a agentům, byla vyplacena odměna 400 zlatých také Seemanovi. Částka, kterou si svou zvláštní službou zasloužil, byla jen o polovinu nižší, než celková částka, kterou za práci na stejném případě vyplatil hrabě svým prokurátorům (nejprve 400 zl Eringovi a na závěr 200 zl a 200 zl Hoffmanovi, celkem tedy 800 zl), z čehož je patrné, jak si hrabě úsilí svého hofmistra vážil.³³⁶

Na druhou stranu, abychom nevyzdvihovali zásluhy pouze jednoho hraběcího dvořana, stejnou částkou byl obdarován po skončení stejné pře také komorník Anton Strobach, jehož smůlo ovšem je, že se nestal autorem žádných diarií, a tudíž jeho role vypadá okrajově oproti té Seemanově, která se zdá vystupovat „uprostřed všeho dění“.³³⁷ Strobachova role byla ale zřejmě podobně koncipovaná a podobně důležitá jako ta Seemanova, pokud můžeme soudit ze stejně vysoké odměny, již si oba vysloužili. Z náznaků v denících lze vyčíst, že spolupracovali a navzájem se doplňovali a nahrazovali. Čas od času odjel sám komorník do Prahy, ale o jeho pražských řízeních se ze Seemanova vyprávění nedozvídáme příliš konkrétních informací. Zřejmě zde jednal s dlužníky hraběte Swéerts-Sporcka a je pravděpodobné, že navštěvoval také místní Swéerts-Sporckovy advokáty a prokurátory a že byl dobře informován o hraběcích sporných záležitostech. Z těch výjimečných situací, kdy se v Praze ocitli současně komorník Strobach i hofmistr Seeman, se nám totiž dochovaly také zprávy o komorníkově zdejších krocích a víme, že například 27. května 1741 to byl Strobach

³³⁶ Tamtéž, inv. č. 6988, deníkový zápis z 1. 9. 1743.

³³⁷ Tamtéž.

a ne Seeman, kdo se vydal navštívit královského prokurátora Strolze a zemského prokurátora Fisingera, aby s nimi pohovořil o duplice proti panu Eringovi.³³⁸

Strobach měl také zřejmě na starosti pohyb financí, tj. přehled o tom, kolik bylo a má být komu vyplaceno, a to nejen ve vztahu k Swéerts-Sporckovým soudním sporům, a Seeman s ním tyto záležitosti po návratu z Prahy většinou konzultoval, přičemž mu předával peníze či nové kvitance.³³⁹ Pokud trávil Seeman svůj čas v Praze, probíhalo jeho spojení s Lysou skrze komorníka, tzn. že psal právě jemu, když bylo potřeba něco do Prahy z Lysé poslat, ať už se jednalo o peníze, divočinu či nějaké dokumenty.³⁴⁰ Z výše řečeného opět vyplývá, že komorník musel nejen dobře znát okolnosti Swéerts-Sporckových soudních pří, ale že se orientoval také v písemnostech, které se jich týkaly.

Oba úředníci zkrátka na vedení Swéerts-Sporckových pří nějak participovali a v době nepřítomnosti se navzájem zastupovali tak, aby nebyl ohrožen ani chod hraběcího dvora, ani průběh zmíněných soudních sporů. Přestože ze Seemanových zápisků vyvstává jako téměř nejdůležitější postava, jež stojí v pozadí zdaru hraběcích soudních případů, pochopitelně sám jejich autor, jejich druhé čtení nás nenechává na pochybách, že se Seeman o svou důležitou pozici nepostradatelného úředníka, který vše z pozadí pohání, dělil minimálně s komorníkem Strobachem. O přízni, jíž se Anton Strobach těšil na swéerts-sporckovském dvoře, svědčí například to, že byl jmenován jedním z asistentů představených bratrstva Srdce Ježíšova v Lysé, jehož prorektorem se stal František Karel Swéerts-Sporck a rektorem Tobiáš Antonín Seeman.³⁴¹ Ve skutečnosti tedy onen střed, spojovací článek činnosti všech ostatních právních poradců a agentů, tvořilo více osob, několik hraběcích služebníků, a zdar věci stál především na jejich souhře a spolupráci. Nicméně Seeman, jako osoba o jejíž činnosti máme díky deníkům nejvíce informací, nám zde posloužila k ilustraci toho, co bylo v pozadí vedení soudní pře potřeba vykonat.

IV.4 Instituce známostí a přímluvců - nižší a vyšší úředníci Království českého

Ani hrabě František Karel Swéerts-Sporck se při řešení svých záležitostí neobešel bez sítě vlivných přátel. Podobně jako hrabě Ferdinand Johann Verdugo přicházel i Swéerts-Sporck do styku s řadou nižších úředníků a kancelistů zemských úřadů, kteří na jeho případech

³³⁸ „...dann herr cammerdiener zu dem herrn von Stroltz und procurator Fißinger gefahren, mit dem letztern wegen der eringischen duplic das benöthigte abgeredt, des gleichen mit dem herrn von Stroltz und ihm das obermayerische attestatum gezeigt.“ Tamtéž, inv. č. 6986, deníkový zápis z 27. 5. 1741.

³³⁹ Tamtéž, zápisy z 9. 5. 1741, 18. 5. 1741 či inv. č. 6987, zápis z 23. 9. 1742.

³⁴⁰ Tamtéž, inv. č. 6987, zápis z 1. 3. 1742.

³⁴¹ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6986, deníkový zápis z 1. 10. 1741.

pracovali především z příkazu svého úřadu. Hrabě se pochopitelně snažil získat je na svou stranu za pomoci darů (mocný to nástroj sociální manipulace), aby mu vycházeli maximálně vstříc. Mezi těmito úředníky, možná díky známostem jeho vlastních úředníků a právních poradců, ovšem našel i spřízněné duše, které byly ochotny vypomáhat hraběti nad rámec svých povinností a se kterými on či jeho hofmistr udržovali kontakt i dávno po skončení oněch zásadních soudních sporů.

Významné místo mezi hraběcími informátory a pomocníky patřilo úřednické rodině Christenů, konkrétně třem bratrům a synovi některého z nich.³⁴² Identifikovat se podařilo pouze dva z nich, a sice Václava Ignáce Christena, českého deklamátora úřadu desek zemských v letech 1708–1742,³⁴³ a Jana Václava Christena, kancelistu německé expedice pražského místodržitelství, kterým byl v letech 1737–1747 (v tomto roce se v místodržitelské kanceláři objevuje naposledy) s přestávkou mezi roky 1743 a 1745, kdy byl podle Františka Roubíka dočasně suspendován Marií Terezií za své chování během krátké vlády bavorského kurfiřta Karla Alberta jako českého krále.³⁴⁴ Novému králi za jeho pobytu v Praze kancelista Christen zřejmě ochotně vycházel vstříc, ostatně jako většina místodržitelských úředníků, kteří byli jako zástupci krále v zemi v té době postaveni do nelehké situace. Jejich případné dilema, zda se dále starat o správu země, či zachovat věrnost královně, ovšem Marie Terezie vyřešila ujištěním z října 1741, že za svou činnost během očekávané bavorské okupace potrestáni nebudou.³⁴⁵ Po ukončení této bavorské epizody byli sice místodržitelé, především bývalí členové Karlem Albertem zřízené dvorské deputace, podrobeni vyšetřování, ale jejich úředních funkcí je (až na nejvyššího zemského sudího hraběte z Vrbna a purkrabího Hradeckého kraje Dohalského) královna nakonec nezbavila.³⁴⁶ Prověřováním kancelářských úředníků místodržitelství Jan Václav Christen neprošel zřejmě proto, že jeho chování vůči Karlu Albertovi nebylo zhodnoceno jako dostatečně rezervované, neboť se měl aktivně účastnit konstituování jeho nové dvorské kanceláře jako jeden z kancelistů. Zřejmě i proto, že se v roce 1741 rozhodl místo u dvorské kanceláře Karla Alberta odmítnout, mu byla funkce místodržitelského kancelisty Marií Terezií v roce 1745 znovu potvrzena.³⁴⁷ Dalším

³⁴² Tamtéž, inv. č. 6987, deníkový zápis z 31. 5. 1742.

³⁴³ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 344.

³⁴⁴ ROUBÍK, František. *Místodržitelství v Čechách v letech 1577–1749*. Sborník archivních prací, č. 1, 1967, s. 593.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 551.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 552.

³⁴⁷ „*Nachmittag ich bey dem herrn Christen geweßen, welcher mir hinterbracht, daß er morgen ein jurament ablegen und in 10 tagen nacher Franckfurth alß cantzelist bey der hoffcantzeley abgehen solle, welches er aber zu hintertreiben gedenckete.*“ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6987, deníkový zápis z 25. 12. 1741.

z Christenů, kteří pokračovali v rodinné úřednické kariéře, byl například Prokop Christen, jenž v letech 1745–1748 vykonával funkci registrátora desek zemských.³⁴⁸

Václav Ignác Christen se s hrabětem Swéerts-Sporckem stýkal, protože jako český deklamátor desek zemských měl na starosti inrotulaci dokumentů v jeho soudních sporech. Tento muž byl hraběti k dispozici nejen v mezích svého úřadu, ale často přispěl informací či radou mimo své pravomoci, ačkoli jako deklamátor desek zemských do průběhu inrotulace neměl nijak zasahovat ani svými radami ovlivňovat rozhodnutí kterékoli ze soudících se stran.³⁴⁹ Přesto se právě o jeho odborné názory opíral Swéerts-Sporckův advokát Strolz, když brojil v únoru roku 1742 proti postupu prokurátora Hoffmana ve sporu s panem Eringem (viz výše).³⁵⁰

Také Jan Václav Christen hraběti vypomáhal, a to opět především předáváním tolik oceňovaných informací. Jako kancelista německé expedice místodržitelství v Čechách měl přehled o komunikaci mezi zemskými úřady a českou dvorskou kancelář, o všech zde vznikajících místodržitelstevských „dobrých zdáních“ císaři, memoriálech putujících skrze tento úřad ke dvoru, císařských reskriptech reagujících na tyto memoriály apod.³⁵¹ Jeho užitečnost tedy spočívala v tom, že předával informace čerstvé, často ještě neoficiální. Skrze kancelistu Christena se hrabě také mohl dostat k jinak nedosažitelným dokumentům protistrany. Například v lednu roku 1742 prozradil Jan Václav Christen hraběcímu hofmistrovi Seemanovi obsah memoriálu Gustava Hanibala z Oppersdorfu a dokonce ho nechal zmíněný dokumentu opsat.³⁵² Zřejmě ne náhodou se v tomto konkrétním Seemanově zápise Christenovo jméno skrývá pod zkratkou „C“, kterou pisatel používal jen ve výjimečných případech. Místodržitelští úředníci měli samozřejmě zapovězeno vydávat stranám dokumenty neoficiální cestou, bez běžné úřední procedury a zaplacení příslušné taxy. Tento zákaz formuluje dokonce mimo jiné císařská instrukce pro místodržitelstevskou kancelář z roku 1718.³⁵³ Jak vidno, úředníci nařízení svého panovníka neváhali obcházet.

Bratři Christenovi byli Františku Karlu Swéerts-Sporckovi nápomocni i v jiných situacích než při jeho soudních sporech a jejich kontakt se neomezoval pouze na úřední záležitosti. Hrabě je využíval také jako jedny ze svých korespondentů a jako pojítka se zemskou metropolí. V březnu roku 1741 například jeden z Christenů informoval Swéerts-Sporcka

³⁴⁸ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 356.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 343.

³⁵⁰ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6987, deníkové zápisy z ledna až února 1742.

³⁵¹ Např. Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6986, zápis z 19. 6. 1741.

³⁵² „...der herr C[hristen] dahin kommen, mir in vertrauen hinterbracht, daß ein sehr malicioses memorial von dem graffen von Oppersdorff auff das neue eingereicht worden, welches ich abents abgeschrieben.“ Tamtéž, inv. č. 6987, zápis z 18. 1. 1742.

³⁵³ ROUBÍK, F. *Místodržitelství*, s. 550.

o závěrech zasedání zemského sněmu, který jednal o schválení výše královnou navrhovaných daní pro rok 1741, nebo-li o tzv. „*subsidiium praesentaneum*“.³⁵⁴ V červnu toho samého roku využil hofmistr Seeman pravidelného korespondenčního styku s panem Christenem a nechal ho doručit jejich prokurátoru Fisingerovi opravenou Strolzovu dupliku proti panu Eringovi.³⁵⁵ Zvláštní vztah mezi rodinou Christenů a hrabaty Swéerts-Sporckovými se projevoval také jejich častými návštěvami v pražském swéerts-sporckovském domě, kde rozmlouvali, popíjeli čaj a dokonce i obědvali s hofmistrem Seemanem či hrabětem a hraběnkou.³⁵⁶ V pozdějších letech se stal jeden z Christenů spolu s Johannem Christianem ze Strolzu dokonce častým návštěvníkem na zámku v Lysé.³⁵⁷ Za své služby nad rámec úředních povinností byl jeden z Christenů, s největší pravděpodobností místodržitelství kancelista Jan Václav, po skončení pře s paní Obernitzovou hrabětem odměněn jako jeden z jeho „*právních přátel*“.³⁵⁸

Swéerts-Sporckovi právní poradci a služebníci se při vedení soudních pří pravidelně setkávali také s ostatními nižšími úředníky Království českého, pěstovali s nimi přátelské vztahy a využívali jejich užitečné pomoci, když to bylo potřeba. Během výslechů hrabětem vedených svědků ve sporu proti paní Obernitzové (tedy sloužících, kteří působili na dvoře Františka Antonína Šporka v domnělé době vzniku oné falešné obligace, mezi které patřil i Tobiáš Antonín Seeman) na přelomu let 1739 a 1740 se hrabě a jeho úředníci blíže seznámili především s úředníkem podkomořího Janem Filipem z Widmanu a menším ingrosátorem desek zemských Danielem Ignácem Voříkovským z Kundratic, kteří vedli výslech svědků.³⁵⁹ Není jasné, zda se některý z hraběcích advokátů s těmito úředníky neznal blíže již před tímto svědeckým řízením. Jisté ale je, že od tohoto řízení vyhledávali pomoc a radu pana Voříkovského poměrně často. Pan Voříkovský například stál na straně hraběcího prokurátora Maxmiliána Johanna Eringa v jeho sporu s královským prokurátorem Johannem Christianem ze Strolzu o konečnou podobu excepce.³⁶⁰ Také se spolu s úředníkem královny české Václavem Klimentem ze Saltzu účastnil v červnu roku 1740 výslechu svědků

³⁵⁴ HASSENPFUG-ELHOLZ, Eila. *Böhmen und die Böhmisches stände in der Zeit des beginnenden Zentralismus: Eine Strukturanalyse der böhmischen Adelsnation um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. München, 1982, s. 46. ISBN. 978-3486444919.

³⁵⁵ „... von herrn Christen mitgebracht, in welchen er mich berichtet, daß er dem herrn procurator Fißinger die eringische schriefften nebst der duplic selben überreicht.“ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6986, zápis z 11. 6. 1741.

³⁵⁶ „Zu mittag der herr Christen bey Ihro gnaden dem graffen gespeist. Tamtéž, inv. č. 6986, zápis z 22. 8. 1741; „... herr Christen nebst seinen zwey herren brüdern bey mir geweßen...“ Tamtéž, inv. č. 6987, zápis z 27. 4. 1742.

³⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 6986, zápis z 17. 9. 1741 a inv. č. 6991, zápisy z 26. – 28. 3. 1745.

³⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 6987, zápis z 11. 6. 1742.

³⁵⁹ BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 337 a 348; Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6984–6985, zápisy z prosince 1739 – ledna 1740.

³⁶⁰ Tamtéž, inv. č. 6985, zápis z 4. 9. 1740.

konfrontovaných s pochybnou výpovědí svědka paní Obernitzové, saského advokáta Johanna Christopha Müllera, a v únoru 1742 dohlížel na inrotulaci spisů.³⁶¹

Další důležitou postavou byl Václav Josef Údrcký z Údrče, jenž měl jako menší písař desek zemských (1737–1743) na starosti velkou část deskové agendy a tedy i přehled o příchozích, projednávaných a odchozích spisech. Proto od něj hrabě a jeho služebníci většinou žádali informace o stavu těchto spisů a pokoušeli se skrze jeho osobu usříšit projednávání jejich záležitostí.³⁶² Swéerts-Sporckovi se s tímto mužem zřejmě setkali již dříve, před začátkem sledovaného období, neboť ho hraběnka Anna Kateřina nechala jmenovat jedním z členů komise rozhodující na podzim roku 1738 o nadační listině kukského hospitalu.³⁶³ Podobně, i když ne tak intenzivně se stýkali také se sekretářem německé expedice Františkem Josefem Dammem či vicepurkrabím Ignácem Leopoldem Rumerskirchenem.³⁶⁴

Pochopitelně se kontakt s těmito nižšími úředníky a kancelisty stával tím intenzivnějším, čím více bylo třeba využít jejich pomoci, a s některými se v denících setkáváme skutečně jen v konkrétních fázích swéerts-sporckovských případů. Hrabě si byl vědom přínosu takových vztahů, a tak je stejně jako hrabě Verdugo nezapomínal pravidelně posilovat nějakým hmotným darem, většinou divokou, zajícem či bažantem z jeho obory, nebo máslem z jeho hradištského panství, tedy zbožím ve městě velice ceněným.³⁶⁵ Nikdy neposílal peníze, pokud se nejednalo o předem smlouvenou oficiální službu. Alespoň hofmistr Seeman se ve svých zápisech o „úplacích penězi“ nikde nezmiňuje. Také samotní úředníci si uvědomovali výhodu spojení s bohatým šlechticem, a tak vykonávali své drobné služby pro hraběte Swéerts-Sporcka zřejmě i z vlastní iniciativy. Když pobýval hrabě v Praze, sami ho

³⁶¹ Tamtéž, inv. č. 6985, zápisy z června 1740, Kliment ze Saltzu – úředník královny české viz BURDOVÁ, L. *Úřad*, s. 336.

³⁶² „...bey dem herrn Audrtzky geweßen, welcher mir angedeüetet, daß Ihro gnaden der graffin das von hoff gekommene rescript gleichfahls auff 14 tag wurde communicirt werden.“ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6986, zápis z 26.6.1741. „Von dannen ich zu dem herrn Audrzký³⁶² mit der post gangen und die protestations-schriefft, welche künfftigen Donnerstag den 16ten dießes bey der königlichen landt-taffel eingereicht werden solle, recommendiret, welcher auch versprochen, daß er sein möglichstes beytragen wolle.“ Tamtéž, zápis z 13. 2. 1741.

³⁶³ SVATOŠ, L. *Počátky*, s. 104–105.

³⁶⁴ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, zápis z 30. 10. 1740 či inv. č. 69861, zápis z 9. 6. 1741; „...zum herr viceburggraffen von Rumerskirchen gangen, die vornehmung der eringischen action recommendirt, welcher heüthe schlechte hoffung geben, weilen noch viele alte actionen vorhanden wären.“ Tamtéž, inv. č. 6987, zápis z 13. 2. 1742. Místodržitelství Josefa Damma viz ROUBÍK, F. *Místodržitelství*, s. 590.

³⁶⁵ Knihovna NKP Hospitalu Kuks, inv. č. 6985, zápis z 12. 11. 1740 či inv. č. 6986, zápis z 19. 1. 1741 či 13. 3. 1741.

navštěvovali a kromě profesních záležitostí s ním (resp. s jeho hofmistrem) řešili i takové věci jako prosbu o dodávku speciálního hradištského másla.³⁶⁶

Hrabě Swéerts-Sporck měl pochopitelně přátele i mezi vyššími šlechtici ve významných úředních funkcích. V námi sledovaném období se například často scházel s nejvyšším hofmistrem Štěpánem Kinským, viceprezidentem apelačního soudu Karlem Josefem Novohradským z Kolovrat, prezidentem české komory Leopoldem Františkem ze Šternberka či nejvyšším sudím zemským Josefem Františkem z Vrbna a Bruntálu. Jejich vzájemné návštěvy se ovšem odbyvaly jen v Praze, nikdy ne na jejich venkovských statcích, jako se hrabě Swéerts-Sporck navštěvoval s Johannem Christianem ze Strolzu či Verdugův advokát Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu s Adolfem Vratislavem ze Šternberka, v té době českým místokancléřem.

O tom, že hrabě Swéerts-Sporck skutečně využíval těchto svých kontaktů k prosazení vlastních záležitostí, máme doklad pouze u hraběte z Vrbna, kterého podle Seemanových zápisků několikrát žádal o radu či uspíšení svých případů a jenž na oplátku pomoc a přímluvu skutečně sliboval. Například v roce 1741 požádal František Karel Swéerts-Sporck nejvyššího zemského sudího o urychlení expedice dobrého zdání od zemských desek na královské místodržitelství, které potom skutečně urychleno bylo.³⁶⁷

³⁶⁶ V říjnu roku 1741 si o máslo psal sekretář místodržitelské kanceláře František Josef Damm. Tamtéž, inv. č. 6986, zápis z 20. 10. 1741.

³⁶⁷ Tamtéž, zápis z 4. 9. 1741 či inv. č. 6987 zápis z 31. 5. 1742.

V. Závěr

Protože barokní šlechta řešila své časté, převážně finančně motivované konflikty z velké části na poli soudním, staly se soudní spory nedílnou součástí každodenní reality šlechticova života. O tom, že soudní pře hájící majetek a často také obecné principy zastávaly v rámci běžných šlechticových starostí významné místo, jsme se přesvědčili na příkladě hraběcího rodu Verdugů ze 17. století a hrabat Anny Kateřiny a Františka Karla Swéerts-Sporckových z 18. století. Běžnou přítomnost šlechtických soudů dokládá také život Františka Antonína Šporka či řada Alešem Valentou uváděných příkladů počínaje rodem Kinských a Morziny a Černíny konče.³⁶⁸ Akta dokumentující soudní spory tvoří také nepřehlédnutelnou součást některých šlechtických rodinných archivů. Například z pečlivě vedeného archivu Ferdinanda z Ditrichštejna a jeho příbuzných z druhé poloviny 17. století se nám dochovalo několik kartonů sporných akt a dokumentů týkajících se najatých právníků, kterým je v inventáři k tomuto fondu vyčleněna dokonce zvláštní kapitola.³⁶⁹ Také pečlivost a důraz, který věnuje Obnovené zřízení zemské regulaci činnosti soudů, počtu právníků a jejich vystupování, svědčí o tom, jak důležité místo ve společnosti barokních Čech soudní pře jako řešení vzájemných konfliktů zastávaly.³⁷⁰

Na to, s jakou výchozí pozicí šlechtic do těchto soudních konfliktů vstupoval, a tedy na jeho šanci zvítězit, mělo vliv nesčetně faktorů. K úspěšnému zakončení sporu nestačilo být v právu a pokoušet se na svou stranu získat spravedlnost (jako jakousi objektivní pravdu existující nezávisle na osobách soudců), kterou měly právní normy zajišťovat. Úspěch závisel také na majetkovém zázemí daného vyzývatele práva, jeho sociálním postavení, pohlaví a síti vlivných přátel a patronů. Majetek a sociální pozice potom přímo ovlivňovaly konkrétní možnosti pánů ve sporu, tedy jejich schopnost najmout si dostatek kvalitních advokátů, prokurátorů a právních poradců, jejichž služby se s přibývajícím složitostí procesního i hmotného práva pobělohorských Čech a současně s nárůstem objemu soudních spisů stávaly čím dál nezbytnějšími. V ideálním případě si šlechtic vytvářel z těchto právníků a jiných úředníků dokonale fungující a spolupracující aparát, jehož velikost a rozvětvení se odvíjelo od důležitosti a počtu vedených sporů a samozřejmě finančních možností.

³⁶⁸ VALENTA, Aleš. *Lesk a bída barokní aristokracie*. České Budějovice, 2011. ISBN 978-80-86829-62-3.

³⁶⁹ MZA Brno, RA Ditrichštejn, G 140.

³⁷⁰ JIREČEK, H. *Obnovené právo*, články B XLVII – B LX.

Tato práce sledovala právnické síť dvou poměrně odlišných šlechticů, jejichž právnické strategie se ale přece v lecčems podobaly. Ferdinand Johann Verdugo (1635–1672) i František Karel Swéerts-Sporck (1688–1757) pocházeli z rodů etablovaných v Českých zemích až během třicetileté války a oba jejich rody vděčily za své postavení a říšský hraběcí titul svým vojensky zdatným předkům, kteří se v průběhu 17. století vyznamenali v císařských službách. Minimálně o generaci starší Ferdinand Johann Verdugo vlastnil v 60. letech 17. století pouze drobné západočeské panství Doupov o jednom městečku a 11 vesnicích a svůj již tak nevelký majetek musel neustále bránit před nespočtem věřitelů svých marnotratných vojenských předků. V Praze sice vlastnil asi dva domy (v rozpadajícím se stavu ovšem) a vinohrad, ale příliš často v této české metropoli nepobýval a zajížděl sem jenom kvůli vyřízení nejnnutnějších záležitostí přibližně jednou do roka. O nějakou závratnou kariéru v centrálních úřadech monarchie, zdá se, nestál a jeho majetková základna mu takové ambice zřejmě ani nedovolovala. Svou úřednickou kariéru realizoval pouze na regionální úrovni, když v letech 1665–1669 zastával funkci hejtmana žateckého kraje, a jeho zájem ležel především ve správě panství, kontrole nad doupovskou farou a záchraně majetku ohroženého masivním zadlužením. Ani František Karel Swéerts-Sporck, žijící zhruba o osmdesát let později, se v centrálních úřadech monarchie neusadil a jeho veškerá veřejně-správní činnost se omezila na funkci hejtmana boleslavského kraje, kterou vykonával v letech 1732–1738, a to dokonce i přesto, že na rozdíl od Ferdinanda Johanna Verduga disponoval poměrně slušnou pozemkovou základnou, rozprostírající se především ve středních a východních Čechách. Ve 40. a 50. letech 18. století vlastnil panství Konojedy, Nový Berštejn, Vidím a Kokořín, Lnáře, Kardašovu řečici a Lysou nad Labem. František Karel svou pozornost věnoval především snaze efektivně využít svůj majetek zaváděním nových zemědělských principů a odrůd krmných trav a šlechtěním dobytka.

Právnické aparáty těchto hrabat se sice v jednotlivostech lišily, nicméně oba stály na podobném základě. Ferdinand Johann Verdugo najal jako svého hlavního advokáta rytíře Matyáše Maxmiliána Machta z Löwenmachtu, s nímž ho pojil poněkud důvěrnější vztah než s jeho ostatními služebníky. Mimo advokáta poskytovali hraběti své služby také zemští prokurátoři Sebastian Zikmund Scharf a po něm Sebastian Franz Payer. Nezastupitelnou úlohu v tomto právnickém aparátu jako spojovací článek práce všech ostatních právníků a úředníků měl také verdugovský pražský agent Lukáš Pichler a po něm jeho syn Augustin Pichler. Raněnovověcí agenti obecně zprostředkovávali svým pánům (šlechticům či městským radám) aktuální informace o dění v monarchii a v Evropě, zajišťovali jejich kontakt s místem svého působení a plnili zde úkoly právního a správního charakteru. Svou činností

proto také zapadají do systému šlechticových právních poradců a pomocníků. Na průběh soudních sporů hraběte Verduga měla potom vliv ještě celá řada dalších služebníků (doupovský sekretář Pavel Manitzer, vídeňští agenti Sebastian Schott a Jiří Fridrich Schierel a Machtův amanuensis a doupovský poddaný Zachariáš Ignác Gebhard), vlivných příbuzných a přátel a patronů z řad nižších a vyšších úředníků Království českého.

Jako hlavní advokát Františka Karla Swéerts-Sporcka vystupoval královský prokurátor Johann Christian ze Strolzu, jenž se ale dostával do častých sporů s ostatními prokurátory. Funkci prokurátorů nebo-li zplnomocněných zástupců najatých hrabětem Swéerts-Sporckem k jednotlivým soudním případům plnili Maxmilián Johann Ering, Franz Josef Hofmann a Michael Fisinger. Kromě těchto výraznějších advokátů a prokurátorů si hrabě čas od času najímal další právníky na nejrůznější drobné a jednorázové záležitosti. Jako důležité postavy pověřené organizací a koordinací práce všech právníků a úředníků vystupovali hofmistr Tobiáš Antonín Seeman a komorník Anton Strobach. Také průběh soudních při hraběte Swéerts-Sporcka ovlivňovala celá řada dalších služebníků (např. vídeňský agent Václav František Haymerle), přátel a patronů.

Na základě analýzy právnických systémů Ferdinanda Johanna Verduga a Františka Karla Swéerts-Sporcka je možné sestavit alespoň přibližný ideální model takového barokního právního aparátu. Jeho základ tvořily tři hlavní články – prokurátor, advokáta a jakýsi „právní sekretář“. Od prokurátora, potažmo prokurátorů, se očekávalo kromě udílení právnických rad především to, že budou jako zplnomocněnci reprezentovat svého pána u soudu. Advokát se zabýval jenom právní argumentací a vymyšlením právní strategie a „právní sekretář“ organizoval práci všech prokurátorů a advokátů a měl přehled o všech vznikajících spisech a probíhajících úředních jednáních. Na místě „právního sekretáře“ vystupovala buď jedna osoba, nebo tyto úkoly převzalo několik spolupracujících osob najednou. V případě soudních při Ferdinanda Johanna Verduga se o tyto organizační záležitosti staral především jeho pražský agent (Lukáš Pichler a později Augustin Pichler), nicméně část zodpovědnosti připadla také jeho doupovskému sekretáři Pavlu Manitzerovi. František Karel Swéerts-Sporck pověřil dohledem nad svými právními spisy a komunikací s právníky svého hofmistra Tobiáše Antonína Seemana a velkou část těchto úkolů svěřil také svému komorníkovi Antonu Strobachovi. Jejich činnost se potom navzájem doplňovala tak, aby nebyl ohrožen ani chod dvora ani průběh hraběcích sporů.

Kromě právnických znalostí a organizačních schopností vyžadoval takový aparát od svých členů také schopnost spolupráce, pokud možno bezkonfliktní, čehož bylo možno docílit přesným rozdělením úkolů a předem definovaných rolí. Nejasné rozdělení rolí a protichůdné

ambice právníků Františka Karla Swéerts-Sporcka vedly naopak ke vzniku vnitřních sporů, jež ohrožovaly chod jeho soudních pří. Neméně důležitým aspektem zajišťujícím fungující spolupráci právníků byla jejich neustálá informovanost o všech krocích ostatních úředníků a aktuálních hraběcích instrukcích. O průběhu svých sporů měl být samozřejmě informovaný také samotný hrabě, aby tak mohl práci svých služebníků řídit a kontrolovat. Kromě hraběcího dohledu podléhali právníci také delegovanému dohledu některého z jeho ostatních úředníků či přátel. Zavedením propracované a úzké spolupráce všech právních poradců a úředníků proměnil šlechtic svůj právní aparát v jakýsi samoregulační systém, protože jednotliví služebníci se kontrolovali také navzájem.

Společnou snahou hraběte i jeho právních poradců a pomocníků bylo kromě běžných právních úkonů také získávání vlivných známostí mezi nižšími i vyššími úředníky Království českého a dokonce i mezi řadovými kancelisty a sekretáři. Tato síť patronů a klientů se udržovala v pohotovosti pomocí dobře načasovaných dopisů a hmotných darů a očekával se od ní zisk určité výhody. Výhodu mohla představovat nejen lepší výchozí pozice v soudním sporu a naděje na příznivější úřední rozhodnutí, ale také pouhá informace. Díky včas získaným informacím byl hrabě schopen reagovat pružně na protivníkovy výpady či vypořádat se s předstihem s nečekanými byrokratickými překážkami. Také z toho důvodu bylo pro šlechtice vhodné udržovat si síť známých v úřadech Království českého, případně využívat kontaktů, které tam měli jeho vlastní služebníci.

Prohlásit výše nastíněný model systému právních poradců barokního šlechtice za jediný možný by bylo naivním zjednodušením. Samozřejmě se jedná pouze o model ideální, jehož konkrétní podoba závisela nejen na konkrétních možnostech jeho vlastníka, ale také na jeho osobních preferencích a kulturním zázemí. Z příkladů uvedených v této práci a z některých poznatků dosavadní literatury je však jisté, že právní poradci, advokáti, prokurátoři a agenti zastávali jako specifická skupina mezi ostatními šlechtickými služebníky v pobělohorských Čechách významné místo a představovali nedocenitelnou pomoc nejen v rámci šlechtických soudních sporů, ale také v šlechticově kontaktu s komplikující se státní byrokracií obecně.

VI. Literatura a prameny

Archivní prameny:

Archiv Univerzity Karlovy v Praze

Sbírka matrik, sign. M 12, Nomina studiosorum facultatis iuridicae universitatis Pragensis (1638-1762).

Knihovna NKP Hospitalu Kuks

inv. č. 6978–6994, kalendáře se zápisky T. A. Seemana z let 1731–1747.

Národní archiv Praha

Česká dvorská kancelář (1293) 1523–1749 (ČDK), inv. č. 1225, číslo 2162, kart. 936, záležitosti obligace na 150 000 říšských tol. vystavené Františkem Antonínem Šporkem Alžbětě z Obrnic a prohlášení za falešnou (1740–1744).

Nejvyšší purkrabství (NP), inv. č. 54, registra žalobní německá 1737–1740.

Nejvyšší purkrabství (NP), inv. č. 85, registra výpovědí 1732–1745.

Stará manipulace, kart. 2455–2457, sign. V 6/1–V6/12.

Desky zemské větší (DZV), sign. 145, Kvatern trhový zlatý 1628–1630.

Desky zemské větší (DZV), sign. 264, Kvatern trhový olivový kšaftový 1668–1673.

Státní oblastní archiv v Plzni

Sbírka matrik západních Čech, římskokatolická fara Doupov, sign. 1–3, matriky z let 1623 – 1726.

Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter

Rodinný archiv (RA) Verdugo, kart. 6, inv. č. 108, Lukáš Pichler (1640–1653).

RA Verdugo, kart. 9, inv. č. 154, Lukáš Pichler (1649–1655).

RA Verdugo, kart. 9, inv. č. 157, Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu (1654–1655).

RA Verdugo, kart. 23, inv. č. 324, spor s doupovským farářem Fridrichem Mayerem (1660–1670).

RA Verdugo, kart. 24, inv. č. 332, účty Ferdinanda Johanna Verduga (1654–1672).

RA Verdugo, kart. 25, inv. č. 335, Pavel Manitzer (1665–1671).

- RA Verdugo, pracoviště klášter, kart. 25, inv. č. 337, Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu (1655–1672).
- RA Verdugo, kart. 25, inv. č. 338, Šebestián Zikmund Scharf (1657–1667).
- RA Verdugo, kart. 25, inv. č. 339, Šebestián František Pauer (1665–1669).
- RA Verdugo, kart. 26, inv. č. 340, Lukáš Pichler (1655–1666).
- RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341, Augustin Pichler (1668–1672).
- RA Verdugo, kart. 33, inv. č. 403, Lukáš Pichler (1656).
- RA Verdugo, kart. 34, inv. č. 404, Augustin Pichler (1669–1687).
- RA Verdugo, kart. 36, inv. č. 332, účty Augustina Pichlera (1672–1687).

Státní oblastní archiv Praha

- Velkostatek Křivoklát, Starý a Nový archiv, inv. č. 435, sign. D 154, opis excepcy Anny Kateřiny Swéerts-Sporck.

Státní okresní archiv Hradec Králové

- Biskupský archiv, inv. č. 376, sign. IV. O 3, kart. 40.

Vydané prameny:

- JIREČEK, Hermenegild. *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království českého*. Praha, 1888.
- LIŠKOVÁ, Marie (ed.). *Berní rula. 32. Kraj Žatecký. I. díl*. Praha, 1954.
- LÍVA, Václav. *Berní rula. Pražská města*. Praha, 1949.
- MALÝ, Karel – SOUŠA, Jiří – KUČEROVÁ, Klára. Deklaratoria a novely Obnoveného zřízení zemského. In MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav (edd). *Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918*. Praha, 2006, s. 822–873. ISBN 80-246-1209-7.
- WILS, J. (ed.). *Les étudiants des Régions comprises dans la nation germanique a l'université de Louvain (1642 – 1776)*. Loudin, 1909.

Literatura:

- BENEDIKT, Heinrich. *Franz Anton Graf von Sporck. Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen*. Wien, 1923.
- BOHADLO, Stanislav. Role Gottfrieda Benjamina Hanckeho při uvedení italské opery do Kuksu (Kuckus-Baade), Prahy a Vratislavi (Breslau). In *Barokní Praha – barokní Čechie*

- 1620–1740. *Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách*. Praha, 2004, s. 943–954. ISBN 80-86852-06-7.
- BORŮVKA, V. Rodopis rodu pánů z Kolovrat. In BORŮVKA, V. – KRÁM, J. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*. Praha, 2000, s. 50–80. ISBN 80-85228-61-0.
- BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha, 1998. ISBN 80-7184-518-3.
- BŮŽEK, Václav a kol. *Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*. Praha, 1997. ISBN 80-204-0651-4.
- BŮŽEK, Václav. Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku. In LENDEROVÁ, Milena (ed.). *Eva nejen v ráji: Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2003, s. 46–60. ISBN 80-246-0375-6.
- BŮŽEK, Václav. „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, ČČH 100, 2002, s. 229–264. ISSN 0862-4356.
- BŮŽEK, Václav a kol. *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předběllohorských Čechách*. Praha, 1989.
- BŮŽEK, Václav a kol. *Věk urozených: šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha, 2002. ISBN 80-7185-417-4.
- BŮŽEK, Václav a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7422062-3.
- BURDOVÁ, Lenka. *Úřad desek zemských*. Sborník archivních prací 36, 1986, s. 273 – 382. ISSN 0036-5246.
- BURIÁNKOVÁ, Michaela. *Barokní šlechtic a jeho právní poradci. Na příkladě sporu mezi Annou Kateřinou Swéerts-Sporck a Kristýnou Alžbětou z Obernitz (1739–1743)*. *Theatrum historiae* 9, 2001, s. 147–160. ISSN 1802-2502.
- BURIÁNKOVÁ, Michaela. *Pražský agent hraběte Ferdinanda Jana Verduga v druhé půli 17. století*. *Historica Olomucensia* 41, 2012, s. 169–190. ISSN 1803-9561.
- ČAPSKÁ, Veronika. *A Publishing Project of Her Own – Anna Katharina Sweerts-Sporck as a Patroness of the Servite Order and a Promoter of Devotional Literature*. *Cornova: Revue FF UK a České společnosti pro výzkum 18. století*, č.1, 2011, s. 67–75. ISSN 1804-6983.
- ČAPSKÁ, Veronika. *Jan Kristián Swéerts-Sporck a František Girtler – na společné cestě mezi zbožností a ekonomickým zájmem*. *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 79–96. ISSN 1802-2502.

- ČTVRTNÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricia. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Liberec, 2008. ISBN 978-80-86660-23-3.
- DŘÍMAL, Jaroslav. *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*. Sborník archivních prací, č. 2, 1969, s. 348–385.
- ELIAS, Norbert. *O procesu civilizace: Sociogenetické a psychogenetické studie, II. Proměny společnosti. Nástin teorie civilizace*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7203-962-3.
- GUREVIČ, Aron. *Kategorie středověké kultury*. Praha, 1978.
- HÁS, Jiří. *Zajícové z Házmburka*. Heraldika a genealogie 26, 1993, č. 2, s. 79–92. ISSN 0232-0304.
- HAUBERT, Jiří. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*. Inventář. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, 1976.
- Heslo Brief. In *Encyklopädie der Neuzeit 2*, Stuttgart – Weimar, 2005, s. 406–417. ISBN 978-3-476-01935-6.
- HRBEK, Jiří. *Barokní Valdštejnové v Čechách (1640–1740)*, Praha, 2013. ISBN 978-80-7422-233-7.
- HRBEK, Jiří. *Hledat a nalézat: Barokní Valdštejnové a jejich informační síť*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 313–332. ISSN 1802-2502.
- HRDLIČKA, Josef. *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*. České Budějovice, 2003. ISBN 80-7040-522-8.
- HRDINA, Ignác Antonín – KUCHAROVÁ, Hedvika. *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu*. Ostrava, 2011. ISBN 978-80-7418-097-2.
- IGÁLY-IGÁLFFY, Ludwig. *Verdugové, hrabata z Talavery v Čechách a ve Slezsku*. Heraldika a genealogie 23, 1990, s. 121–132. ISSN 0232-0304.
- JOUZOVÁ, Miroslava – JOUZA, Ladislav. *Adolf Vratislav ze Šternberka jako stavebník pražského paláce na Malé Straně a barokního areálu v Zásmukách*. In *Život pražských paláců. Documenta Pragensia*. Praha, 2009, s. 193–218. ISBN 978-80-86852-30-0.
- KADLECOVÁ, Marta. *České a moravské právo procesní v první polovině 17. století*. Praha, 2005. ISBN 80-86861-83-X.
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. vydání. Praha, 1997. ISBN 80-85850-25-7.
- KNESCCKE, Ernst Heinrich. *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexikon, band 6*, Leipzig, 1865.
- KLABOUC, Jiří. *Osvícenské právní nauky v Českých zemích*. Praha, 1958.

- KUBEŠ, Jiří. *Jan Libra ze Soběnova. Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604 – 1609)*. Pražský sborník historický 31, Praha, 2000, s. 93–148. ISSN 0555-0238.
- KUBEŠ, Jiří. *Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681–1683*, Folia Historica Bohemica 25, 2010, č. 2, s. 29–65. ISSN 0231-7494.
- KUBEŠ, Jiří. Vyšší šlechta z českých zemí v letech 1650-1750. Úvod do tématu. In TÝŽ (ed.). *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650–1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů*. Pardubice, 2007, s. 9-33. ISBN 978-80-7194-929-9.
- KUBEŠ, Jiří. Ze Španělska až do Horního Slezska. Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku. In BRŇOVJÁK, Jiří — GOJNICZEK, Waclaw – ZÁŘICKÝ, Aleš (usp.), *Šlechtic v horním Slezsku / Szlachcic na Górnym Śląsku. Vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.-20. století) / Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV-XX wiek)*, Katowice – Ostrava, 2011, s. 223–240. ISBN 978-80-7368-936-0 (Ostravská univerzita v Ostravě), ISBN 978-83-932082-0-3 (Uniwersytet Śląski w Katowicach).
- KUBEŠ, Jiří – PRCHAL, Vítězslav. *Tobiáš Antonín Seeman a jeho kalendářové zápisy z let 1726–1747*. Theatrum historiae 9, 2011, s. 9– 24. ISSN 1802-2502.
- LEDVINKA, Václav. *Dům pánů z Hradce pod stupni: příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze*. Folia historica Bohemica 10, 1986, s. 269–309. ISSN 0231-7494.
- LEDVINKA, Václav. *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách: finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596*. Praha, 1985.
- LENDEROVÁ, Milena – RADIMSKÁ, Jitka. Barokní čtenářky: Eleonora a Anna Kateřina Šporkovy, Marie Arnoštka Eggenbergová. In LENDEROVÁ, Milena (ed.). *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2003, s. 131–154. ISBN 80-246-0375-6.
- MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha, 1995. ISBN 80-85903-01-6.
- MARKOV, Jiří. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12. – 17. století*. Praha, 1967.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha, 2008. ISBN 978-80-903786-8-1.
- MARŠÁLKOVÁ, Lenka. Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století. In *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové*, Hradec Králové, 2009, s. 103–125. ISBN 978-80-7405-065-7.

- MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. I. díl.* Praha, 2008. ISBN 978-80-257-0027-3.
- MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. II. díl.* Praha 2010. ISBN 978-80-257-0294-9.
- MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie (1500-1700).* Praha, 2004. ISBN 80-7106-312-6.
- MENČÍK, Ferdinand. *Das ökonomische System des Grafen Swéerts-Sporck.* Mittheilungen des Verreins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 37, 1899, s. 233–286.
- MILLER, Jaroslav. *Uzavřená společnost a její nepřátelé: město středovýchodní Evropy (1500–1700).* Praha, 2006. ISBN 80-7106-805-5.
- MÜLLER, Klaus. *Das keiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden.* Bonn, 1976.
- MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie.* 2. vydání. Praha, 2008. ISBN 978-80-86429-25-0.
- PAZAUREK, Gustav Eduard. *Franz Anton Reichsgraf von Sporck und seine Lieblingsschöpfung Kukus.* Leipzig, 1901.
- PREISS, Pavel. *Boje s dvouhlavou saní. František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách.* Praha, 1981.
- PRCHAL, Vítězslav. *Sídlo a jeho pán. Rezidenční strategie hraběte Františka Karla Swéerts-Sporcka ve 2. čtvrtině 18. století,* *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 45–78. ISSN 1802-2502.
- ROUBÍK, František. *Místodržitelství v Čechách v letech 1577–1749.* Sborník archivních prací 17, č. 1, 1967, s. 539–601.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl třináctý. 2. vydání. Plzeňsko a Loketsko.* Praha, 1937.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl osmý, Rakovnicko a Slánsko.* 2. vyd. Praha 1931.
- SMÍŠEK, Rostislav. *Komunikační síť knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku na přelomu 17. a 18. století.* *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 333–356. ISSN 1802-2502.
- SVATOŠ, Ladislav. *Počátky hospitální nadace Františka Antonína Šporka v Kuksu.* *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 97–122. ISSN 1802-2502.
- ŠIMEČEK, Zdeněk. *Dva příspěvky k poznání českobudějovického zpravodajství v 16. a 17. století.* *Novinářský sborník* 11, 1957, s. 532–549.
- ŠIMEČEK, Zdeněk. *Počátky novinového zpravodajství a novin v českých zemích: (do devadesátých let 18. století).* Brno, 2011. ISBN 978-80-86488-81-3.

- ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha 2002. ISBN 80-86466-00-0.
- URFUS, Valentin. *Václav Arnošt Markvart z Hrádku, šlechtický právník, zemský hodnostář a manufakturní podnikatel (k problematice feudálního stavovství v pobělohorských Čechách)*, Právněhistorické studie 29, 1989, s. 91–101.
- VALENTA, Aleš. *Lesk a bída barokní aristokracie*. České Budějovice, 2011. ISBN 978-80-86829-62-3.
- VEČEŘA, Miloš – URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. Plzeň, 2006. ISBN 80-86898-72-5.
- VLČEK, Pavel. *Umělecké památky Prahy. 3. díl. Malá strana*. Praha, 1999. ISBN 978-80-7203-694-3.
- VYBÍRAL, Zdeněk. *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice, 2005. ISBN 80-7040-699-2.
- WOITSCHOVÁ, Klára. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783: "...což slušného a spravedlivého jest fedrovati..."*. Pelhřimov, 2010. ISBN 978-80-7415-040-1.
- ZEDLER, Johann Heinrich: *Grosses vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste, Bd. 6*. Halle – Leipzig 1733. [citováno 8. 12. 2012] <http://www.zedler-lexikon.de/>
- ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal. *Praha 1648: nobilitační listiny pro obránce pražských měst roku 1648*. Praha, 2001. ISBN 80-238-8053-5.

VII. Obrazová příloha

- 1 Ukázka dopisu A. Pichlera F. J. Verdugovi z 23. dubna 1668 (SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341), s. 21.
- 2 Ukázka dopisu A. Pichlera adresovaného sekretáři P. Manitzerovi z 22. dubna 1668 (SOA Plzeň, RA Verdugo, kart. 27, inv. č. 341), s. 22.
- 3 Schéma kořenů soudních sporů Ferdinanda Johanna Verduga, s. 24.
- 4 Primátor Starého Města pražského Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu (Galerie hlavního města Prahy, inv. č. M–1579), s. 42.